

Handboek voor gevorderde puberouders

HANDBOEK VOOR GEVORDERDE PUBEROUDERS

Saskia Smith en Martine de Vente

**TIS HIER
GEEN
HOTEL**

Eerste druk, november 2023

Handboek voor gevorderde puberouders

Saskia Smith en Martine de Vente

Eindredactie: Vera Spaans

Opmaak & traffic: Gedrukte zaken

Ontwerp cover: Tosca Lindeboom

Auteursfoto achterzijde: Desirée Schippers

Uitgever: Tis Hier Geen Hotel

ISBN

Ebook ISBN

NUR 854

© Tis hier geen hotel, Martine de Vente en Saskia Smith

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

Van de basisschool naar de brugklas en nu op weg naar het einde van de middelbare school, van discussies over schermtijd naar discussies over wel of niet drinken op een feestje en het voorfinancieren van de vakantie; je kind is (bijna) volwassen, maar is dat natuurlijk nog lang niet. Als makers van Tis Hier Geen Hotel en ouders van oudere pubers weten we dat deze fase leuk, enerverend, maar ook spannend is.

Je puber is langzamerhand volwassen aan het worden, en daar ben je al een tijdje aan gewend. Je schrikt niet meer van dat lange end met die bromstem naast je in de badkamer of van die vrouw die op de bank zit en waar je nog net een vleugje van jouw dochter in herkent. Deze metamorfose voltrekt zich iets geleidelijker dan die beginnende puberteitsfase en eindigt met een schok als je kind het huis uit gaat. In dit boek beschrijven we deze nieuwe fase, die niet per se een duidelijk begin heeft, maar wel een duidelijk einde: je kuiken dat het nest verlaat.

En ook nu verandert jouw rol. Want hoe verhoud je je tot een puber die 'alles' al denkt te weten, maar regelmatig terugvalt in zijn eigen gedrag? Die jou de ene dag naar de andere kant van het land chauffeert, maar nog steeds zijn handdoeken náást de wasmand gooit en van de keuken een slagveld maakt. Of bij haar bijbaan in de horeca precies weet hoe je je gastvrij moet gedragen, maar de volgende dag geen boe of bah zegt aan de ontbijttafel? In dit boek vind je herkenbare situaties, tal van tips en verhalen voor en over ouders van pubers vanaf een jaar of vijftien. Dit is de leeftijd waarop je kind begint op te drogen tot volwassene. Maar ook de leeftijd waarop je kind jou nog steeds heel hard nodig heeft, want zoals je weet heeft je kind ook tot ver ná zijn twintigste nog steeds een niet-volgroeid brein.

Liefs van Saskia en Martine

PS: veel van deze stukken uit dit boek verschenen eerder op Tishiergeenhotel.nl. In dit boek vind je behalve artikelen van ons ook stukken van Anne Boesman, Marloes Vreeswijk, Jeanette Benschop, Bas van Kalken en Isabelle Bolluyt.

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1

Dit is echt een nieuwe fase	9
Dit herken je als je een gevorderde puberouder bent	11
13 tekenen dat pubers ranzige huisgenoten zijn	19

Hoofdstuk 2

Oud genoeg voor van alles, maar nog lang niet volwassen	29
---	----

Hoofdstuk 3

De onmisbare bijbaan	49
Achttien keer herkenbaar als jouw pubers in de horeca werken	55

Hoofdstuk 4.

Eigenwijs in geldzaken	65
23 keer herkenbaar als je moet dealen met pubers en hun geld	67
(Eigen)wijzer in geldzaken	69
Je puber gaat studeren, wat kost dat?	77

Hoofdstuk 5

Het huis uit	85
Dit herken je als je pubers studeren of werken en nog thuis wonen	87
21 keer irritant aan pubers die uit huis zijn en 'even' thuiskomen	95
Je puber gaat verhuizen in 27 irritante stappen	103

Hoofdstuk 6

Laatste middelbareschooljaren, eerste studiejaren (of tussenjaar)	107
Je puber als vierdeklasser in 26 heel herkenbare punten	109
43 dingen die je gaat doen als je hoort dat je puber is geslaagd	117
Diploma-uitreiking van je puber? Neem de zakdoeken maar mee!	119
23 irritaties van je puber als je meegaat naar de open dag voor een vervolgstudie	123
Losmaken en loslaten	133

Hoofdstuk 8

Seks en situationship; hoe ver is jouw puber?	151
Blijf praten over seks	155

Hoofdstuk 9

Een goed gesprek met je puber, het kan en is heel leuk	167
20 dingen die je duidelijk zegt, maar pubers heel anders verstaan	169

Hoofdstuk 10

En jij? Hoe is het nu met jou?	187
--------------------------------	-----

HOOFDSTUK 1

DIT IS ECHT EEN NIEUWE FASE

**De beste tijd voor
je puber om de
afwasmachine uit
te ruimen volgens**

jou

- a. **nu**
- b. **A**
- c. **B**

**De beste tijd voor
je puber om de
afwasmachine uit
te ruimen volgens**

je puber

- a. **straks**
- b. **A**
- c. **B**

TIS HIER GEEN HOTEL

DIT HERKEN JE ALS JE EEN GEVORDERDE PUBEROUDER BENT

Klaar voor de volgende fase? Met deze checklist voor gevorderde puberouders weet je het zeker!

1. Je denkt dat de puber inmiddels **UIT ZICHZELF** de afwasmachine zou gaan inruimen, maar nog altijd is het aanrecht vol als jij thuiskomt uit je werk.
2. In plaats van een veel-eter, is de puber ineens een fijnproever. De puber probeert jou Tikkies in de maag te splitsen voor afhaaleten of sushi.
3. De etenstijden van de puber komen vaak niet meer overeen met die van jou. Zo kun je hem in de ochtend aantreffen met een kom noedelsoep of de boerenkool van gisteren voor zijn neus en gaat hij om 3 uur 's nachts nog even bitterballen frituren.
4. Jouw puber vindt de lessen op school een hinderlijke onderbreking van gesprekken met vrienden, online en offline, en het eindexamen een irritante onderbreking van de zomer.
5. Jij bent gestopt met het volgen van je puber in het leerlingvolgsysteem, want je zoon weet prima zelf wel hoe hij ervoor staat. Totdat jij een dat ene telefoontje krijgt van de mentor.
6. Voor hoeveel mensen je moet koken, hangt in extreme mate af van werkroosters, sportschoolafspraken en andere dates.
7. De puber is echter niet vaak heel helder in het communiceren van deze werkroosters, sportschoolafspraken en andere dates.
8. Als de puber zegt: '*Doei, ik ben weg*', dan weet je niet hoe laat die terugkomt.

9. Afspraken over op tijd thuiskomen zijn altijd voer voor discussie.
10. Soms zit er iemand aan je ontbijttafel die je nooit eerder hebt gezien en die zich keurig aan je voorstelt. Soms zie je die persoon nooit meer. Soms zit die met Kerstmis bij jou aan tafel.
11. Je puber weet feilloos hoe hij zijn belastingteruggaaf moet regelen, maar gooit nog steeds zijn handdoek naast de wasmand.
12. Was het gebrek aan persoonlijke hygiëne eerst een issue, nu doucht de puber uit zichzelf drie keer per dag. Want zoenen en seks.
- 13, De puber slaapt nog steeds een gat in de dag.

DIT IS ECHT EEN NIEUWE FASE

Gefeliciteerd, je bent een gevorderde puberouder! Want jij bent natuurlijk al gepokt en gemazeld in het puberouderschap. Al een paar jaar trotseer je de bergen was en de puberzweetlucht, ouderavonden en de moodswings. En je bent inmiddels al zo gewend te hinkstapspringen door de puberkamers, dat je de troep al niet meer ziet.

Je kind zelf is wat beter aan het opdrogen. Je puber is lichamelijk min of meer af. Meiden groeien hooguit nog vijf centimeter na hun eerste menstruatie. Jongens doen er wat langer over om af te bakken, maar zo rond hun achttiende is het ook bij hen wel klaar met dat groeien. Je hoeft in elk geval niet meer iedere maand opnieuw naar de winkel voor nieuwe schoenen en broeken.

Wetenschappers noemen de puberteit ook wel lichamelijke ontwikkeling van kinderen, vanaf het verschijnen van het eerste okselhaartje tot de volledige ontwikkeling van de geslachtsorganen. Bij meiden duurt dat ongeveer tot hun zestiende, jongens doen er één à twee jaar langer over.

Als gevorderde puberouder ben je dus gekomen van de schrik van dat je kind 'ineens' de puberteit in is gegaan. Je kijkt niet meer op van een bromstem naast je in de badkamer en maakt met liefde een kruik klaar als je dochter gammel van haar menstruatie op de bank ligt. Maar je krijgt wel te maken met andere 'uitdagingen'. Want die hersenen zijn nog lang niet af.

Ontwikkelingspsychologen hebben het meestal niet over de puberteit maar over adolescentie. Zij onderscheiden een vroege, midden- en late adolescentie. Met name gedurende de middenadolescentie – zo rond vijftien jaar – is de puberfase op het hoogtepunt. De emotionele hersengebieden worden extra geprikkeld door hormonen. Maar de gebie-

den die ‘volwassen’ dingen als plannen en het controleren van emoties regelen, zijn nog niet sterk genoeg om de al die door hormonen gevoede emoties te beteugelen.

Deze disbalans is het vijftiende à zestiende levensjaar op zijn hoogtepunt en dat zet de puber aan het experimenteren. Dan bedenkt je kind dat met een skateboard van een trapleuning rijden, nachtzwemmen in het buitenbad of kleding jatten bij de Zara best een goed idee is. En dan begint ook het experimenteren met drank en drugs.

Daarbij zit hij ook nog eens midden in zijn identiteitsontwikkeling. De tienerleeftijd is cruciaal hiervoor, zo luidt de theorie van Erik Erikson. In deze fase bouwen mensen gevoel van eigenwaarde en persoonlijke identiteit op. Succes in deze fase leidt tot een sterk vermogen om trouw te blijven aan jezelf en in jezelf geloven. Falen leidt tot rolverwarring en onzekerheid. ‘Goed’ je puberteit doorkomen zorgt er dus voor dat je een evenwichtige volwassene wordt.

De ontwikkeling van de identiteit gaat gepaard met sociale interacties, oftewel sociale contacten. Dat zijn interacties met vrienden en docenten en interacties met jou als ouder. Hierin leert de puber iedere keer weer. Jij bent als het ware zijn sociale boksbal, zijn oefenmateriaal. Tel daarbij op de hormonenkermis in dat puberlijf, en je hebt regelmatig vuurwerk thuis. Zie die ruzies daarom ook als een manier voor je puber om zich te ontwikkelen. En juich het toe als ze ‘hangen’ met vrienden, want dat is goed voor het ontwikkelen van die sociale vaardigheden.

Na verloop van tijd komt er weer wat meer balans in de puberherseenen. De prefrontale cortex (de afdeling planning en controle) komt wat meer in actie. Je zal merken dat de puber wat beter kan overzien wat de gevolgen zijn van zijn acties. Hij staat, kortom, wat steviger in het leven. Maar hoed je voor de terugval. De ene keer zal je kind zich heel volwassen gedragen en – zeg – geheel zelfstandig zijn studiefinanciering aanvragen en met verve een toespraak houden op de vijftigste huwelijksdag van opa en oma. De volgende dag haal jij de beschimmelde

pizzadozen van zijn kamer, heb je de neiging de stekker uit de wifi te trekken omdat hij de hele nacht heeft zitten gamen of raap je gebruikte maandverbandjes van de badkamervloer. En ja, ook dit is een fase.

Help! Je wordt zo groot, kan ik de tijd bevroren?

Jeanette heeft heimwee naar de tijd dat haar zoon nog klein was, maar geniet ook van de mooie kanten van het puberouderschap. Ze schreef er dit melancholieke stukje over.

Als we toevallig samen in de badkamer staan om onze tanden te poetsen, zie ik in de spiegel dat je een kop boven me uitsteekt. Jij ziet het ook en geeft me een por en lacht: “Hè, kleintje!” Hoe kan het dat je hier nu staat, bijna volwassen al? Donshaartjes op je bovenlip, gewoon echt geen klein jongetje meer. Het is net of ik een paar slagen heb gemist. Nu we hier zo staan vult mijn hart zich met liefde en is dat puberale gedoe even heel ver weg.

Want het kan best lastig zijn de laatste tijd. Je maakt je los, vooral van mij. Juist omdat we vroeger zo close waren, moet je meer kracht zetten om los te komen. Regelmatig krijg ik een geïrriteerd ‘Maham!’ als ik dingen vraag of rol je met je ogen als ik iets wil weten wat jij liever voor jezelf houdt. En dan moet ik toch even slikken want ik wil gewoon contact.

Langzaam maar zeker is een groot deel van je leven zich af gaan spelen buiten mijn gezichtsveld. Je hebt een baan, reist met vrienden het hele land door en stapt overal op af. De moederkloek in mij heeft het daar soms moeilijk mee. Die wil je nog zo graag vasthouden en alle kreukels van het leven voor je wegstrijken. Maar daar zit jij helemaal niet op te wachten. Jij kiest je eigen weg langs die kreukels en lost de problemen die je tegenkomt, zelf op. Ik zie hoe leuk je bent met je vrienden, hoor je lachen op je kamer als je verweekeld bent in een of ander online gebeuren waar ik de weg niet ken.

Je wordt groot en ik durf je steeds meer los te laten, sus de noodscenario's in mijn hoofd als je te laat thuiskomt en je telefoon niet opneemt. Langzaam groei ik in mijn nieuwe rol als vangnet op afstand en geniet

van de vrijheid die daarbij komt. Geen oppas meer regelen voor avonds weg en veel meer tijd voor mezelf.

Hoe lekker dat ook is, ik wil niet dat we te los raken van elkaar. Daarom probeer ik momenten te creëren dat we samen zijn. Ik ben er inmiddels achter dat dat het best werkt als het er niet te dik op ligt. Je af en toe eens met de auto ergens heen brengen, even lunchen of iets kijken waarvan ik weet dat jij het leuk vindt met een zak van je lievelingschips. De momenten dat we echt contact hebben, koester ik. Zoals laatst toen we samen stonden te koken en keihard mee stonden te blèren met een nummer van Nirvana, dat terloopse gesprek in de auto en toen we dubbel lagen om flauwe YouTube filmpjes.

Soms heb ik heimwee naar de tijd dat ik je naar bed bracht, we knus de dag doornamen en met een dikke knuffel afsloten. Tegenwoordig ga ik veel eerder slapen dan jij en roep ik door je slaapkamerdeur. 'Welterusten lieverd' en moet ik het op de beste dagen doen met een 'welterusten mam!'. Als ik je nu een knuffel wil geven moet ik die heel zorgvuldig timen want meestal zit je daar helemaal niet op te wachten. En dan sta ik daar met al mijn liefde. En dat is natuurlijk goed. Het zou ongezond zijn als je nog zo vast aan me zou zitten als toen. Maar het gaat me soms even te hard. Dan denk ik: waar is dat jongetje gebleven dat zo ontzettend verlegen kon zijn? Dat kind dat bij me wegkroop als er vreemden in de buurt kwamen? Dat kleine ventje dat me zo keihard nodig had? Als ik nog twee keer met mijn ogen knipper ben je de deur uit. Kan ik de tijd niet bevriezen zodat ik je nog even bij me kan houden?

TIS HIER GEEN HOTEL

13 TEKENEN DAT PUBERS RANZIGE HUISGENOTEN ZIJN

Zo langzamerhand begint je puber een eigen leven te leiden thuis. Zo eten ze niet meer elke dag mee en wordt er op het gebied van huishouden toch wel wat meer van ze verwacht. Maar misschien moet je wat dat betreft de lat niet al te hoog leggen.

1. De puber eet graag boven op zijn kamer, maar vergeet bestek en borden weer mee naar beneden te nemen die vervolgens weken liggen te wachten in hun eigen vuil.
2. De airfryer staat 24/7 te loeien, maar ze komen er nooit op om het mandje een keer schoon te maken.
3. Pubers vergeten dat er in de nachtelijke uren mensen zijn die gewoon slapen en dat het dan geen goed idee is om eieren met spek te bakken.
4. Als ze iets in de oven doen, gaat het brandalarm af, omdat ze hiervoor al iets hadden gebakken in de oven maar dat zijn vergeten.
5. Ze bestellen eten wanneer ze willen en laten de dozen en tasje op het aanrecht staan.
6. Als je zelf een avond/weekend weg bent geweest, plakt de vloer.
7. Als je met vakantie bent geweest, zijn alle planten dood, de poes boos en zeggen de burens niet meer gedag.
8. De puber trekt zich niet heel veel aan van anderen als hij zit te tongen op de bank met de verkering, ook niet als je keihard roept: *'You two! Get a room!'*
9. De puber vindt het heel vervelend dat hij moest kotsen toen hij 's nachts thuiskwam, maar heeft het toch niet heel goed opgeruimd.

10. De puber heeft met vrienden gechild op jouw bank, terwijl jij weg was. Als je thuiskomt zijn zij aan het stappen, maar ben jij nog een uur lang de chipskrumels tussen de kussens aan het stofzuigen.
11. Je vraagt je af wanneer op welke leeftijd pubers stoppen met het terugzetten van lege verpakkingen in de kast. Het is in ieder geval niet zeventien.
12. Hetzelfde geldt ook voor het stoppen met op de grond gooien van natte handdoeken.
13. En ondertussen verlang je naar de dag dat ze niet jou maar andere huisgenoten gaan lastigvallen met hun viezigheid.

GEZELLIG, AL DIE VRIENDEN VAN JE PUBER OVER DE VLOER

De oudste zoon van Anne en zijn vrienden verzamelen zich bijna wekelijks in haar woonkamer. En ja, ze kan niet anders zeggen dat het stuk voor stuk goed gelukte exemplaren zijn, wat best raar is om te denken van jongens wier neus ze nog heeft afgeveegd en veters gestrikt.

Mijn zoon is achttien en zijn drie beste vrienden kent hij al bijna zijn hele leven. Ze kwamen in groep drie bij elkaar, vier van die heerlijke zesjarige mannetjes. En ondanks dat ze ondertussen allemaal op een andere school zitten en er andere vrienden bij zijn gekomen, staat hun vierenheid als een rots. Als ze uitgaan, verzamelen ze bij ons thuis omdat dat nu eenmaal de meest centrale plek is voor hun verdere vrijdagavondtocht door de stad naar café, disco of bios.

Zo ook vanavond. De vier mannen hangen onderuit op mijn bank. De jongste zoon en mijn dochter zijn verbannen naar de keukentafel, want met al die lange lijven passen zij er gewoon niet bij. Ze gamen wat, praten over school en wat ze die avond gaan doen. Vanuit de keuken zie het groepje en voor ik het weet denk ik: wat zijn dat eigenlijk een ontzettend leuke jongens.

Neuzen afgeveegd

Ik ken ze natuurlijk al bijna hun hele leven. Vanaf dat ze zes zijn komen ze hier over de vloer. Ik heb ze op schoot gehad, getroost, hun vieze neuzen afgeveegd, hun kots na een slaapfeestje opgeruimd, ze in de auto overall naartoe gebracht, hun broeken opgehesen, hun veters gestrikt en ruzies gesust. En ineens waren ze groot. Zomaar. Na een zomervakantie kwamen ze terug als man. Gegroeid, baard in de keel, spiermassa opgebouwd, haren netjes in een coupe. Die verandering zorgde ook dat ik niet meer 'moeder van' werd genoemd wat ze deden toen ze zes waren en ook niet meer 'Anne' zoals toen ze jonge pubers waren. Een beetje ongemakkelijk stonden ze in de gang, zich geen houding weten te geven

met dat nieuw verworven lijf en zware stem, en zeiden iets van ‘Ja, dus hoi, eh, hoi dus’, waarna ik een stap opzij deed zodat ik ze uit hun ongemakkelijke verlegen positie bevrijdde.

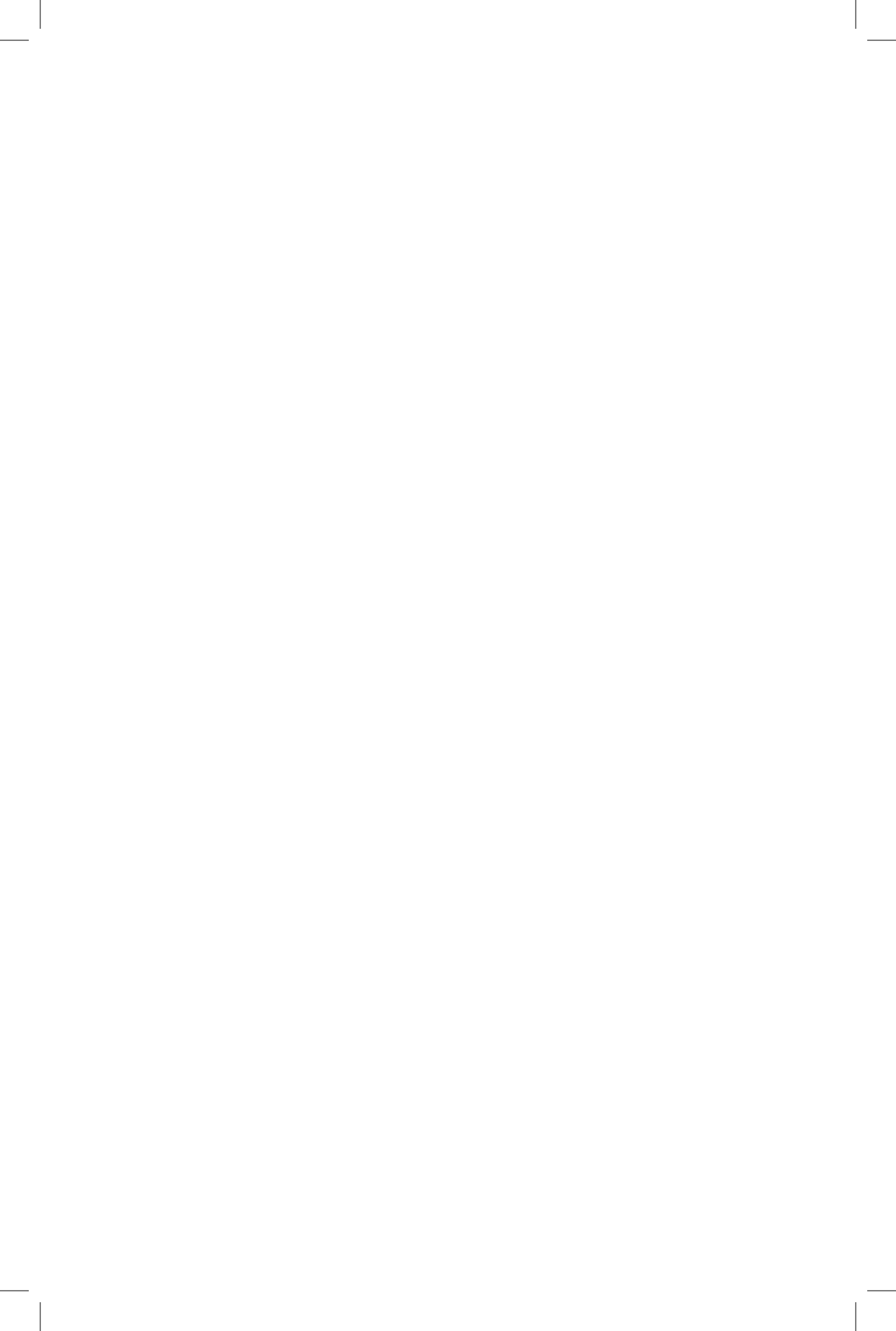
Ik moet denken aan het boek van Doris Lessing, *De grootmoeders*. In deze verhalenbundel staat het verhaal van twee moeders en hechte vriendinnen die verliefd worden op elkaars zonen. In 2013 is het boek verfilmd onder de naam *Two Mothers*. De jongens in de film zijn net zo prachtig als die exemplaren die hier op de bank zitten, onbeschaamd, jong en mooi. Maar het heeft ook iets raars om dat te denken over mijn zoon en zijn vrienden. Het is een soort omgekeerd Oedipuscomplex, niet de zoon die met zijn moeder wil trouwen, maar de moeder die haar zoon voor zichzelf wil hebben.

En nee, natuurlijk wil ik dat helemaal niet, maar ik er glipt toch een ‘als ik achttien was had ik het wel geweten’ door mijn hoofd. Op de bank zie ik leuke mannen zitten met een goed stel hersens, die leuke bijbaantjes hebben, ontzettend veel humor hebben, er voor elkaar zijn, elkaar steunen zoals die ene keer toen een van hen zijn vader verloor en ondernemend en daadkrachtig zijn. Mannen in de bloei van hun leven, wier hoekige puberlijven zijn uitgegroeid tot krachtige torso’s. Ik geniet van hun grapjes, de grootse plannen die ze hebben, hun soms naïeve kijk op dingen, en aan de andere kant de wijze dingen die ze kunnen zeggen.

Vier jonge honden

Maar dan hijst het legertje mooie mannen zich van mijn bank omhoog, klaar om de stad in te gaan, en ineens banjeren ze als vier jonge honden door het huis. Een is zijn buskaart kwijt, de ander zijn geld vergeten. In een poging tot stoeien gaat er een tand door een lip, iemand gooit een glas om, een telefoon valt in de wc-pot gevolgd door een ‘oh kaassoufflé’ – het woord dat ze als kleine jongetjes van mij moesten zeggen omdat ze de hele tijd kut riepen. Als ze in de gang voor de spiegel staan zie ik dat één een ietwat te korte broek aan heeft, de andere een vlek in zijn shirt heeft, bij nummer drie zijn bril scheef staat en de vierde een te grote jas aanheeft. Ineens zijn het weer die vier kleine zesjarigen die trappellend

van ongeduld in mijn gang staan omdat ze hun eerste officiële voetbalwedstrijd moeten spelen. Ik vis een buskaart uit mijn tas, deel geld uit aan degene die het niet heeft, trek een shirt recht en geef ze kauwgom. “Voor als jullie moeten zoenen.” “Ma-ham,” zucht mijn zoon geërgerd. Met een ‘Ja, dus dag, eh, dag dus’ vertrekken ze, die vier jongetjes van zes.

TIS HIER GEEN HOTEL

DE PUBER GAAT ZIJN EIGEN WAS DOEN, IN 25 IRRITANTE STAPPEN

Saskia draait elke dag wel een een puberwas. Daar was ze klaar mee. Tijd om hem lekker zelf zijn was te laten doen. Dat vergt nog wat opvoedkundige lenigheid.

1. De puber kijkt me verbaasd en vol ongeloof aan, alsof ik net heb gezegd dat ik les ga geven in een felgekleurd eenhoornpak op zijn school. In het echt zei ik gewoon: 'vanaf nu ga je je eigen was doen'.
2. De puber vindt dit geen moment om grapjes te maken, of ik wel weet dat hij net wakker is. Oh, ik ben serieus?
3. De puber vraagt of ik wel weet dat ik nu ont-zet-tend zijn leven aan het verpesten ben. Hoezo moet hij zijn eigen was doen? Hoe dan?
4. De puber zucht dramatisch dat hij geen leven heeft, welke moeder laat zijn kind nou de was doen?
5. De puber vindt mijn grap over 'een kind kan de was doen', echt niet om te lachen ofzo, want zo makkelijk is je eigen was doen heus niet.
6. De puber weet zeker dat niemand, hij herhaalt: 'niemand, van zijn vrienden hun eigen was hoeft te doen'.
7. De puber zit niet te wachten op mijn lijstje van pubers die wél hun was doen, want dat is mijn lijstje en daar klopt toch niks van.
8. De puber vraagt zich af waarom ik die stapel vieze kleding in zijn kamer leg, ik kan vandaag toch nog wel zijn was doen?
9. De puber roeptoetert dat hij vanavond moet werken, dus helaas.
10. De puber bedelt of ik zijn was echt niet kan doen. Nee? Oh, hij krijgt wasles? Nou, daar zit hij echt niet op te wachten ofzo.

11. De puber heeft mijn verhaal over het gebruik van de wasmachine echt wel gehoord, maar hij gaat eerst nog slapen.
12. De puber deelt mee dat hij nu eerst gaat eten, want de was doen op een lege maag is geen goed idee.
13. De puber deelt eindelijk mee dat hij de was gaat doen. Ben ik nu blij?
14. De puber vraagt wat hij moet doen. En ja, hij had mijn voordracht over het gebruik van de wasmachine echt wel gehoord, maar is het nu een beetje vergeten.
15. Nee hij vindt mijn grap over dat hij gewoon lekker zijn schone en vieze was door elkaar moet gooien, want wat maakt dat uit, niet leuk.
16. De puber vraagt wat hij moet doen nadat hij alles in de machine heeft gepropt. Aanzetten? Hoe dan?
17. De puber roept om hulp, want alle knopjes zijn nu rood en knippen, is dat een goed teken?
18. De puber snapt niet dat lukraak op alle knopjes drukken geen goed idee is. Ik hoef daar toch niet zo boos om te worden?
19. De puber schenkt driftig wasmiddel in een bolletje, wat overigens een stom bolletje is, hoezo moet je het daarin doen, dat slaat toch nergens op?
20. De puber gooit de deur van de machine dicht. Zo, nu is hij klaar toch? Nee? Hoezo de machine gaat niet vanzelf aan?
21. De puber zucht dat het echt veel werk is. Nu moet hij ook nog een programma kiezen? En de graden instellen?
22. De puber vindt dat hij het echt goed heeft gedaan. Kleren zijn in de machine, machine is aan, kan hij nu gaan?
23. De puber moppert dat ik helemaal niet had gezegd dat hij de was er ook nog uit moest halen én in de droger moest stoppen. Weet ik wel hoeveel werk dat is? En weet ik wel hoe druk hij is?
24. De puber is van mening dat hij nu echt klaar is. Ik kan zijn kleren toch wel even uit de droger halen straks. Hij moet ook nog zijn was opvouwen? Hij kan het toch gewoon terug onder zijn bed leggen?
25. De puber vraagt of er een feestje is, want waarom zou ik anders een fles wijn opentrekken en een groot glas inschenken?

'HET IS NIET PERSOONLIJK, MAAR IK WORD SOMS ZO VERDRIETIG VAN HET GESNAUW VAN MIJN DOCHTER'

Natuurlijk weet Jeanette dat haar puber van haar houdt en dat ze een goede moeder is, maar door het gesnauw en gekat heen is die liefde soms moeilijk te ontwaren. En dan trekt ze het gewoon even niet meer. 'Ik weet dat je je los moet maken, maar ik word er soms zo verdrietig van.'

Ineens schiet ik vol en kan ik het niet meer tegenhouden. We zitten in de auto terug naar huis nadat we in de hitte een bezoek aan die blauw-gele woonwinkel hebben doorstaan om een nieuw bed voor je te kopen. Als ik iets aan je vraag uit interesse, en jij met je ogen strak op je telefoon een kattig antwoord geeft, knapt er iets. Ik roep: "Ik ben er zo klaar mee, als ik iets voor je moet doen, ben je poeslief en verder krijg ik dit!"

Ik wil het niet maar ik kan het niet helpen, de tranen blijven maar komen. Jij stamelt geschrokken: "Zo bedoel ik het helemaal niet." Ja dat zal allemaal best, maar zo gaat het wel. Ik ben er klaar mee! Ik ben ook maar gewoon een mens met gevoel dat probeert een goede moeder te zijn. Ik vind dat ik wel een beetje meer respect verdien. Dan is het stil. Mijn handen knijpen in het stuur, mijn ogen strak op de weg. Ik weet niet goed wat ik moet zeggen. Ik baal ontzettend van mijn tranen. Meestal hou ik me groot, maar vandaag lukt dat niet. Het is namelijk niet alleen vandaag.

Ik voel me afgewezen

Het maakt me verdrietig dat je de laatste tijd zo vaak overduidelijk geen zin hebt om met me te praten. Dat 'ge-jahaaaa!' als ik gewoon iets vraag. Dat je je eigen gang gaat en ik me daar vooral niet mee moet bemoeien. Dat wat ik doe vaak zo schaamtevol voor je is. Ik voel me machteloos en afgewezen. Alsof ik een huishoudelijke hulp ben die vooral haar mond moet houden en er alleen is om ervoor te zorgen dat de koelkast vol is en de spullen op tijd schoon in de kast liggen.

Rationeel weet ik heel goed dat ik het niet persoonlijk moet nemen, dat het erbij hoort. Ik hoor en lees zoveel dezelfde verhalen van andere ouders. Het komt ook vast wel goed, maar ik vind het soms zo lastig om daar op te durven vertrouwen. Ik weet dat ik niet te hard aan je moet trekken, maar dat is verdomde lastig. Omdat jij je terugtrekt, wil ik dichterbij. Het gewoon fijn hebben met elkaar, contact hebben. Mijn liefde uiten en het terugkrijgen.

Ongemak

Dan voel ik plots jouw hand op mijn knie. Je kijkt me niet aan. Ik voel je ongemak en hoor je zachtjes zeggen: "Sorry mam!" Ik word meteen zacht, leg mijn hand op die van jou. Ik wil helemaal niet dat jij je rot voelt. Maar ik ben aan de andere kant wel blij dat ik eindelijk een beetje tot je door lijk te dringen.

In de week na de uitbarsting in de auto merk ik dat er iets is veranderd. Je doet je best om aardig te zijn. Ik hoor hoe je jezelf corrigeert als je begint te brommen en je schiet me een paar keer zomaar ineens te hulp. Ik vind het oprecht jammer dat het zover moest komen, maar het was blijkbaar wel nodig om iets duidelijk te maken.

HOOFDSTUK 2

oud genoeg voor van alles, maar nog lang niet volwassen

Leven met oudere pubers

VERWACHTINGEN

WERKELIJKHEID

Ze houden zelf hun kamer schoon.

De deur kan nog steeds niet open, want overal kleren op de grond.

De vaatwasser in- en uitruimen is een vanzelfsprekendheid.

Op jouw aanrecht staan nog steeds stapels vuile vaat.

Ze weten hoe de wasmachine werkt.

Ze vragen nog steeds of jij hun lievelingstrui hebt gewassen.

Als jij er niet bent koken ze zelf.

Ze bestellen bij thuisbezorgd en sturen jou een Tikkie.

Ze regelen zelf al hun zaakjes.

Ze vragen of jij de dokter kunt bellen.

TIS HIER GEEN HOTEL

ZEVENTIEN DINGEN DIE JE PUBER MAG OP ZIJN ACHTTIENDE, MAAR NIET HELEMAAL GOED GAAN

Voor de Nederlandse wet ben je op je achttiende meerderjarig, en dus volwassen. Maar ja, de vraag is hóe volwassen je op die leeftijd bent? Want voor ons gevoel hebben we dan nog steeds een puber in huis.

1. Ze mogen autorijden, maar bellen in paniek op als er een geel lampje de hele tijd op het dashboard knippert en ze niet weten wat dat betekent.
2. Ze eten nog steeds het liefst op het moment dat jij de keuken hebt schoongemaakt, of een half uur na het avondeten, want dan dient de volgende hongerklop zich weer aan.
3. Ze vergeten hun inlogcode en wachtwoord voor hun bank, waar ze nu zelf verantwoordelijk voor zijn, en worden boos dat jij dat ook niet weet.
4. Een afspraak maken bij de tandarts moet jij nog steeds doen – en zo niet, dan gaan ze gewoon niet.
5. Je hebt geen idee hoe het op school gaat. Magister (of Somtoday) mag je niet meer in en je puber vertelt niks.
6. Behalve als er tegen het einde van het schooljaar paniek uitbreekt, omdat die onvoldoendes toch echt niet in rook zijn opgegaan en ze jouw hulp hard nodig hebben.
7. Ze moeten zichzelf ziek melden op school, want ja, volwassen, maar daar denken ze natuurlijk niet aan en dus worden ze op absent gezet.
8. Jij bent nog steeds hun wekker en moet ze uit bed trekken zodat ze op tijd komen.

9. Ze moeten zelf hun zorgverzekering regelen, maar de mails die ze daarover hebben gekregen zijn ze kwijt.
10. De rijlessen idem dito, waardoor je zoon weken niet rijdt, want hij neemt zijn telefoon niet op als de instructeur belt.
11. De aanvullende informatie voor hun DigiD vergeten ze op te sturen en dus zitten ze ineens zonder DigiD en moeten ze een nieuwe aanvragen wat ze te veel gedoe vinden.
12. Ze mogen drinken en ja, van dat recht gaan ze eens goed gebruikmaken.
13. Ze zeggen de hele dag dat ze achttien zijn en het zelf wel allemaal kunnen.
14. Ze moeten zelf hun vervolgopleiding regelen en hun ov-kaart. En dat gaat niet altijd goed, maar ja, ze kunnen het heus echt allemaal zelf.
15. Je belt dan zelf maar met instanties, school, zorgverzekering, maar die zeggen allemaal dat je puber het zelf moet doen, want meerderjarig.
16. Ze mogen stemmen, maar hun stembiljet raken ze kwijt.
17. Ze komen thuis wanneer ze willen, want ja, ze zijn toch volwassen, maar bellen nog steeds jou midden in de nacht met de vraag of je ze toch alsjeblieft even wilt komen halen.

OUD GENOEG VOOR VAN ALLES, MAAR VERANTWOORDELIJKHEID?

Ook jouw puber kan vast niet wachten tot hij zonder jouw toestemming van alles kan doen. Denk aan een club binnengaan en daar dan een drankje bestellen met alcohol. Of gewoon thuiskomen met een tattoo of piercing, zonder dat jij daar je zegen over hebt gegeven. Niet iedereen juicht dit soort acties toe.

Bij heel veel van deze leeftijdsgrenzen (zie het einde van dit hoofdstuk) heb jij ongetwijfeld je vraagtekens. Want kun je als zestien- of achttien-jarige wel de consequenties overzien van het laten zetten van een *sleeve* of de aanschaf van een scooter? Als ouders zijn we nogal geneigd om te denken van niet. Want het is nog maar tien jaar geleden dat jij je kind achter op de fiets naar school bracht. Dus het is heel gek om je te realiseren dat hij binnen afzienbare tijd een auto mag besturen of mag stemmen. Maar voor je puber is deze tijd een eeuwigheid.

Het betekent allemaal niet dat je geen invloed kunt uitoefenen op wat je kind wel en niet mag. Het argument ‘het mag van de overheid, dus laat maar gaan’, is niet altijd geldig. Want iets is weliswaar niet meer tegen de wet, maar ook oudere pubers zijn nog steeds wel vatbaar voor argumenten waarom je iets wel of niet kunt doen.

Jouw rol als ouder wordt anders. Je blijft weliswaar belangrijk en je kunt advies geven. Af en toe moet je daarbij wel op je tanden bijten, want de opvoeder ben je niet meer. Je bent beland in een soort tussenfase, waarin de puber voor de wet weliswaar volwassen is, maar zich soms nog wel een kind voelt. Je zult ook merken dat je kind nog steeds steun zoekt bij jou. En ja, ook financieel.

Je zult merken naarmate je puber meer ‘volwassen’ wordt, je minder conflicten en discussies krijgt wat wel en niet mag. Je gaat je kind meer

zien als collega-volwassene. Wat natuurlijk grappige situaties zal opleveren, zeker in gesprekken waarin de puber jou als gelijkwaardige gaat behandelen. Je dochter vindt jou het ene moment een superchille ouder en wil met jou op vakantie of 'een wijntje doen'. Het andere moment kan de sfeer omslaan als jij 'een totale boormening' hebt, bijvoorbeeld over het zetten van die in jouw ogen lelijke tatoeages op beide bovenbenen.

Zeker als je nog bij elkaar in huis woont, kan het lastig zijn om je niet overal mee te bemoeien. Ook in deze tijd gaat de ontwikkeling naar jongvolwassene razendsnel. Vond je zoon het een maand geleden nog best als jij je mening gaf over de inrichting van zijn kamer, dan kan deze nu vinden dat je daar helemaal niets over te zeggen hebt.

Moedig je kind aan om de keuzes met jou te delen, maar ventileer niet altijd je mening als het niet helemaal was wat jij in je hoofd had. En zorg voor een vangnet, voor het geval het misgaat. Daar ben je ouders voor. Je bent bovendien tot de 21ste verjaardag nog financieel verantwoordelijk voor je kind. Dus ook voor de wet moet je je puber ook nog steeds ondersteunen.

EEN TATTOO ZETTEN OP JE ZESTIENDE, DAT MAG GEWOON IN NEDERLAND

In Nederland zijn de regels voor tattoos behoorlijk soepel. Zestien en je wilt een tattoo? Waarom niet? En niemand die die kinderen tegen zichzelf in bescherming neemt. Zo kwam de zoon van Saskia's vriendin Valerie een paar weken voordat hij zeventien werd thuis met het woord 'passion' op zijn arm getatoeëerd. 'Iemand had tegen hem moeten zeggen dat hij er nog maar eens een jaar of vijf over na moest gaan denken.'

Niet veel mensen weten dit misschien, maar kinderen tussen de twaalf en zestien jaar mogen gewoon een tatoeage. Weliswaar met toestemming van hun ouders, maar toch. Waarom zou je dat als ouder überhaupt willen? Hoe weet een kind van twaalf, of veertien, nou wat-ie wil? Ze kunnen niet eens kiezen wat voor kleur schoenen ze willen, laat staan dat ze logisch en weloverwogen na kunnen denken over een tattoo. Maar als jij als ouder dat prima vindt, mag het dus. En op hun zestien hebben pubers je helemaal niet meer nodig en stappen ze gewoon zelf een tattooshop in *to get inked*. Dan mogen ze helemaal zelf beslissen wat ze op hun lijf laten zetten. Zestien hè. Zestien! Dan zijn ze toch alleen maar bezig met wat tof, leuk, stoer, of grappig is? Maar wat ze op hun zestien leuk en grappig vinden, vinden ze een paar jaar later echt verschrikkelijk. En dan? Leuk die poepemoticon op je bil, of die eenhoorn op je borst, of *BFF Forever* in gotische letters, maar op hun twintigste krijgen ze ongetwijfeld spijt. Ik ken werkelijk niemand die zijn allereerste tattoo liet zetten op zeer jonge leeftijd en daar jaren later nog steeds even verguld over was.

Tattoos, piercings, what is next?

Nu heb ik zelf helemaal niks met tattoos. En prima wie dat wel heeft. Maar moeten we pubers niet tegen zichzelf in bescherming nemen? Kun je op je 26ste niet een veel betere beslissing nemen over een tattoo? Dat is toch een veel betere, en vooral veel volwassener leeftijd? Dan heb je al wat meegemaakt, enkele levenslessen gehad, is je hart al

een keer gebroken geweest, en is vooral dat hele kinderlijke naïeve er ook wel een beetje vanaf. Als je het dan nog steeds een tof idee vindt, dan moet je ook vooral die tattoo nemen. En ben je er ook vast de rest van je leven blij mee.

Misschien lijkt zoiets als een tattoo een ver-van-je-bedshow. Ik vraag soms aan mijn kinderen wat ze daarvan vinden, en die roepen dan dat ze dat nooit gaan doen. Dat ze dat heel stom vinden en zonde van hun lichaam. Net zoals ze piercings *not done* vinden, nooit zullen gaan roken en wachten met drinken. En ja, ik weet ook echt wel dat dat morgen heel anders kan zijn, immers niks zo veranderlijk als een tienerbrein. De zoon van Valerie riep dat overigens ook jarenlang. En kwam toch op een dag thuis met PASSION op zijn onderarm, inderdaad in hoofdletters.

Vlaag van verstandsverbijstering

Valerie: “Wij hebben helemaal niks met tattoos, niemand bij ons in de familie heeft er een, en ook onze vrienden niet. Het is dus niet zo dat hij het kan hebben ‘afgekeken’, of dat hij geïnspireerd is geraakt door iemand in zijn omgeving. Maar in een vlaag van verstandsverbijstering, ja, zo noem ik het maar, is hij zo’n shop binnengelopen en heeft hij een afspraak gemaakt.”

Er is geen vast beleid als het gaat om tattoos zetten bij jongeren vanaf zestien jaar. Sommige shops tatoeëren jongeren tot achttien jaar alleen met toestemming van hun ouders, sommige shops tatoeëren pas vanaf achttien – en op sommige plekken stellen ze geen vragen en krijg je, als je je kunt legitimeren, gewoon je tattoo. De zoon van Valerie liep een shop binnen waar dat laatste van toepassing was. Hij liet zijn paspoort zien, vertelde wat hij wilde en kon dezelfde dag nog op de stoel plaatsnemen.

Jong lichaam, lelijke tattoo

Valerie: “Nee, hij heeft niks tegen ons gezegd. Hij weet ook wel dat we het hier niet mee eens zouden zijn. En na het zetten droeg hij dagenlang

shirts met lange mouwen voordat hij durfde op te biechten dat hij een tattoo had. En ja, ik ben er wel van geschrokken. Ik had geen idee dat dat überhaupt kon in Nederland, en had ook geen idee dat hij dit wilde. Wat dat betreft zie ik het echt als een impulsieve actie, zoals pubers dat kunnen doen. Hij vindt zichzelf echter enorm volwassen en loopt te pronken met zijn tattoo. Ik word er misselijk van als ik die arm zie. Dat prachtige lichaam, met zo'n lelijke tattoo, ik vind het vreselijk."

"Ik vraag me ook echt af waarom die mensen van de tattooshop niet tegen hem hebben gezegd dat hij best jong is, misschien wel té jong. Dat hij er wat langer over na had moeten denken, het thuis had moeten bespreken. Dat hij 'm misschien ergens klein op zijn rug had moeten laten zetten zodat-ie minder opvalt. Had niemand hem, of ons, kunnen waarschuwen? Ik had het hem natuurlijk niet kunnen verbieden, maar ik had wel het gesprek met hem kunnen aangaan. En hem kunnen vragen nog even te wachten. Nu staan we voor een voldongen feit. Hij zit erop en kan er niet meer af. Ik hoop maar dat hij er over twintig jaar er nog zo blij mee is."

ZEVENTIEN IS EIGENLIJK DE BESTE LEEFTIJD OM TE HEBBEN

Saskia trekt de conclusie dat zeventien de beste leeftijd is om te hebben. Oud genoeg om serieus genomen te worden, jong genoeg om geen verantwoordelijkheden te hoeven dragen.

Mijn zoon is zeventien. Hij is net voor het eten binnen komen vallen met een leger eveneens zeventienjarige vrienden in zijn kielzog die de woonkamer overnamen met hun lange lijven en bijbehorende ledematen. En met hun beruchte vraatzucht waar geen provisiekast tegenop kan. Terwijl ik zakken chips naar dit hongerige groepje pubers gooide en stapels pizza's in de oven duwde luisterde en keek ik naar deze groep bijzonder leuke mensen. Ze hadden het over gamen, *what else*, Netflix, heel eventjes over school, want aankomend jaar eindexamen en wat moeten ze dan, en hun vakantie zónder ouders op Texel die deze zomer gaat plaatsvinden.

De meeste jongens ken ik al van kleins af aan. Van één van hen heb ik nog de luierschoonheid, een enkele kwam als kleuter hier al over de vloer en sommigen zijn op iets latere leeftijd komen aanwaaien. Grappig om ze nu te zien zitten, over elkaar gedrapeerd omdat onze bank simpelweg die grote lijven niet meer kan herbergen. Ik luister naar hun gesprekken die soms heel serieus zijn, als ze het over racisme en bitcoins hebben, en soms werkelijk nergens over gaan, als ze het hebben over de squads die ze vormen in hun games.

En ineens zie ik het, terwijl zij moeiteloos van racisme in de klas overschakelen naar de nieuwste Fifa. Zij hebben de beste leeftijd *ever*. Ze zijn oud genoeg om te kunnen discussiëren over serieuze zaken en jong genoeg om zich nog te kunnen laven aan een PS4-spel zonder dat iemand daarover een wenkbrauw omhoog trekt. Op je zeventiende word je serieus genomen én kun je je verschuilen achter het excuus 'ik ben nog een puber'. Je kunt meepraten met de groten en meespelen met de kleintjes.

Zonder dat ze er erg in hebben bewegen mijn zoon en zijn vrienden zich in de marges van Het Leven. Soms maken ze een uitstapje naar dat grote volwassen leven, soms doen ze een stapje terug om even weer kind te zijn. Ze lopen, zonder zich daar bewust van te zijn, van de een naar de andere kant en weer terug en proberen zich alvast staande te houden aan die ene kant en langzaam die andere kant los te laten. Volgend jaar zijn deze jongens volwassen – voor de wet in elk geval. Dan mogen ze stemmen, een lening afsluiten, een auto besturen zonder rijder, drinken en denken ze na over een vervolgonderwijs of een tussenjaar. Tot die tijd kunnen ze met die heerlijke jonghondenonbevangenheid heen en weer rennen, van klein naar groot en weer terug.

Ik vraag mijn zoon en zijn vrienden of ze doorhebben hoe leuk het is om zeventien te zijn. Hoe fijn het is dat ze serieus genomen worden en dat ik het leuk vind om hun mening te horen en met hen in discussie te gaan, maar dat ze nog geen verantwoordelijkheden, zoals een gezin, baan en hypotheek, hoeven te dragen. Ze knikken en antwoorden dat dat inderdaad heel fijn is. Dan laat er één een scheet. Keihard. En vallen ze over elkaar heen van het lachen. Einde serieus gesprek. Ze zijn nu gewoon even heel erg zeventien.

BRIEF AAN MIJN ZOON DIE MORGEN ACHTTIEN WORDT

Martines oudste wordt achttien. Tijd om even terug, maar vooral ook om vooruit te kijken en nog een paar adviezen op hem te gooien. 'Het komt altijd goed. Als je maar je gevoel volgt, maar ook je verstand.'

Bij ons in de wc hangt een foto uit 2005. We hadden je in de sneeuw gezet in de tuin, wantjes aan, mutsje op, de jas van je oudere neef – want doorgevertje – aan. Als ik ernaar kijk, valt mij vooral jouw verwonderde blik op. Alsof je voor het eerst sneeuw zag. Dat was natuurlijk ook zo, maar je ziet aan je gezicht dat je die informatie nog even moest verwerken. Maar daarna vond je niks leukers dan sneeuw. Een van mijn andere lievelingsfoto's van jou is er bijvoorbeeld eentje van net voor de lockdown. We waren een tochtje aan het skiën, jij en ik, en je geniet van een glaasje cola in de ligstoel bij zo'n Oostenrijkse skihut. Skiën is een van de dingen die je het liefst doet.

Morgen ga je zelf je eerste krat bier halen. Je vader en ik worden vriendelijk verzocht om op te roffen. Je zusje wordt getolereerd. We vroegen nog of jij en je vrienden van plan waren om te gaan dansen, zodat we de televisie konden weghalen. Maar dat hoefde niet. Jullie gingen bier drinken en pizza's eten, en ik vermoed ook nog wel even naar de coffeeshop. Ik kan dat morgen niet meer controleren, want dan is je bankieren-app alleen maar voor jouw ogen bestemd.

Ik heb je de afgelopen weken vermoeid met vragen als 'heb je je zorgtoeslag nou al geregeld?', adviezen als: 'dat geld dat we voor je hebben gespaard, moet je wel uitgeven aan je studie' of 'als je ziek bent, moet je je straks zelf melden op school'. Verder maken we de laatste tijd best wel irritante grappen als: 'Als je achttien bent, kunnen we je gewoon op straat gooien.'

Maar morgen word je achttien en woon je nog steeds onder mijn dak. Ik weet dat je graag weg wilt, maar dat er nog grote beslissingen te nemen zijn. En dat je die voor je uitschuift. Want je bent gewoon achttien en je weet nog niet wat je wilt. En ook hier gooien je vader en ik misschien te veel adviezen op je, waarbij we heel vaak verwijzen naar toen wij achttien waren en de wereld voor ons openlag. Waarna jij met je ogen rolt en zegt dat alles in onze tijd toch echt anders was. Dat kan zijn. Want een riante studiefinanciering, kamers te huur voor driehonderd gulden in de maand en de keuze uit twintig in plaats van tweehonderd studies. Maar wat we wel zeker weten, is dat je nog door allerlei andere fasen heengaat, voordat je weet wat je wilt. En heel eerlijk? Ik weet nu ook nog steeds niet altijd wat ik wil.

Dus als ik je nog een advies mag geven, of een levenswijsheid...? Het helpt altijd om met verwondering te kijken naar de wereld, zoals je toen ook deed in de sneeuw. Want je hoeft niet altijd alles te weten. Wat ik wel weet, na 53 jaar: linksom of rechtsom, het komt altijd op een of andere manier goed. Als je maar je gevoel volgt, maar zeker ook je verstand. En mocht je er desondanks toch niet uitkomen? Je kunt altijd je moeder vragen om advies. Ook als je niet weet hoe je ook alweer spaghetti carbonara maakt.

'LIEVE INSTANTIES, EEN PUBER VAN ACHTTTIEN IS NOG LANG NIET VOLWASSEN'

De dag dat jouw kind achttien wordt, is de dag dat alle instanties hem zien als een volwassene. Dat bij die pubers dan nog geen volwassen houding én denkwijze hoort, vergeten ze voor het gemak maar even. Saskia wilde iets met de zorgverzekeraar oplossen voor haar zoon, maar die vlieger ging niet op.

Nog voordat mijn zoon de achttien had aangetikt, kwamen brieven van allerlei instellingen (bank, zorgverzekeraar, DUO etc.) binnen met de boodschap dat op de dag dat hij achttien zou worden, hij onder de vleugels van zijn ouders vandaan zou worden getrokken.

Nu ben ik een groot voorstander van onder die vleugels vandaan komen, maar dan wel als het gaat om de wereld ontdekken en hun sociale leven. Met al die officiële dingen kun je je afvragen of het een goed idee is. Want achttien jaar worden betekende in het geval van mijn zoon niet dat hij ineens een goed werkend brein had of dat hij ineens goed kon plannen, structuur aan kon brengen of kon overzien. Nee, ook de dag dat mijn zoon achttien werd, werd hij wakker met dat rommelige, chaotische puberbrein dat hij als zeventienjarige had.

Als je net als ik een 'volwassen' puber hebt, heb je waarschijnlijk ook al ontdekt dat als er iets niet goed gaat, je niet even kunt bijspringen. Want, zo zeggen die instanties, hij is nu achttien en moet het zelf doen. Juist. Er was bijvoorbeeld een dingetje met de zorgverzekering. Er kwam een rekening van de tandarts voor mijn zoon, wat ik raar vond, want de tandarts zit in ons zorgpakket en mijn zoon zit daar ook in, dus hoezo moesten we dat nu voor hem betalen? Rond die tijd maakte mijn zoon ook een ongelukkige val en brak hij zijn pols. De zorgverzekeraar stuurde hem een brief waarin ze aanvullende informatie vroegen. Zowel de rekening als de brief zou mijn zoon fiksen.

Ik had natuurlijk alert moeten zijn, want fixsen is een breed begrip voor pubers. Je kunt iets snel fixsen, de wifi-instellingen bijvoorbeeld als je wilt gamen, of roze koeken als je honger hebt. En je kunt iets langzaam – lees: niet! – fixsen, bijvoorbeeld dingen met je zorgverzekeraar. Dat laatste gebeurde. Het had mijn aandacht weer toen er een aanmaning kwam. Mijn puber was zowel de rekening als brief allang vergeten. En hij wist ook niet meer waar ze lagen. Dus belde ik met de zorgverzekeraar.

Hallo, ik bel even voor mijn zoon.

Wat is zijn naam en geboortedatum? Oh, hij is achttien zie ik.

Dan moet hij zelf bellen.

Dat snap ik, maar het is een puber en die hebben geen opslagcapaciteit voor dingen als hun zorgverzekeraar bellen, dus doe ik het even. U kunt toch zien dat hij mijn zoon is?

Dat zie ik inderdaad. Maar ik moet toch echt hém spreken.

Maar pubers bellen niet, daarom dacht ik: ik doe het even. Het gaat over de tandartsrekening.

Ik kan alleen de vragen van uw zoon beantwoorden als hij zelf belt. Ik zie wel dat hij geen tandartsverzekering heeft.

Maar hij zit toch in ons gezinspakket? Ik heb hem toch overgezet?

Dat heeft u inderdaad gedaan, maar er zit geen standaard tandartsverzekering bij, dat had u, of nee, uw zoon natuurlijk, zelf moeten regelen. Op onze site staat het uitgebreid beschreven.

Hoeveel pubers lezen dat, denkt u? Maar goed, kan ik de tandarts dan voor hem regelen?

Nee, dat moet hij zelf doen.

Maar we hebben net vastgesteld dat ik zijn moeder ben, want ik weet zijn geboortedatum en alle andere informatie die u net aan mij vroeg, dus is het waarschijnlijk een kleine moeite om het aan te passen, toch?

Zoals ik al zei: dat moet hij zelf doen. U kunt het niet voor hem aanpassen.

Hoeveel pubers doen dat zelf, denkt u? Maar goed, kan ik dan wel de informatie doorgeven die u nodig heeft voor zijn polsbreuk?

Nee, dat moet hij ook zelf doen.

Maar ik heb de informatie hier nu voor u.

Helaas, uw zoon moet ons daar zelf over benaderen.

Maar ik ben zijn moeder. Ik kan het toch gewoon aan u geven? En dan schrijft u het toch gewoon op?

Nee, dat kan ik niet doen. Ik zie ook dat uw zoon al twee keer een brief heeft gekregen van ons, dus hij weet ervan. Als hij die beantwoordt, passen wij de informatie hier aan.

Hij weet ervan? Hoeveel pubers kent u die brieven lezen? Heeft u eigenlijk zelf pubers?

Lang verhaal kort: ik kon niks voor mijn zoon regelen. De zorgverzekeraar gaat ervan uit dat hij dat allemaal zelf kan. Maar ik weet allang dat dat niet zomaar vanzelf gaat gebeuren. Ik bedoel, brieven beantwoorden, informatie lezen op een site; het zit gewoon niet in het systeem van mijn zoon. Ik had een soortgelijk gesprek met de hbo-instelling waar hij naartoe gaat. Ik moest iets weten over de betaling van het studiegeld en ook daar kreeg ik te horen dat mijn zoon dat allemaal zelf moet invullen. Het is jammer dat al die instellingen niet begrijpen dat ze ons, puberouders, met allemaal extra werk opzadelen. Je zou denken: ze zijn achttien dus mijn taak zit erop, maar het is eigenlijk: ze zijn achttien en bereid je maar voor dat je vanaf nu alles moet dubbelchecken of dat wat gedaan moet worden ook echt gedaan is. En daar gaat veel tijd in zitten, want pubers grossieren niet in duidelijke antwoorden.

Heb je gebeld?

Ja.

Echt ja, of zeg je ja om er vanaf te zijn?

Ja.

Heb je de informatie gelezen?

Doe ik zo.

Heb je die brief al beantwoord?

Doe ik straks.

Om gek van te worden. Wat mij betreft kan die leeftijdsgrens wel omhoog naar 21 jaar. Dan zit er hopelijk iets meer verstand in dat puberbrein.

Handige checklist: wat je puber mag, per leeftijd

Een tattoo zetten, rijlessen nemen en alcohol kopen. Voor de wet is er voor veel dingen een leeftijdsgrens. Wat mag op welke leeftijd?

Met zestien jaar mag je...

- zelf een arbeidsovereenkomst aangaan.
- maximaal 9 uur per dag en 45 uur per week werken. Schooltijd telt mee als arbeidstijd en in de nacht werken nog niet.
- je, als je zwanger bent, door de rechter meerderjarig laten verklaren.
- een eigen zaak beginnen met toestemming van de rechter.
- aansprakelijk worden gesteld bij schade.
- zelf beslissen over medische behandelingen.
- een testament maken.
- theorie-examen voor je autorijbewijs doen.
- beginnen met autorijles (vanaf 16,5).
- een tractorcertificaat halen en dan een tractor besturen.
- een eigen account aanmaken op YouTube.
- een bromfietrijbewijs halen en brommer rijden.
- een motor- en zeiljacht besturen met een lengte van zeven tot vijftien meter.
- oefenen voor gevaarlijke sporten zoals parachutespringen of sportvliegen.
- naar een discotheek of kroeg zonder een volwassene (maar je mag geen alcohol drinken).
- zonder toestemming van je ouders een tattoo of piercing laten zetten.

Met zeventien jaar mag je...

- praktijkexamen doen voor een autorijbewijs.
- zelf rijden, maar dan wel onder begeleiding van een coach.
- een basisbeurs aanvragen voor hbo of wo.

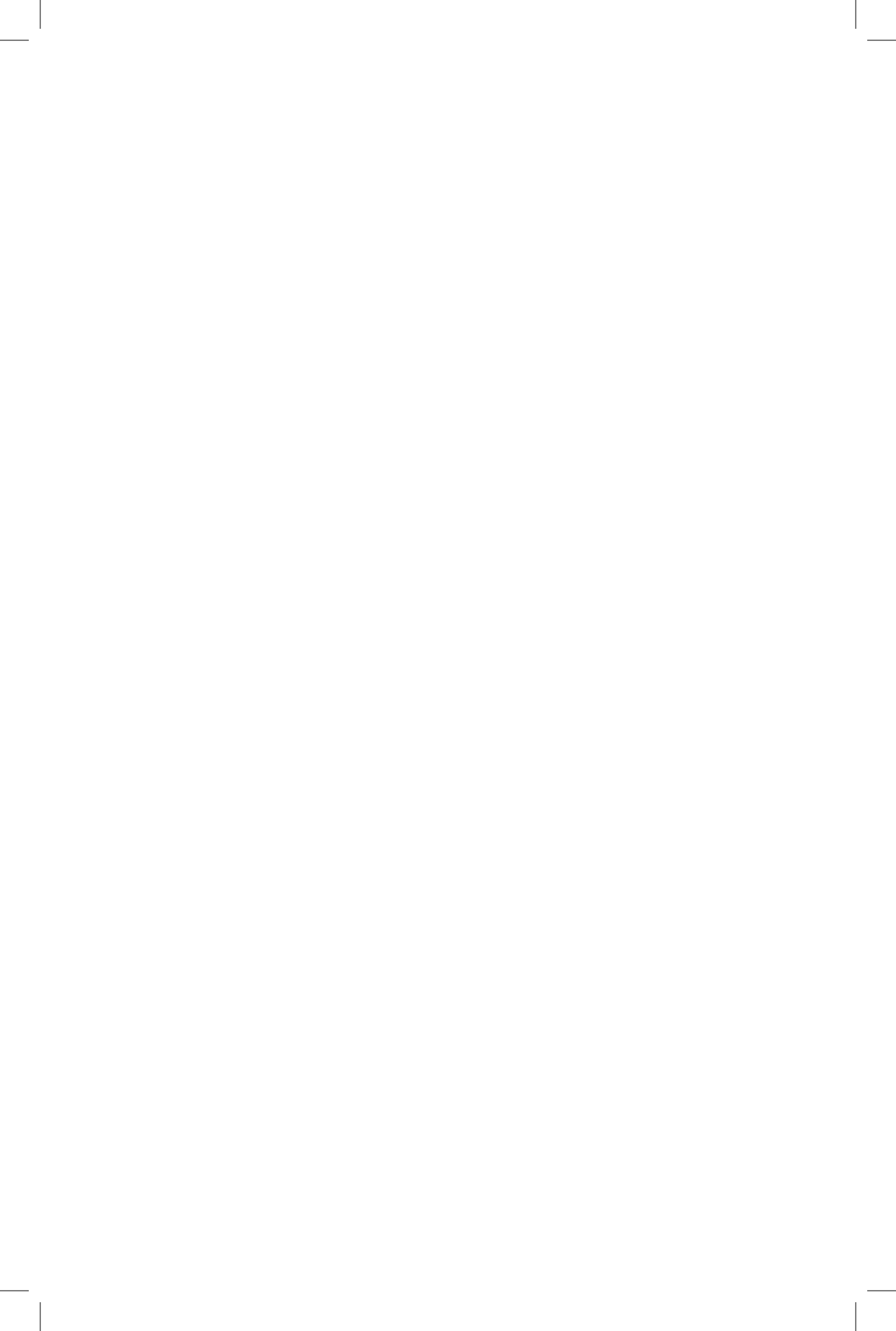
Met achttien jaar mag je...

- je stem uitbrengen bij de verkiezingen.
- een zetel innemen als je verkozen bent voor de gemeenteraad, Provinciale Staten, Eerste of Tweede Kamer.
- een rechtszaak aanspannen.
- alcohol en sigaretten kopen.
- niet alleen werken overdag, maar ook 's nachts.
- trouwen.
- een uitkering aanvragen.
- een bankrekening openen zonder toestemming van je ouders en deze zelf beheren.
- alimentatie ontvangen op je eigen rekening.
- je voor- of achternaam laten veranderen.
- zonder begeleider in een auto rijden (als je een rijbewijs hebt).
- voogd worden van een minderjarig kind.
- een woning kopen of huren.
- een eigen bedrijf starten zonder toestemming van je ouders.
- een lening afsluiten.
- zorg- en huurtoeslag aanvragen.
- studiefinanciering aanvragen voor een mbo-opleiding.
- Tegemoetkoming Scholieren aanvragen voor vmbo, havo of vwo.
- zelfstandig een euthanasieverzoek indienen.
- zelf je premie voor de zorgverzekeringswet betalen.

Tot en met 21 jaar (en ouder)

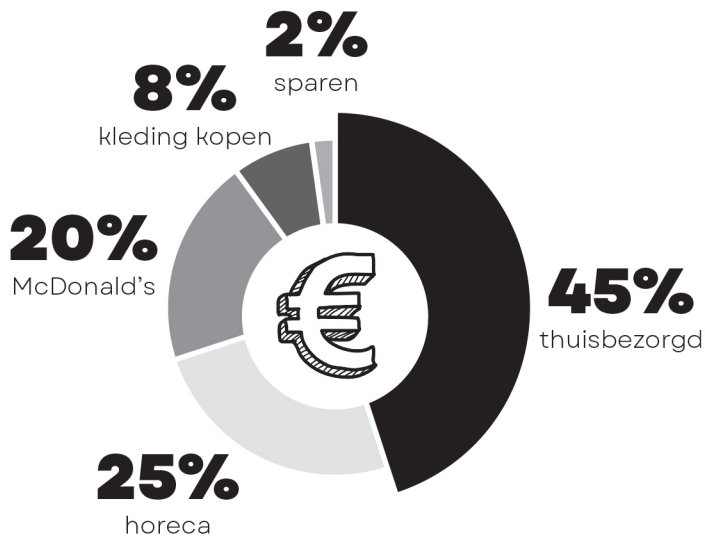
Mocht je denken dat de puber met achttien helemaal klaar is, dan heb je het mis. Je bent nog verantwoordelijk voor zijn levensonderhoud tot zijn 21ste jaar. Dat betekent dat je bij financiële nood verplicht bent om bij te springen. Dit is bijvoorbeeld het geval als je kind nog studeert, of als het problematische schulden heeft.

Verder is je puber verplicht een startkwalificatie te halen tot zijn 23ste. Dat betekent dat hij minimaal een mbo-2, havo of vwo-diploma moet behalen. Heeft hij geen 'papiertje', dan blijven de instanties hem achtervolgen totdat het wel gebeurt.

HOOFDSTUK 3
DE ONMISBARE BIJBAAN

Wat pubers met hun salaris doen

TIS HIER GEEN HOTEL

JE PUBER WIL EEN NIEUW BAANTJE, IN 23 IRRITANTE STAPPEN

Je puber is een beetje uitgekeken op zijn huidige bijbaan. Maar er moet geld worden verdiend voor alle hobby's die hij heeft, zoals bestellen bij Thuisbezorgd, uitgaan en merkkleding kopen.

1. 'Vakkenvullen ga ik echt niet doen.'
2. 'Achter de kassa zitten ga ik echt niet doen.'
3. 'Bezorgen? Maar dan moet ik een helm op.'
4. 'Oppassen? Maar ik vind kleine kinderen echt heel erg irritant.'
5. 'Jesse krijgt 20 euro per uur voor een beetje bijles geven.'
6. 'Hoezo moet je daar wel wat voor kunnen. Ik heb twee keer de vierde gedaan, dus ik heb heel veel ervaring.'
7. 'Ik wil wel influencer worden, of iets met dieren gaan doen.'
8. 'Weet je, ik word wel personal trainer.'
9. 'Mensen opmaken, dat lijkt me ook een heel leuke baan.'
10. 'Of ik kan met mijn 500 insta-volgers ook promotor worden van die coole club.'
11. 'Ik wil niet vroeg in de ochtend werken, en ook niet laat in de avond want dan word ik moe.'
12. 'Hovenier, staat dat een beetje leuk op je cv?'
13. 'Dat werk dat jij doet, kan ik anders ook wel. Beetje de hele dag excelsheets maken op je laptop.'
14. 'En mijn baas moet natuurlijk ook wel een beetje aardig voor mij zijn.'
15. 'Het moet ook niet te ver weg zijn.'

16. 'Hier, kijk eens wat ik vind: thuiswerken via webcam, dat lijkt me wel wat.'
17. 'Hoezo vind jij dat geen goed idee?'
18. 'Zoek jij dan een leuk baantje voor mij.'
19. 'LinkedIn, wat is dat nou weer?'
20. 'Ik kan wel solliciteren via Snap.'
21. 'Bellen? Dat ga ik echt niet doen.'
22. 'Hoezo een pasfoto, kan ik niet gewoon een selfie sturen?'
23. 'Kan jij het niet even voor mij vragen? Want dat durf ik niet.'

'MAG IK GELD?' 'GA MAAR WERKEN!'

Eén groot voordeel van oudere pubers hebben, is dat je elke vraag om geld kunt pareren met: ga maar werken. En dat doen ze ook massaal. Het percentage 'onderwijsvolgende' (iedereen die naar school gaat of studeert) jongeren van 15 tot 27 jaar dat werkt, ligt volgens het CBS op 68 procent (2021). De meerderheid van deze groep werkt ook nog eens meer dan twaalf uur per week. Maar goed ook, want werken is leerzaam. Je leert omgaan met bazen en collega's, je leert plannen, eigen verantwoordelijkheid nemen en op tijd je bed uitkomen. De populairste bijbanen volgens het CBS zijn vakkenvullers en 'verkoopmedewerkers detailhandel'. Op de derde plek staat werk in de bediening of achter de bar in de horeca.

Dat pubers zo vaak bijbaantjes hebben, komt doordat ze móeten werken om hun studie te betalen. Daarnaast kost hun levensstijl ook steeds meer geld. Je puber wil uitgaan, zelf met vakantie en haalt zijn lunch liever 'to go' dan dat hij een brodtrommel meeneemt. Ze werken ook zo veel omdat de banen voor het oprapen liggen. Elke winkel, supermarkt en horecagelegenheid zoekt wel mensen. Daardoor kan hij behoorlijk kritisch zijn: op de betaling, de locatie en op zijn baas. Als jij vindt dat je zoon zeurt over zijn baan, en nog best even kan volhouden, heeft hij al zijn baas geappt dat hij niet meer komt. Een nare chef, een te grote reisafstand of ongunstig rooster maakt dat de puber heel makkelijk het ene baantje verruilt voor het andere.

Opzeggen en solliciteren gaat bovendien heel erg makkelijk. Baantjes zoeken gaat via Snapchat en app, zonder dat daar veel sollicitatieskills aan te pas komen. Werkgevers staan allang niet meer te kijken van al die in- en uitvliegende pubers. En jij moet op jouw beurt niet meer raar opkijken als je kind je uitlecht als je oppert een sollicitatiebrief te schrijven zonder spelfouten.

Wat voor werk mag je puber eigenlijk doen?

Je puber mag tot zijn achttiende verjaardag geen nachtwerk doen. Dat betekent dat hij van 23.00 tot 06.00 uur niet aan het werk mag zijn. Een zestien- of zeventienjarige mag dus niet tot diep in de nacht achter de bar staan in een club of in de ploegendienst achter de lopende band. Zestien- en zeventienjarigen mogen in de horeca wel alcohol schenken en dus achter de bar staan en in de bediening werken. Zelf drinken mogen ze (uiteeraard) daar niet. Voor vijftienjarigen is dit vooralsnog verboden terrein.

Wat een vijftienjarige niet, en een zestienjarige wel mag, is achter de kassa werken of aan de lopende band. Werkt je kind in de supermarkt, dan mag hij wel vakken vullen, maar niet helpen bij het laden en lossen van de vrachtwagens van leveranciers.

TIS HIER GEEN HOTEL

ACHTTTIEN KEER HERKENBAAR ALS JOUW PUBERS IN DE HORECA WERKEN

De pubers van Martine werken zich in het zweet in de horeca. Natuurlijk willen ze niet dat je er als klant poolshoogte komt nemen, maar leerzaam en grappig is dat wel. En het levert een paar interessante inzichten op.

1. Na een dag in de horeca klaagt de puber dat het ‘zwaar’ en ‘warm’ is, maar gaat de volgende dag toch weer fluitend naar het werk.
2. Na een week in de horeca bezigt de puber termen als ‘tot sluit’ en ‘afpilsen’.
3. Wel heeft de puber zijn ontgroening gehad: hij ergens gaan vragen om de Coronaglazen. Om erachter te komen dat Coronaglazen niet bestaan.
4. Je kunt er ook op rekenen dat de puber zijn eerste volle blad met glazen in de schoot van een klant heeft gekieperd.
5. Maar ook dat hij binnen een week feilloos het ingewikkelde kassysteem doorheeft.
6. Als je puber werkt tot sluitingstijd, reken er dan maar op dat hij pas ver ná sluitingstijd gaat thuiskomen.
7. Je puber eet niet thuis, je puber eet ‘op de zaak’, dus jij hebt een bordje minder op tafel staan.
8. Wat betekent dat hij na zijn shift jouw koelkast plundert.
9. Als je denkt dat jouw puber nog niet gedronken heeft omdat hij nog geen achttien is, ga ervan uit dat het nu op zijn werk allang is gebeurd.
10. Je puber zit niet per se te wachten op jouw komst naar het etablissement waar hij werkt.

11. Toch is het natuurlijk wel heel leuk om te gaan kijken hoe jouw puber het doet 'in het wild'. Je ziet hem bijvoorbeeld voor het eerst met behoorlijk fanatisme afwassen en een tafel afruimen.
12. Of je ziet dat je opvoeding zijn vruchten heeft afgeworpen. Want ondanks dat hij het thuis nooit laat zien, weet je nu dat jouw kind met twee woorden kan spreken en 'alsjeblieft' en 'dank je wel' kan zeggen.
13. Overigens kun je ook meteen zien waarom je puber fluitend naar het werk gaat, want er staat behoorlijk wat flirtmateriaal achter de bar en in de keuken.
14. Wel verwacht de puber dat je zijn werkkledingstukken wast vijf minuten nadat hij deze naast de wasmand heeft gegooid.
15. Begrijp dat deze kleren ruiken alsof ze een paar uur zelf in het fri-tuurvet hebben gelegen.
16. Als de puber ineens heel veel geld heeft, dan betekent het dat de fooien zijn uitbetaald.
17. Laat je puber na een avond werken in zijn bed liggen, want het is volslagen terecht dat hij moe is.
18. En al klaagt de puber dat het slecht betaalt, de uren lang zijn en het werk heel erg zwaar, de puber houdt heel veel van zijn horeca-baantje omdat het zo gezellig is.

BELLEN OM TE SOLLICITEREN: DOODENG

Haar nieuwe baas bellen, de dochter van Jeanette durft het niet. En dat terwijl ze toch de hele dag die telefoon in haar hand heeft. Veel pubers hebben belangst. Jeanette probeert het te verklaren.

Toen mijn zestienjarige dochter moest bellen voor een bijbaantje, was ze half in paniek. “Mam, wat moet ik zeggen? Stel ik meteen mijn vraag of moet ik eerst zeggen wie ik ben? En zeg ik goiemorgen of zegt iemand anders eerst iets?” Ik viel bijna steil achterover. Tot ik me realiseerde dat ze bijna nooit belt. Behalve natuurlijk met mij. Als ze haar fietssleutel kwijt is of per se nu moet weten wat we vanavond eten. Maar die gesprekken voldoen meestal niet aan de minimale beleefdheidseisen.

Wat een verschil met vroeger. Wij meiden, die opgroeiden in de jaren tachtig en negentig, waren geroutineerde bellers. We konden rustig uren aan de telefoon hangen met vriendinnen, die we de hele dag ook al op school hadden gezien. Het feit dat onze ouders per minuut moesten betalen en er verder niemand anders van het gezin kon bellen omdat er maar één toestel per huishouden was, deed daar niets aan af. Puberegoïsme is nu eenmaal van alle tijden.

En niet alleen onze dochter heeft weinig ervaring met telefoneren. Dat geldt voor veel meer van haar leeftijdsgenoten. Want ook al appen, snappen en vloggen ze 24/7 alsof hun leven ervan afhangt, bellen is blijkbaar echt lastig, zeker met een onbekende. Ik ken verhalen van pubers die nog liever creperen van de pijn dan dat ze de huisarts bellen om een afspraak te maken. Uit onderzoek uit 2018 door Motivaction blijkt zelfs dat bijna 40 procent van de jongeren last heeft van serieuze belangst. Zo erg dat ze gewoon niet opnemen als er iemand belt. Niet echt handig in het volwassen leven.

Ze zijn het gewoon niet gewend en alles wat nieuw is, is lastig. Maar deskundigen noemen ook een aantal andere redenen. Bellen is heel direct. Als je een appje, vlogje of spraakbericht stuurt, kun je even over de inhoud nadenken. Veel pubers zijn bang om te falen, dus dan is het fijn als je het gewoon nog een keer kunt overdoen als je niet tevreden bent. Daarbij zie je bij het bellen niet hoe de ander op je reageert. Als je al onzeker bent, is dat extra lastig.

Ook al begrijp ik mijn dochter wel, ik vind dat ze het zelf moet doen. Want ooit komt er een moment dat ik er niet bij ben en dan moet ze wel. En zoals bij de meeste spannende dingen: als je je angst wilt overwinnen, moet je door de zure appel heen bijten. En hoe vaker je iets doet, hoe gewoner het wordt. Net als met autorijden. Dus ondanks de hartstochtelijke smeekbedes of ik niet ALSJEBLIEFT alleen nog deze keer voor haar wil bellen, heb ik het haar zelf laten doen.

We hebben wel geoefend. Samen de eerste paar zinnen bedacht en woord voor woord opgeschreven. Dat gaf wat houvast. En ik bleef bij het gesprek om haar met enthousiaste duimpjes omhoog en wat gefluisterde aanwijzingen door het gesprek te loodsen. Nu ze het vaker doet, gaat het een stuk beter. Toch zal bellen nooit haar hobby worden. Maar waarschijnlijk komt ze zonder toch een heel eind. Bellen is straks alleen nog voor ons oudjes. Net als Facebook of Hyves. Al heb ik van dat laatste platform alweer een tijdje niets gehoord.

VOOR GEN Z MOET ALLES LEUK, LEUKER LEUKST ZIJN

Hoe komt het toch dat voor pubers alles alleen maar leuk moet zijn? Een kleine tegenslag en ze laten hun hoofd hangen. Een baantje dat niet leuk is? Ze zeggen het op. Saskia vraagt zich af: is deze generatie lui, gemakzuchtig of worden ze te veel beïnvloed door de picture perfect-wereld van social media?

Niet leuk. Ik hoorde het goed. Dat was het antwoord van mijn puber op mijn vraag waarom hij zijn zaterdagbaantje in de keuken van een restaurant aan de wilgen had gehangen. Afwassen was nu eenmaal niet leuk en dus leek het hem beter om dan maar te stoppen. Een paar weken eerder was mijn andere puber om diezelfde reden gestopt met haar bijbaantje. Ze moest vakkenvullen en dat vond ze echt zó saai – dus, hup, ze had opgezegd. Mijn mond was toen opengefallen. En deed dat nu weer.

Niet leuk genoeg. Ik vroeg me af hoe mijn pubers tot deze instelling waren gekomen. Het is niet zo dat ik, of hun vader, de hele dag roepen dat werk, school, Het Leven, leuk móeten zijn. Sterker nog, we roepen best vaak dat je soms zin moet maken. Soms moet je dingen doen die je niet leuk vindt. Soms gebeuren er dingen die niet leuk zijn. Erg? Reden om het bijltje erbij neer te gooien? Volgens mij niet. Mijn pubers zijn overigens niet de enigen. Hun vrienden lopen met dezelfde instelling rond. Er wordt een blauwe maandag gehockeyd, een paar middagen gedanst, een weekje naar de sportschool gegaan, twee keer vakken gevuld, een keer afgewassen en dan, als blijkt dat het niet meteen hiep hoi hosanna is, wordt er gestopt. Want niet leuk. Het veld was te hard, de trainer stom, het werk saai of vies, het wachten lang. Voor pubers is zoiets genoeg reden om te denken: weet je wat, ik stop er gewoon mee. Maar hoe kun je nu na één of twee keer weten of iets leuk is?

Laten we steken vallen?

Ik probeer te achterhalen hoe het kan dat pubers tegenwoordig zo gemakzuchtig zijn. Is het die *picture perfect*-wereld die ze via social media voorgeschoteld krijgen? De wereld waarin iedereen een fantastisch leven heeft, er fantastisch uitziet en alleen maar fantastische dingen doet? Is het omdat we in de opvoeding steken laten vallen? Veel pubers krijgen immers de vrijheid om te stoppen met bijles, bijbaantje of sport als het ze niet bevalt. Of is deze generatie gewoon meer verwend en eist zij veel meer van het leven dan dat wij deden toen we puber waren? Ik kan niet helemaal de vinger erop leggen, maar het is waarschijnlijk een combinatie van alle drie.

Een gesprek met mijn pubers leverde ook niet veel op. Ze haalden hun schouders op toen ik vroeg waarom ze zo snel de handdoek in de ring gooiden. En vonden het vooral stom dat ik me om zoiets als een baantje zo druk maakte. En dat ik me er vooral niet mee moest bemoeien. Hun leven, hun zaken. Bovendien, het was gewoon niet leuk en waarom zou je iets doen wat niet leuk is?

Hoger doel

Ik vroeg of ze hun eigen vraag konden beantwoorden: waarom zou je iets doen wat niet leuk is? Verder dan 'omdat het niet leuk is' kwamen ze niet. Ik legde uit dat ik de hele dag dingen aan doen ben die ik niet leuk vind, zoals hun troep achter hun kont opruimen, hun vuile was doen, het brood dat op is aanvullen. En ook voor mijn werk zijn er dingen die minder leuk zijn, zoals drie uur in de file staan voor een interview van nog geen uur. Maar die dingen dienen allemaal een hoger doel. Dat heen en weer reizen is noodzakelijk om een mooi interview af te nemen. Die troep opruimen zorgt voor een net huis waar iedereen blij van wordt. Door dingen te doen die niet leuk zijn, ontstaan dingen die wel leuk zijn.

En, zo preekte ik nog even verder, door dingen te doen die je niet leuk vindt, leer je ontzettend veel over jezelf. Niet alleen over waar je wel en niet van houdt, maar ook hoe je daarmee om moet gaan. En dat het je

zelfs kan verrijken. Je kunt bijvoorbeeld een goed gevoel krijgen als je doorzet. Er werd gezocht en met ogen gerold.

Wat hun baantje betreft, dat had als hoger doel om geld te verdienen waarmee ze leuke dingen konden doen. Dan is het dus niet erg als je een hele avond hard moet werken in de keuken of een hele dag schappen moet vullen in de supermarkt. Het is gewoon iets wat je moet doen. Sterker nog: ik vond dat ze terug moesten gaan naar dat baantje en daar blijven werken totdat er op zijn minst een nieuw baantje was. De oudste haalde zijn schouders op, mompelde 'echt niet' en had daardoor een tijd lang geen geld, waardoor hij dus ook geen leuke dingen kon doen. De jongste liet zich wel terug dirigeren, maar vond ook binnen *no time* iets anders wat ze wel leuk vond. Beiden hebben, hopelijk, op hun manier hun les geleerd. Voor nu dan. Want het leven moet voor pubers natuurlijk wel nog steeds een aaneenschakeling zijn van leuk, leuker, leukst.

ALS JE PUBER ZIJN BIJBAAN WEL HEEL SERIEUS NEEMT

Martines zoon neemt zijn bijbaan wel heel serieus. Het is dan ook een kenmerk van Generatie Z, die nadenkt over of het baantje er wel toe doet op het cv.

Als 's nachts om 3 uur de deur in het slot valt, dan weet ik dat de nazit heel gezellig was. Onze pubers werken in de horeca, één van de voor gevorderde pubers aantrekkelijkste bijbanen die er zijn. Wegens het personeelstekort betaalt het goed, het is gezellig en je krijgt fooi. Bovendien valt er prima carrière in te maken: je begint als afwashulp en kunt het schoppen tot barpersoon of floormanagement, ook als je nog op school zit of studeert. En het is bovendien superleerzaam. Geen werkplek waar je zo goed met mensen leert omgaan als in de horeca.

Toch zijn de jongeren van nu superkritisch op hun (bij)baan. Het moet niet alleen veel verdienen, maar het moet vooral ook LEUK zijn. Want zodra het baantje dat niet meer is, dan stappen onze kinderen op. Zo nam mijn zoon onlangs ontslag bij het paviljoen wij hij nu anderhalf jaar werkt. Het is daar supergezellig, de betaling is goed en hij heeft enorm veel vrijheid. Maar zijn baas is soms een hork, en het is er vaak chaos. Hij mist daardoor doorgroeimogelijkheden, zo zegt hij met een ernstig gezicht.

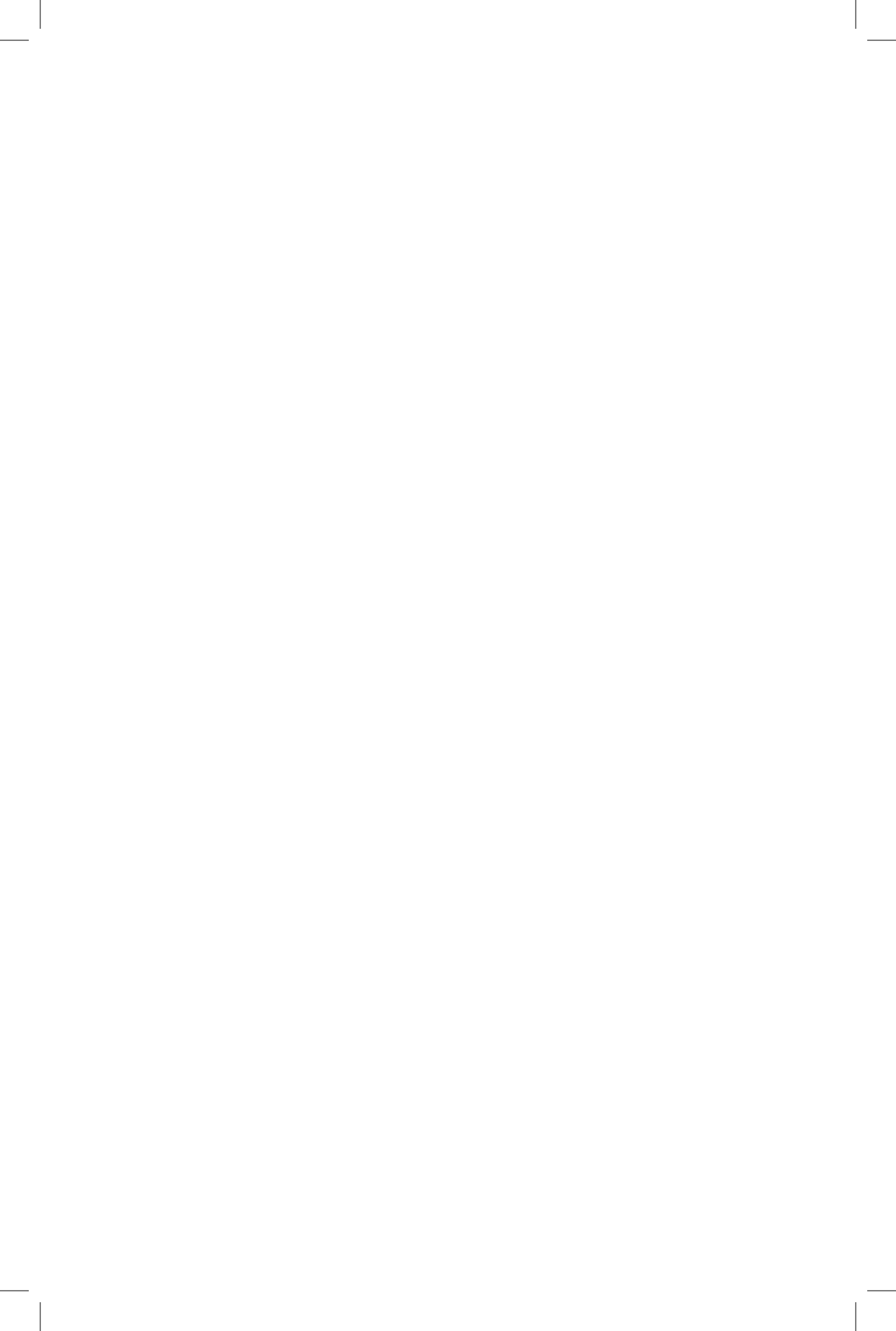
Ik schoot in de lach. Doorgroeien doe je toch pas als je een echte baan hebt, niet als je 19 bent? "Zou je dat nou wel doen? Ontslag nemen?" vroeg ik hem en mompelde er iets achteraan van oude schoenen niet weggooien voordat je nieuwe hebt. Dat is een wijsheid die ik heb opgedaan in de jaren tachtig en als lid van Generatie X. Dat was een tijd waarin een nette sollicitatiebrief nodig was om aan een baantje te komen, alsmede referenties van een van je ouders. Bovendien lag werk lang niet altijd voor het oprapen, want crisis weetjewel.

Mijn zoon vond dat uiteraard een ontzettende boemeropmerking en had zijn ontslag al ingediend. Switchen van baantje doen onze kinderen namelijk zonder met hun ogen te knippen. Je solliciteert via Snapchat en je kunt de volgende dag beginnen. Wel even je ID meenemen. Er is werk zat: in de horeca, bij de supermarkt, als bijlesleraar, bezorger en in de zorg. En die werkgevers betalen maar wat graag een dikker salaris dan het minimumjeugdloon.

‘Energiek en eigenzinnig’, zo typeert carrièreplatform Intermediair deze Generatie Z op de werkvloer. ‘Geduld is niet hun sterkste kant, maar ze gaan wel meteen aan de slag.’ Volgens Intermediair zijn Gen Z’ers daadkrachtig en realistisch. Anders dan hun voorgangers, de millennials die vooral erg dromerig zijn en van het minste of geringste van de leg. Onze kinderen zijn fijne, jonge mensen om mee te werken dus, maar onze jeugd houdt wel van laagdrempeligheid. Als een baan niet bevalt, stappen ze meteen op of komen ze gewoon niet meer opdagen. Er is ergens anders wel een leukere, meer voldoening gevende en spannender baan. En dat zorgt ervoor dat werkgevers maar ook wijzelf onze kinderen lui en verwend vinden.

In dat opzicht is mijn zoon dus een typische Gen Z’er. Want wat Gen Z’ers ook doen is hoge eisen stellen aan zichzelf. Want waar deze generatie veel last van heeft, is prestatiedruk: op school en kennelijk dus ook al op het werk. Waar ik dacht dat zo’n bijbaan gewoon een baan ‘voor erbij’ is, wil hij er blijkbaar ook nog iets van leren. Dat klopt ook met hoe Gen Z in elkaar zit. Een baantje moet niet alleen zomaar een baantje zijn, maar blijkbaar ook een bouwsteen van het cv.

Mijn zoon zal dus ook kritisch op zijn nieuwe werkgever. Een goed salaris is niet genoeg. Gen Z wil geïnspireerd worden en werken op een plek waar ze persoonlijke vrijheid ervaren en ook nog wat leren. Ja en dat wil Gen Z dus ook ervaren in het bijbaantje, zo blijkt althans uit het voorbeeld van mijn zoon.

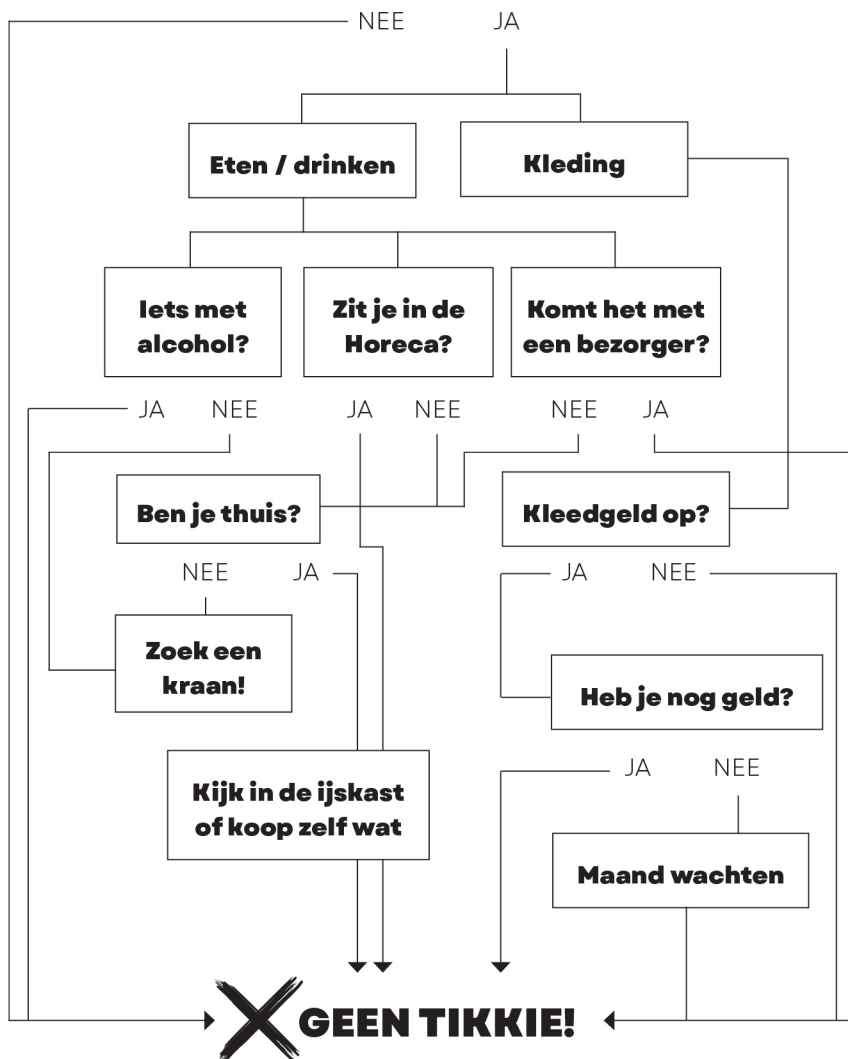
HOOFDSTUK 4

EIGENWIJS IN GELDZAKEN

**Kan ik een
TIKKIE sturen?**

Valt het in de categorie 'te levensbehoefte'?

TIS HIER GEEN HOTEL

23 KEER HERKENBAAR ALS JE MOET DEALEN MET PUBERS EN HUN GELD

Ja, je hebt keiharde afspraken gemaakt met je puber over wie wat betaalt. Maar toch gaat er iets niet helemaal goed met de financiële afspraken tussen jou en je puber.

1. De puber heeft nooit contant geld, want zijn bankpas is eigenlijk gewoon een app.
2. Die fysieke bankpas is overigens helemaal nergens meer te vinden.
3. Dus als de foaienpot op het werk wordt verdeeld, krijg jij een handvol munten met de mededeling: kan ik een Tikkie sturen?
4. Een portemonnee is iets uit de vorige eeuw, net als de cassetteband en de draaischijftelefoon.
5. Over betaalverzoeken gesproken. Je krijgt ze nog steeds te pas en te onpas, vooral als de puber zichzelf heeft getraakteerd op carpaccio en sushi uit de supermarkt. Ze moeten toch eten?
6. Als jij niet thuis bent en jij vraagt ze om te koken, dan antwoorden ze altijd: 'Mogen we bestellen?'
7. Als ze wel bestellen, dan laten ze de maaltijdbezorger naar jouw huis fietsen voor één armetierige pizza margerita.
8. Zelf koken door de puber als hij het zelf moet betalen, houdt in: een pizza van twee euro opwarmen of een pakje noedels overgieten met heet water.
9. Zelf koken door de puber als jij het betaalt, houdt in: wagyu-runderburgers bakken met frieten en truffelmayonaise, of een zelf een sashimizalmsalade maken met edamameboontjes.

10. De puber geeft zonder met de ogen te knippen €8 uit aan een cocktail op een terras of €6 voor een latte macchiato to go.
11. Maar als je vraagt of je even een halfje bruin en een stuk kaas wilt meenemen van de winkel, dan vinden ze dat megaduur.
12. De puber wil uitgaan, maar de stufi is nog niet binnen dus of jij 50 euro hebt die jij dan volgende week terugkrijgt.
13. De puber wil geld lenen voor de vakantie.
14. De puber wil geld lenen voor een nieuw vervoermiddel in de categorie fatbike/scooter/racefiets.
15. De puber vindt het volstrekt logisch dat jij het rijbewijs betaalt.
16. De puber vindt het volstrekt logisch dat jij na veertig lessen nog steeds het rijbewijs betaalt.
17. Of je even borg wilt storten voor de nieuwe kamer.
18. Of je even borg wilt storten voor het vakantiehuisje dat je puber en zijn vrienden hebben gehuurd.
19. Of je even studieboeken wilt bestellen à €231.
20. Nee, meekijken hoeft niet bij het aanvragen van de zorgtoeslag/studiefinanciering, maar als het misgaat, word je gebombardeerd met screenshots en vragen.
21. Een dag na payday van de bijbaan, komen er dozenvol Zalando/Shein/Vinted je huis binnen.
22. Twee dagen na PayDay van de bijbaan vraagt de puber of jij die dozen Zalando/Shein/Bijenkorf weer naar de diverse pakketpunten wilt brengen.
23. Ondertussen kijk jij aan tegen een lege bankrekening, maar leeft de puber zijn eigen luxeleventje.

(EIGEN)WIJZER IN GELDZAKEN

Du moment (en dat is echt om 12 uur 's nachts op zijn verjaardag) dat je kind achttien wordt, blijf jij als ouder verstoken van alle informatie op financieel gebied. Als je kind het niet wil, kun je niet meer meegluren in de internetbankieren-app. Dus voor die tijd moet het financieel opvoeden toch echt wel klaar zijn. Maar hoe doe je dat met een eigenwijze zestien- of zeventienjarige, die al heel vaak zijn eigen geld verdient? Die kun je niet meer vertellen dat hij dat zuurverdiende geld niet mag stukslaan bij de McDonald's of Zalando.

Ook bij oudere pubers geldt het adagium 'op is op', maar dan hebben we het natuurlijk niet meer over of je de frikandelbroodjesinname onder schooltijd sponsort, maar over de financiering van vakanties en vervoermiddelen als de auto en de brommer/fatbike. En hierdoor gaat het ineens ook over veel grotere bedragen dan die twee euro voor die twee supermarkteroissantjes.

Het is aan te bevelen om bij het financieren van deze zaken des levens de puber het onderscheid te leren maken tussen de vraag of iets een investering is, of dat je je het geld nooit meer iets terugziet. Zo financieren wij graag de studieboeken en studiekosten. En wij lenen ze zonder meer geld voor een nieuwe computer die nodig is voor het maken van school- of studieopdrachten. Lastiger wordt als het gaat om het betalen van rijlessen. Betaal jij dat – want investering in de toekomst – maar is dat rijbewijs echt nodig? En dan nog: kun je dat geld wel missen?

De beslissing om geld uit te lenen voor een vakantie is wat ons betreft veel makkelijker. Nee natuurlijk. Vakantie is geen investering in de toekomst. Maar als het nou die tussenjaarreis van je leven is? Wij zijn dan als ouders geneigd om met de hand over ons hart te strijken en toch geld over te maken. Want ja, vroeger hebben we dat ook gedaan en we gunnen onze kinderen toch ook alles. Of we gaan schipperen met de

helpt betalen of achteraf de lening kwijtschelden.

Hoe voorkom je dat je voor het dilemma komt te staan dat je je puber een best groot bedrag moet lenen? Een manier is altijd in je achterhoofd te houden dat hij zijn (nabije) financiële toekomst nog steeds niet kan overzien. Hij kan weliswaar in een handomdraai een studenten-ov aanvragen, maar heeft geen idee hoeveel een week zelf boodschappen doen kost als je op Interrail gaat.

Meten is weten

Als ouder hoef je niet meer financieel te micromanagen, maar ga wel met je puber om tafel zitten om de financiën door te nemen. Zo hebben bijna alle internetbankieren-apps tegenwoordig een budgetfunctie, waarmee is te zien hoeveel geld er nou waarheen gaat. Bekijk samen wat je puber uitgeeft aan snacks (meestal veel meer dan je denkt), horeca (ook veel meer naar je denkt) en kleding, en leg hiernaast de puberale grote wensen, zoals die examenreis naar Albufeira en maak een plan.

Behalve op is op, is er nog een andere budgettaire opvoedregel en die luidt: als je meer geld wilt overhouden, dan moet je óf zorgen dat je meer binnenkrijgt, óf minder uitgeven. Dus als het spaardoel een zon-zee-zuipenvakantie is, laat de puber dan zelf uitzoeken hoeveel die gaat kosten. Wat kost het ticket en hoeveel geef je dagelijks uit in Albufeira? En doe dit ruim voordat de vakantieplannen worden gesmeed, zodat jij niet voor het dilemma voorschieten-of niet komt te staan. Laat je dan niet verleiden door het argument: ‘maar die andere ouders betalen wel alles’.

Bespreek eventueel alle tussenvormen, zoals dat jij de helft betaalt (je examencadeau!) of dat je wel het ticket voorschiet omdat vroegboeken nou eenmaal goedkoper is. Als je voor een dergelijke regeling gaat, maak dan duidelijke afspraken en houd je hieraan, bijvoorbeeld over dat op dag van vertrek alles is betaald via een automatische overboeking. En houd het volgende in je achterhoofd: gun je puber ook het fijne gevoel dat die vakantie ook echt verdiend is.

Wat doen we met het geld uit het kinderspaarplan?

Ook een momentje: als de puber achttien wordt, komt ook het geld vrij uit het kinderspaarplan. Als je wilt voorkomen dat hij of zij dat geld in één keer uitgeeft in de club (ja, met een paar flessen Cristalchampagne of Tequila Gold kan dat), is het ook even handig hierover ook een paar afspraken te maken.

Wij lieten af en toe vallen dat wij voor dit enorme bedrag in één keer achttien jaar lang geld opzij hadden gezet, en opa en oma ook. Dus dat het ongeveer een mensenleven (achttien jaar is heel lang voor een puber) had gekost om dat geld bij elkaar te krijgen. Dus dat er van in één keer uitgeven geen sprake kon zijn.

De smak (of het smakje) geld kun je dan ook best oormerken. Oftewel: de boodschap meegeven dat het niet bedoeld is voor die designertas, de scooter of investeren in crypto, maar om mee te investeren voor de lange termijn. Denk: een studie, rijbewijs of uitzet. Het is jouw geld, dus jij hebt zeker iets te zeggen wat er-mee gebeurt.

BETER GLUUR JE NIET IN DE BANKIEREN-APP VAN JE KIND

Marloes gluurt af en toe in de bankieren-app van haar zoon. Handig om te weten of hij geen gekke aankopen doet en te checken of zijn financiën op orde zijn. Maar stiekem komt ze achter veel meer dingen.

De bankrekeningen van mijn kinderen zijn gekoppeld aan onze bankieren-apps. Zo zien we waar ze hun geld aan hebben uitgegeven, best een fijn idee. We kunnen zo een beetje in de gaten houden of ze niet alles besteden bij McDonald's of het café, maar het is ook handig als we geld willen overmaken naar hun rekening voor de dingen die zij kopen, maar wij voor hen betalen, zoals toiletartikelen of spullen voor school. Hoewel ze steeds vaker hiervoor gewoon een Tikkie sturen.

Door af en toe mee te kijken op de bankrekeningen van mijn zestienjarige zoon krijg ik ook een beetje een kijkje in zijn leven. Zo luncht hij best vaak bij een fastfoodrestaurant – in de buurt van zijn school zijn er maar liefst drie – en koopt hij vaak games. Tot voor kort ging daar al zijn geld aan op. Dat is op zich allemaal niet zo erg, maar ik vond laatst ook een afrekening van acht euro bij een koffietentje: een plek waar hij nooit komt. Tenzij – zo dacht ik meteen – met een meisje. Daarna volgden nog afrekeningen voor het bedrag voor twee kaartjes voor de film en nog een ander koffietentje.

Ik ging natuurlijk niet heel subtiel vissen en vragen. Hoe had hij het in de bioscoop gehad? En met wie was hij daarnaartoe geweest, en had hij het leuk gehad? En waren de muffins in dat ene koffietentje lekker? Maar de zoon hield zijn kaken op elkaar. En hij heeft gelijk: het zijn mijn zaken niet waaraan hij zijn geld uitgeeft en met wie hij warme chocomel drinkt bij de Starbucks.

Dus ik doe tegenwoordig heel erg mijn best om NIET te kijken in de bankieren-app van mijn zoon als ik zelf mijn bank check. Want als ik

kijk of mijn salaris al is gestort, is het best verleidelijk om even door de rekening van mijn puber te scrollen. Misschien doe ik het, zo gaf ik er zelf maar een psychologische draai aan, omdat hij niet zo heel open is. Hij vertelt mondjesmaat wat hij aan het doen is. Ik heb dus niet echt een idee hoe zijn leven eruitziet. Een blik op zijn rekening vertelt me dan ook veel meer dan hoeveel hij heeft uitgegeven.

Dus soms kan ik het niet laten. En dan kijk ik toch. Zeker toen ik een afrekening zag van de Etos van 6,95. Ik dacht meteen: zou hij condooms hebben gekocht? Heeft hij dan toch verkering? Maar ik kreeg vrij snel daarna een Tikkie voor 'scheermesjes en schuim'.

HANDIGE FINANCIËLE CHECKLIST VOOR ALS JE PUBER ACHTTIEN WORDT

Pubers van zeventien vinden zichzelf financieel natuurlijk hartstikke zelfstandig, maar officieel is het natuurlijk nog niet zo ver. Dit is een handig lijstje om door te nemen met een puber die bijna zijn achttiende verjaardag viert. Geen kinderbijslag meer

Elke drie maanden krijg je voor de puber(s) altijd een aardig bedrag op de rekening gestort. Dat is als je puber achttien wordt, afgelopen. Maar als die van jou nog naar de middelbare school gaat, dan kan hij een Tegemoetkoming Scholieren aanvragen. Het basisbedrag is 120 euro per maand. Je kind moet dit zelf aanvragen en krijgt het dus ook op zijn rekening gestort. Een mooie aanleiding voor jullie om een goed gesprek te beginnen over de besteding van dit bedrag.

Studiefinanciering

Als je puber achttien is en een vervolgopleiding gaat doen, komt hij aanmerking voor studiefinanciering. Hij kan dit zelf aanvragen en eenmaal maandelijks op de rekening, lijkt het wel 'gratis geld' van de overheid. Want het enige wat je ervoor moet doen, is je inschrijven voor een studie op welk niveau dan ook.

Let op: de studiefinanciering is een gift alleen als je je diploma haalt. Dat is inclusief de ov-kaart, wat 'studentenreisproduct' wordt genoemd. Dus zelfs als je thuiswoont, kom je maandelijks zo ongeveer 250 euro in meer in het krijgt te staan bij de overheid. Dat de stufi een schuld is, staat ook zo in DUO. Hiervoor gelden de regels voor de 'prestatiebeurs'. Haalt je kind zijn mbo, hbo of wo-diploma, dan pas is die studiefinanciering een gift. Is het diploma er binnen tien jaar niet, dan is het terugbetalen geblazen. Een jongvolwassene denkt vast niet zo ver vooruit. Dus het is handig dat wanneer hij gaat kiezen voor een opleiding, je hem even wijst op de voorwaarden voor dit 'gratis geld' en die fijne ov-kaart.

Zorgverzekering

Je puber moet zelf een zorgverzekering afsluiten, maar krijgt daarvoor de maximale zorgtoeslag (€104 in 2022) terug. Hij kan gaan voor een goedkope basisverzekering, waardoor het verschil tussen de zorgtoeslag en premie minimaal is. Maar wijs hem er dan wel even op dat deze vaak beperkingen heeft, bijvoorbeeld dat je geen ziekenhuis kunt kiezen.

Als je niks regelt, blijft je puber verbonden aan jouw zorgverzekering. Mocht jij extra-dubbel-vijfsterren verzekerd zijn, betaal je voor die übergezonde zorgweigerende achttienjarige van jou ook ineens zoveel de volle mep aan premie. Check je zorgverzekeraar en vraag een voordelige basispolis aan.

Veel jongeren hebben vaak niet genoeg geld ‘in kas’ als de zorgpremie wordt afgeschreven. Kun je de puber op het gebied van financieel management niet helemaal loslaten, dan zou je ervoor kunnen kiezen hem de zorgtoeslag te laten houden als zak-, telefoon-, schoolbenodigdheden en kleedgeld en de zorgpremie nog zelf te betalen.

Nog een tip: stuur je kind voordat hij of zij achttien wordt in elk geval nog een keertje naar de tandarts, zodat die – geheel vergoed – nog alles kan reviseren.

Bankrekening

Wij keken al een tijdje niet meer mee in de bankrekening van de puber, maar op de dag dat hij achttien wordt, kan dat ook echt niet niet meer. Waarschijnlijk heeft je kind al een bankrekening. Banken zetten die vaak automatisch om in een studentenrekening, waarop je kind – in tegenstelling tot op de diverse jongerenrekeningen – best een een behoorlijk bedrag rood mag staan. Mocht je het vermoeden hebben dat je puber met deze weelde niet kan omgaan, ga ook hierover in gesprek. Bijvoorbeeld over hoeveel het kost om in de min te blijven staan.

Telefoon

Loopt het telefoonabonnement nog via jouw bankrekening? Hoog tijd om dat over te zetten naar zijn eigen rekening en hem de verantwoordelijkheid te laten dragen. Scheelt je een hoop gezeur over extra MB's en het aanschaffen van een nieuw toestel.

Belasting

Waarschijnlijk heeft je puber al een DigID vanwege bijbaantjes. Als je kind naar school gaat of studeert en een bijbaantje heeft, krijgt die vaak de te veel betaalde belasting terug. De heffingskorting is dan hoger dan het verschuldigde belastinggeld. Aangifte doen loont dus vaak. Belasting betalen kun je je hele leven nog.

Wonen

In een krappe woningmarkt zoals we die nu hebben, is het verstandig om je puber ook alvast in te schrijven als woningzoekende in de regio (of daar waar ze gaan studeren). Bij de studentenhuisvesting kan het zelfs al vanaf zestien jaar.

Verzekeringen

Check of je kind vanaf zijn of haar achttiende nog is meeverzekerd. Denk aan: reisverzekering, uitvaartpolis, aansprakelijkheidsverzekering, etc.

Let op met toeslagen

Als je kindgebonden budget ontvangt, dan kun je het in je portemonnee voelen dat je kind achttien wordt. Het budget stopt dan automatisch. Verdient jouw thuiswonende achttienjarige meer dan het vrijgestelde bedrag van €5432 (bedrag 2023) bruto per jaar, pas dan op als je toeslagen krijgt. Het inkomen van je kind heeft invloed op de hoogte van de huurtoeslag, zodra je kind meer dan het vrijstellingsbedrag bijverdient. Het ontvangen van studiefinanciering telt overigens niet mee als inkomen. Verdient je kind te veel en geef je dat niet of te laat op, dan kun je (een deel van) de ontvangen toeslagen moeten terugbetalen.

JE PUBER GAAT STUDEREN, WAT KOST DAT?

Of jouw puber nou naar mbo, hbo of universiteit gaat: er breekt een heel nieuwe fase aan. Ook financieel. We hebben voor jou op een rijtje gezet wat dit allemaal gaat kosten. Plus een handig schema voor het overzicht.

Je was gewend dat je kinderbijslag kreeg en meestal niet heel veel kosten aan school had, nu komt het moment dat jij of de puber vooral heel veel gaat betalen. Het is bovendien een fase waarin jij niet of nauwelijks meer zicht hebt op de studieresultaten en er met de opleiding geen contact meer is. Maar jij bent wel nog steeds verantwoordelijk voor het levensonderhoud van de puber, ook als hij achttien is geworden. Je hebt dan vast het gevoel dat je er veel geld instopt, maar er weinig van terugziet. Want zelfs als jouw student nog thuis woont, is hij totaal uit beeld. Er zijn natuurlijk wel wat verschillen tussen mbo aan de ene kant en hbo en wo aan de andere kant. Zo hebben studenten in het mbo vanaf hun achttiende recht op studiefinanciering, die een gift wordt zodra het diploma binnen is. Dat geldt pas vanaf volgend jaar weer voor hbo- en wo-studenten. Een ander verschil is dat mbo'ers meestal jonger zijn als ze aan hun opleiding beginnen: vaak zestien of zeventien jaar. Dat betekent dat ze gewoon nog vallen onder de kinderbijslag. Het mbo-onderwijs is echter niet gratis. Je betaalt er lesgeld voor, zo'n €1200 per jaar. Daarnaast zijn ook boeken en andere leermiddelen in het mbo niet gratis.

Dat je boeken, cursuslicenties en allerlei andere zaken bij lange na niet cadeau krijgt, merk je ook op de universiteit en het hbo. Zo zijn studieboeken knetterduur en is voor sommige opleidingen een supersnelle computer of werkkleding verplicht. De kans is groot dat de rekening voor dit soort zaken bij jou wordt neergelegd. Handig dus om, voor de studie begint, samen afspraken te maken. Deze kun je onderverdelen in de volgende rubrieken. Zet met je puber op een rijtje wat hij moet betalen en wat jij daarvan zou kunnen financieren. Neem in dit overzicht ook de 'dekking' op van dit soort uitgaven. Waarschijnlijk heeft je puber

een inkomen uit een baantje, of spaargeld. Daarnaast is er natuurlijk studiefinanciering en natuurlijk eventueel een bijdrage van DUO.

Uitgaven	Betaal jij	Betaalt de puber (baantje, stufi, lenen)
Algemeen		
Kleding		
Vervoer		
Telefoon		
Uitgaan, sport, gezelligheid		
Zorgverzekering		
Collegegeld/lesgeld		
Boeken en andere benodigheden		
Op kamers		
Levensonderhoud		
Kamerhuur		
Overig		
Rijlessen		
Vakanties		
Hobby's		

Geen idee wat het allemaal gaat kosten? Volgens het Nibud kost een student die op zichzelf woont €1200 per maand. Een thuiswonende student kost ongeveer twee keer zo weinig: €625 per maand. Het verschil kan overigens aanzienlijk groter worden als je kind in een dure stad gaat wonen en geen geluk heeft met zijn kamerhuur.

Geen gratis geld

Al het geld dat je puber van de overheid krijgt om te studeren, is niet gratis. Want alle studiebeurzen zijn prestatiebeurzen. Dit betekent dat de studiefinanciering in principe een lening is, maar wordt omgezet in een gift op het moment dat het diploma binnen is. Je puber heeft tien jaar de tijd om dat diploma te halen.

De lening geldt niet alleen voor de basisbeurs en aanvullende beurs. Deze geldt ook voor het 'studentenreisproduct', de ov-kaart. Je puber vindt de status van zijn lening terug in zijn DUO-overzicht.

JE PUBERS ALLEEN THUIS, JIJ OP VAKANTIE. HOEVEEL GELD GEEF JIJ?

Je wilt ze niet van de honger laten omkomen, dus geef je ze leefgeld. Dat gaat niet altijd helemaal goed. Twee voorbeelden uit de praktijk.

Daniëlle had een Whatsappgesprek met haar zoons van zeventien en negentien. De jongens waren voor het eerst alleen thuis en hadden ieder een budget gekregen van een tientje per dag. Een prima bedrag om niet van de honger om te komen, mits je zelf kookt. Maar midden in de vakantie kreeg Daniëlle het bericht dat het budget niet toereikend was. De zoons hadden het nogal plechtig geformuleerd (zie screenshot), maar de vraag was duidelijk: ‘stuur meer geld’. Want nee, de zoons hadden niet gekookt, het budget was opgegaan aan fastfood. Reken maar uit: één Big Mac Menu kost 9,75 en dan moet je de rest van de dag ook nog eten. Daniëlle streek met de hand over haar hart (het was immers vakantie) en betaalde nog bij (zie screenshot 2), maar wreef de boys wel in dat ze voortaan zelf moesten koken (zie screenshot 3).

Hoe herkenbaar was deze situatie? Ook onze zeventienjarige puberdochter was alleen thuis. Ook zij kreeg een tientje per dag om van te eten en ook zij heeft een grote voorliefde voor afhaaleten, waarbij de poké bowl favoriet is en met stip op twee het restaurant met de gouden M. Alles ging goed, op één paniektelootje over de wasmachine na (‘ook het rechterknopje indrukken, schat’) en we feliciteerden onszelf dat we zo’n verantwoordelijk kind hadden opgevoed.

Dat was nog voordat we halverwege de vakantie ook een appje kregen dat al geld op was. Na het checken van de bankrekening (gelukkig kan dat bij een zeventienjarige nog steeds) bleek dat de dochter haar leefgeld had stukgeslagen bij diverse afhaalketens en dan bleef er inderdaad niks meer over om brood van te kopen. Ze was namelijk erg druk geweest met werken en had daardoor ‘geen tijd’ gehad om te koken. Dat klonk natuurlijk erg volwassen.

Net als Daniëlle streken we ook met de hand over ons hart en trokken we de portemonnee. Maar omdat onze zeventienjarige nog niet zo ver vooruit kan kijken, betaalden we dat tientje leefgeld nu elke dag uit. Bij thuiskomst bleek dat ze de rest van de vakantie had geleefd op instantnoedels en de twee-europizza's van de supermarkt, want ze had natuurlijk nog steeds geen tijd om te koken. Budgettair was het een stuk verstandiger. Wel bespeurden we een hiaat in de opvoeding: misschien hadden we dat kind moeten leren koken.

HANDIG OM TE WETEN: ELF WOORDEN VOOR GELD DIE PUBERS GEBRUIKEN

Zoals wij joetje zeiden voor tientje en snip voor honderd gulden, zo hebben de pubers ook hun eigen termen voor geld. Dit lijstje is handig om bij de hand te hebben als je met ze in gesprek gaat over hun centen.

Doekoe, monnie, pecunia = geld

Ekkie, jarra = 1 euro

Lotto = 5 euro

Donnie = 10 euro

Chawa = 25 euro

Bankoe = 50 euro

Barkie = 100 euro

Doezoe = 1000 euro

Millie = 1 miljoen euro

Skeer = gierig

Stashen = sparen

DE DOCHTER VAN ISABELLE IS OP EXAMENREIS, MAAR GELUKKIG IS DAAR DE BANKIEREN-APP

De puberdochter van Isabelle is op examenreis en laat niks van zich horen. Gaat het wel goed? Maar gelukkig is daar de bankapp, zodat Isabelle toch enigszins gerustgesteld is.

Acht hyper, doch wat brakkige meiden staan klaar om mij weg te kijken. Die éne moeder, die wel nog helemaal meeinging tot aan de incheckbalie. Ik lispel nog snel bij het omhelzen: ‘Elke dag één bericht?’ maar door de *eye roll* die ik daarop krijg, weet ik dat ik had moeten zwijgen. Misschien krijg ik één bericht deze week en waarschijnlijk is dat een Tikkie. De zeventien- en achttienjarigen gaan naar Split. Totaal los. In een villa met zwembad even alle examenstress van zich afschudden. Ik loop weg van Schiphol en moet elk stapje verder even slikken. Had ik nog wel goede adviezen gegeven? Smeert ze zich wel goed in?

Drie dagen later heb ik welgeteld één appje binnen. Met een ‘chill hier’ moet ik het nu even doen. Geen nieuws, goed nieuws. En ik tel de dagen af. Loslaten is bijna een tweede bevalling. Of nee, derde. De tweede was het eindexamenproces. Maar gelukkig is daar de bankapp!, waar haar rekening nog steeds gekoppeld is aan de mijne. En, hoe triest of amateuristisch ik nu ook ben – ik check de app elk dagdeel. Zo weet ik nu dat ze los gaat in clubs met dubieuze namen, in ieder geval Italiaans eet, de Uber pakt, een boot heeft geregeld én dat ze met bepaalde mensen is en blijft. Elke ochtend heb ik haar nog rond vier uur zien pinnen. We kunnen weer een dag verder. De ING-app is een combinatie van locatie, Be Real én Snapchatfunctie ineen.

En dan bedenk ik: 26 jaar geleden ging ik met een vriendin naar de Costa Brava. Twee weken. Met de bus. Kamperen. Feesten. Doorhalen. Uitbrakken en weer feesten. Ik heb denk ik alleen wat daglicht gepakt op het strand na uitgaan en was meteen zo extreem verbrand dat ik daar weer ziek van werd. Er was één telefooncel ergens onder aan een bela-

chelijk steile berg. Maar negen van de tien keer had ik geen kleingeld of pasje bij me. En zo moest mijn arme moeder veertien dagen lang maar hopen op het beste. Eén keer heb ik iets laten horen en dat was via de meest non-informatieve dialoog ooit gehouden tussen twee mensen. En met een 'ikhebnogweldenkikeenbeetjegeldnodig' afsluitende tekst.

Dus ach, zoveel is er niet veranderd. En straks neemt ze een tussenjaar. Ze wil au pair worden in Londen en dan vier maanden naar Guatemala. Heel goed. Zal mij leren. Want dan is er zelfs geen aan mij gekoppelde bankapp meer om haar te kunnen volgen.

HOOFDSTUK 5

HET HUIS UIT

Pubers het huis uit

VERWACHTINGEN

WERKELIJKHEID

Eindelijk elke dag koken wat jij lekker vindt.

Het favoriete eten van je puber koken, want die eet best vaak mee.

Zeeën van tijd voor weekendjes weg, museum, vakantie.

Thuis zitten, want je puber komt gezellig langs.

Van die lege puberkamer ga je eindelijk je eigen hobbykamer maken.

Je puber is verbolgen dat 'zijn' kamer niet meer intact is.

Je grijpt nooit meer mis als je iets lekkers wilt pakken.

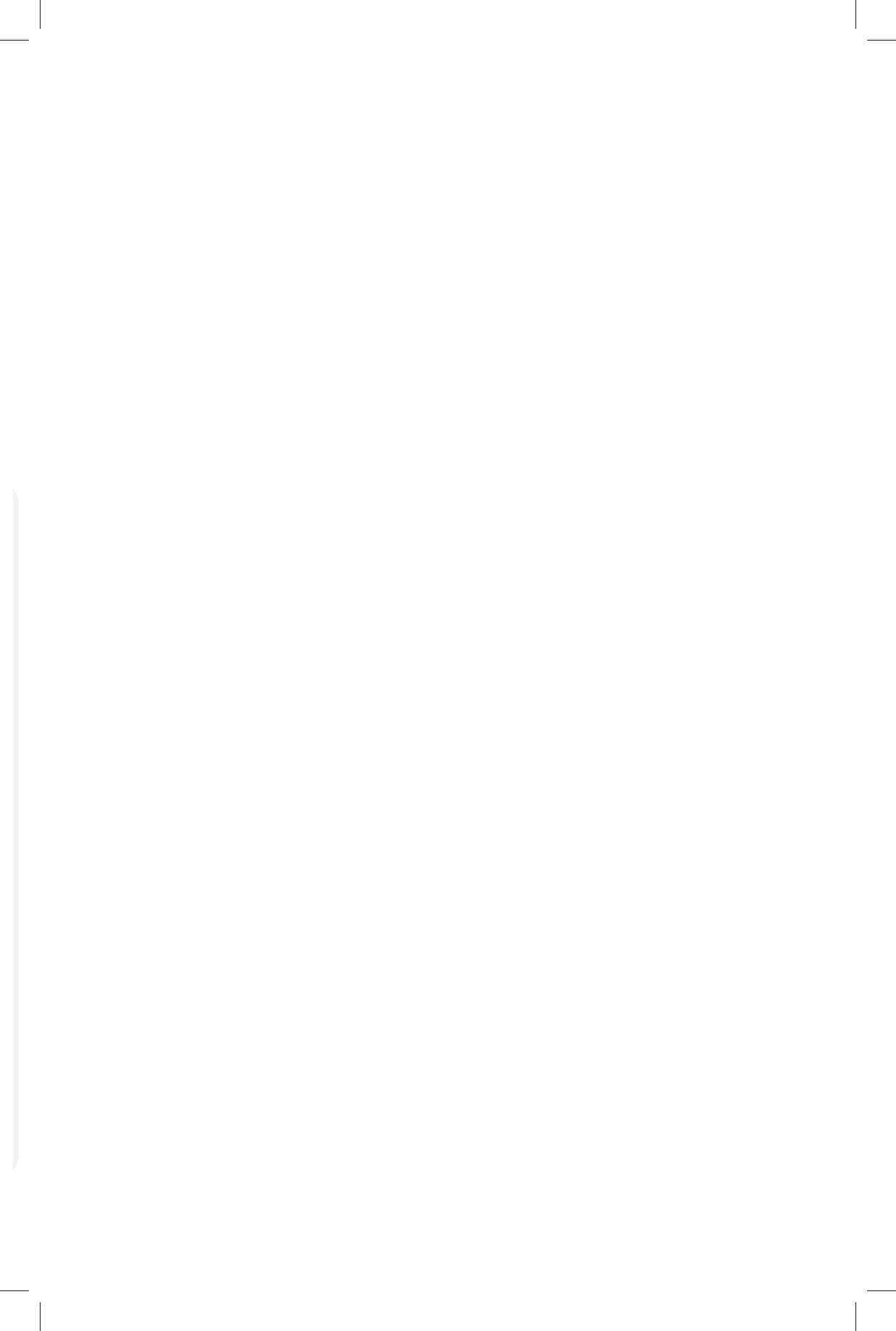

Je puber rooft jouw kast leeg als die even bij je langskomt.

Eindelijk alleen op de bank je favoriete serie kijken.

Na vijf van die avonden verlang je weer naar de reuring van je puber.

TIS HIER GEEN HOTEL

DIT HERKEN JE ALS JE PUBERS STUDEREN OF WERKEN EN NOG THUIS WONEN

Iedereen kent natuurlijk de gevleugelde uitdrukking 'Hotel Mama' of 'Hotel Papa'. Na een paar jaar leven met pubers kunnen we ons ook niet aan de indruk onttrekken dat ze inderdaad denken dat ze in een hotel wonen. Dit zijn de signalen.

1. Ze vragen meermalen per dag wat er op het menu staat.
2. Met de vraag of ze niet iets anders kunnen eten, wekken ze de indruk dat ze denken dat het om een keuzemenu gaat.
3. 's Morgens lijkt jouw aanrecht op een ontbijtbuffet.
4. Ze schuiven aan voor het ontbijt op het moment dat het hun goeddunkt.
5. Het liefste zouden ze op hun kamer eten.
6. Ze laten het servies daar staan, in de veronderstelling dat de roomservice het wel komt ophalen.
7. Ze denken na het eten dat iemand anders de tafel wel komt afruimen.
8. Als ze bestek laten vallen, bukken ze niet zelf om het even op te rapen.
9. Ze klagen erover dat ze geen televisie op de kamer hebben.
10. En mopperen dat de wifi te langzaam is.
11. Ze klagen überhaupt veel over het serviceniveau.
12. Ze vinden niet dat het tot hun taak als gast hoort om zelf een stofzuiger/bezem/stofdoek te pakken als de hygiëne te wensen overlaat.

13. Elke ochtend gooien ze hun handdoeken op de grond, alsof ze verwachten dat daar weer een schone voor in de plaats komt.
14. Elke dag hebben ze wel een stuk of zes items voor de laundryservice.
15. Hun bedden zien eruit alsof ze verwachten dat housekeeping ze wel weer opmaakt.
16. Hun kamer zien eruit alsof er drie nachten lang een rockband met bijbehorende groupies heeft huisgehouden.
17. Ze checken in en uit als ze dat willen.
18. Ze geloven dat het hotelmanagement er een zeer uitgebreide afdeling Lost & Found op nahoudt.
19. En hebben klachten als de afdeling Food & Beverage niet helemaal voldoet aan de eisen.
20. Ook denken ze dat de bagageservice de school/sporttas ook naar de kamer brengt en verwachten de schoenen netjes met z'n tweeën naast elkaar terug te vinden op een voor de hand liggende plek zoals de gang en niet uitgeschopt in verschillende hoeken van de huiskamer.
21. Ze bestellen elke dag jou als taxi, en als die niet komt worden ze woedend.
22. Als ze laat thuiskomen, verwachten ze dat de nachtportier ook nog wakker is.
23. Jij vraagt je af of er een soort Booking.com is voor pubers, zodat ze eindelijk eens een keertje gaan uitchecken.

THUISWONEN OF OP KAMERS: HIER KRIJG JE MEE TE MAKEN

Zo makkelijk als wij het ouderlijk huis verlieten, zo moeilijk verlaten onze pubers het nest. Van de 18-jarigen gingen in 2013 veertig procent meer kinderen het huis uit dan in 2019 (CBS). Het vermoeden is dat dit aantal de afgelopen jaren alleen maar is gestegen: door het leenstelsel én door de steeds krappere wordende woningmarkt. Het huren van een studentenkamer kost rond de 450 euro en boodschappen kosten maandelijks rond de 181 euro, zo berekent Wijzer in Geldzaken. Thuiswonen is goedkoper, ook nu onze studerende kinderen een basisbeursje hebben.

Maar zelfs als je kind een baan krijgt, wordt het lastig om uit te vliegen. De wachttijd voor sociale huurwoningen loopt alleen maar op en commercieel betaalt je kind de hoofdprijs. Een koopwoning is voor veel starters ook onbereikbaar. De gemiddelde prijs die starters betalen voor een huis is 369.000 euro.

De hoge huren zorgen er volgens het Nederlands Jeugdinstituut voor dat jongeren in onveilige situaties kunnen belanden. Want wie het geluk heeft een goedkope kamer te vinden, moet op zijn hoede zijn. Als het te mooi lijkt om waar te zijn, is het dat waarschijnlijk ook, en heb je wellicht geen slot op de deur, geen mogelijkheid om je in te schrijven of een huisbaas die seksueel getinte opmerkingen maakt. Met dat laatste heeft een kwart van de jonge vrouwen te maken. Geen wonder dat jongeren omwille van hun portemonnee of hun veiligheid eieren voor hun geld kiezen.

Het is voor pubers ook beter om het huis uit te gaan. Het bevordert hun zelfstandigheid. Maar als het niet gaat, zet het de verhoudingen in huis wellicht op scherp. Er zijn vast momenten waarop je hem de deur wel uit wilt kijken. Want pubers gaan zich steeds meer gedragen alsof ze bij jou op kamers zitten, zodat jij ook de neiging hebt om de vervelende

huurbaas te spelen en je puber die ene smerige huisgenoot. Wat helpt, is nieuwe afspraken maken. Wordt jouw puber van scholier student of werkende jongere, dan mag je hem ook als meer gelijkwaardig beschouwen. Inderdaad, als een huisgenoot. Een huisgenoot die kookt en zijn eigen was doet en corveebeurtten voor zijn rekening neemt. Je kind is volwassen en heeft dan ook volwassen verantwoordelijkheden.

Gaat je kind dan uiteindelijk toch het huis uit, dan heb je de neiging om de rode looper uit te rollen als die een keertje thuiskomt. Je puber wentelt zich dan maar al te graag in jouw zorg. Maar net als bij jouw thuiswonende kind: ook deze uitwonende is een volwassene. Dus deze volwassene gedraagt zich ook in jouw huis als was hij te gast.

MET DRIE PUBERS IS HET AL SNEL 'EEN HUIS VOL'

Marianne heeft drie pubers van 21, 19 en 17 en die wonen allemaal nog thuis. Een huis vol dus. Veel te vol, als je het haar vraagt.

De jongste komt thuis, bromt iets over school en vertrekt weer. Hij gaat een uur werken in de supermarkt, daarna gaat hij meteen door naar voetbal. Mee-eten? Hij bakt wel even een tosti. De oudste aptt dat ze wel ziet wanneer ze thuiskomt, want ze gaat even chillen met studievrienden. De jongste vraagt wat 'we' gaan eten, voor hij besluit met een vriend te gaan gamen. Het antwoord bevalt hem niet, hij gaat wel een pizza bestellen.

Een jaar geleden zou ik me hier nog over hebben opgewonden en hebben geroepen: "Zolang je onder ons dak woont, houd je je aan onze regels!" En hebben gezeurd over sla, groente, vitamines en aan tafel eten. En hebben geroepen: *Tis hier geen hotel!* En dat ik niet voor niets had gekookt. Daar ben ik inmiddels helemaal overheen. Ik kook niet langer voor ze, ik houd ook niets meer warm, ze zoeken het maar uit. Man en ik zitten regelmatig met z'n tweeën te eten. Groot voordeel: we eten gewoon wat wij lekker vinden.

Met een dienblad vol naar boven

In de ochtend gaat het ongeveer hetzelfde. Ze komen 's ochtends ieder op hun eigen tijd beneden, zeggen nog net goedemorgen, rommelen wat in de broodtrommel, slingeren het tostiapparaat aan en verdwijnen vervolgens met een dienblad vol eten weer naar boven. En ik zit alleen beneden met mijn kop koffie, wetend dat ik al dat vuile serviesgoed straks weer naar beneden moet halen.

Ja, we hebben afspraken hierover gemaakt. En nee, ze houden zich er niet aan. Voor geen meter. Ze gaan hun eigen goddelijke gang. Ze komen thuis bij nacht en ontij en met Jan en alleman. Ook doordeweeks, want de middelste heeft een tussenjaar en werkt in de nachthoreca.

Bakt midden in de nacht nog dingen in de airfryer of heeft luidruchtige seks op zijn kamer. Of ik loop hem in de ochtend tegen het lijf als hij thuiskomt en ik naar mijn werk ga. Die heeft de tijd van zijn leven, maar dit kost mij mijn nachtrust.

Ben ik te veel een curlingouder geweest?

Ze mogen stemmen, ze mogen tattoos, ze mogen autorijden, maar rekening houden met anderen, kunnen ze niet. Ik verwijt het mezelf soms. Ben ik niet te veel een curlingouder geweest, met mijn broodtrommels, eten bewaren voor na de training, opblijven zolang ze nog niet thuis waren en ze eventueel opgehaald moesten worden? En ik doe het nog steeds, want doe nog steeds hun was. Ook voor die van 21 jaar.

Ze vinden het allemaal wel prima zo. We vragen niets voor kost en inwoning aan de twee oudsten. Voor de oudste betalen we ook de studie. Dat gaat gelukkig goed, en die leidt het lekkere leventje van een luxestudent met dure kopjes koffie en lunches in hippe tentjes. Ze draagt sneakers van 300 euro en geeft in een maand meer geld uit aan kleding dan ik in een jaar. Dat alles betaald van een best dikbetaalde bijbaan, waar ze over klaagt omdat ze zo hard moet werken. En die met dat tussenjaar spaart voor zijn wereldreis, dus die laten we financieel ook met rust. Maar ze gaan wel alle drie met ons op vakantie, want dat vinden ze zo gezellig. Het betekent wel dat wij voor ieder etentje en uitje de poeplap moeten trekken en binnen de schoolvakanties weggaan. Tel uit je verlies, want geen haar op het hoofd van mijn kinderen dat denkt om maar een rondje ijsjes te betalen.

Op kamers gaan is te duur

Ik voel me natuurlijk wel geveleid dat ze nog met ons mee willen en ook dat ze geen aanstalten maken om te vertrekken. Maar het zijn zulke aso's. Als ik uit huis gaan aanklaart, zeggen ze dat het zo duur is om op kamers te gaan, studeren zo duur is en er inflatie is. Oké, studentenwoningen zijn ook duur, maar aan wat ze bij ons kaalvreten kunnen ze best een deel van de huur betalen. Met vier volwassenen en een bijna-volwassene wordt het echt te vol in huis. Het is tijd om er een paar het nest uit te kieperen.

De jongste kijkt naar zijn oudere broer en zus en imiteert hen. Maar het zou mij niks verbazen als die als eerste uitvliegt. Hij zei iets over studeren in een stad ongeveer 200 kilometer van waar wij wonen. Ik ga in de garage vast de trekhaak achter de auto laten zetten, voor de boedelbak.

TIS HIER GEEN HOTEL

21 KEER IRRITANT AAN PUBERS DIE UIT HUIS ZIJN EN 'EVEN' THUISKOMEN

De oudste van Martine is sinds de zomervakantie het huis uit. Van het legenestsyndroom heeft ze niet zo'n last. Wel irritant is het als het kuiken het nest bezoekt en bevuilt wanneer het hem belieft.

1. Het cliché klopt. De puber dumpst zijn tas met vuile was bij jou, in de hoop dat jij binnen een uur alles gestreken en gedroogd weer overhandigt.
2. Je struikelt nog steeds over verhuisdozen die de puber nog 'een keer' zou komen ophalen.
3. Dat jij de leegstaande puberkamer wilt veranderen in een werkplek voor jou en zijn bed wilt gebruiken als logeerbed, stuit op immens protest.
4. De puber is wekenlang vaag over wanneer hij langskomt, maar staat ineens voor de deur als jij inmiddels andere plannen hebt gemaakt.
5. De puber verwacht dan wel dat jij alles uit je handen laat vallen.
6. Jij kookt vervolgens zijn lievelingskostje. De puber heeft maar weinig tijd om mee te eten, want heeft afgesproken met vrienden van school.
7. Of het goed is dat hij op jouw fiets gaat. En o ja, en of je hem morgen dan even naar zijn bijbaan kan brengen.
8. Je puber meldt dat hij blijft slapen, met in zijn kielzog nog zes andere pubers die even komen 'crashen' na het stappen.
9. Dat *crashen* vindt plaats om zes uur in de ochtend en gaat gepaard met veel lawaai en de geur van eieren met spek.

10. Als je in de ochtend beneden komt, liggen twee van de zes gasten onder hun winterjassen over jouw bank gedrapeerd. De gastheer had namelijk geen zin om de slaapzakken te zoeken.
11. Jouw verzoek om in het vervolg gasten aan te kondigen en iets minder mensen mee te nemen, wordt afgewimpeld met 'dat is toch niet gezellig'.
12. Na de invasie is natuurlijk jouw ijskast leeg. En al het bier op.
13. Ergens gedurende het verblijf komt er een vraag om geld.
14. Jouw verzoek om in het weekend te helpen in huis, wordt gepareerd met 'ik ben hier te gast'.
15. De puber gedraagt zich echter alsof hij thuis is in zijn eigen ranzige studentenkamer.
16. Het voelt na een paar dagen toch een beetje te vol in huis.
17. Hoog tijd dus weer om de puber op de trein te zetten.
18. De puber vindt het vanzelfsprekend dat jij hem dan even naar het station brengt met de auto.
19. En als je op de terugweg bent, begin je hem al te missen.
20. Maar als je kasten checkt, blijkt hij een weekvoorraad koffie, kaas en melk mee te hebben genomen.
21. Die lege kasten, het voelt bijna weer als toen de puber nog gewoon thuis woonde.

JIJ SPRINGT EEN GAT IN DE LUCHT: JE PUBER IS EINDELIJK HET HUIS UIT

Martine kon niet wachten tot haar zoon op kamers ging. Maar toen het echt gebeurde, viel het afscheid haar wel erg zwaar.

“Hij is ons zat, maar wij zijn hem ook zat,” zo reageerde ik steeds luchtig wanneer iemand vroeg hoe ik het vond dat de achttienjarige het huis uit ging. Want ik was ’m ook zat. Met z’n rommel, met z’n zes boterhammen pindakaas en hagelslag die hij elke ochtend met veel misbaar naar binnen propte en het mes met boter en pindakaas en hagelslag op de tafel liet liggen. En vergeet ook niet het diep in de nacht met veel lawaai thuiskomen, alle lichten aan latend nog even eieren bakken.

Hij ging. Met drie dozen spullen, zijn gameconsole, schone dekbedhoezen en een tas met kleren. De rest bleef achter. Ik vond schoolboeken die hij in de derde al had moeten inleveren, de eerste prijs die hij had gewonnen met judo toen hij vier was en sokken, heel veel sokken. Ook bleef de bedbank achter die had nooit had ingeklapt gedurende de vijf jaar dat hij die had.

Studentenkamer

Ik ging poolshoogte nemen in het studentenkot om zelf te constateren dat er inderdaad een bed en kasten stonden. Mijn handen jeukten, maar ik gaf hem de emmer en dweil die ik had gevonden met het commentaar: dat kun je toch zelf wel.

Maar hoewel ik nooit dacht dat ik zo’n moeder zou worden, werd ik er toch zo eentje die het toch lastig vond het kuiken te laten uitvliegen. Zo appte ik nog met de vraag of hij toch niet de Lundiaboekenkast wilde hebben (‘gaat een heel leven mee’). En of we toch niet even die bureaustoel en boekenkast konden komen brengen. Hij was immers niet geëmigreed, maar gewoon verhuisd naar de andere kant van de stad. Het antwoord op deze en andere appjes was steeds eenlettergrepig: nee.

Waardoor ik mij overbodig voelde. Ik drong hem bakjes ingevroren kippensoep op, maakte een starterspakket met pindakaas, hagelslag, koffie en thee en vroeg nogmaals of hij toch echt niet die duurzame boekenkast wilde hebben. Hij liet een week lang niets van zich horen (want: introductie, want: baantje, dus heel druk). Ik appte: 'Leef je nog?' Hij antwoordde weer eenlettergrepig: ja.

Puber uit huis

Ik vond mezelf huilend terug op die bedbank, die we inmiddels wel hadden opgeklapt. Want ik miste hem en toch ook weer niet. Mijn man zei: ik denk dat we hier even doorheen moeten. Want die had ook last van die eenlettergrepige antwoorden en miste samen Studio Sport kijken op zondag. Ik keek rond in die kamer en alles wat hij had achtergelaten en pakte mijn eigen emmer en dweil, bestelde een designbureautje en verhuisde er planten heen en de degelijke boekenkast. Ik maakte van zijn kamer een plek voor mezelf. Hij is er natuurlijk welkom, maar als gast. Dus toen hij van de week aankondigde dat hij het weekend kwam uitrusten van de introductie, en om te wassen en koolhydraten te stapelen, heb ik hem bij aankomst eerst doodgeknuffeld. Maar ook gezegd dat hij na het slapen de bedbank weer moest inklappen.

EEN KAMER ZOEKEN: LASTIG MAAR NIET ONMOGELIJK

Of je kind nou gaat studeren of werken, een eerste kamer vinden is lastig (en duur). Met deze tips heb je misschien iets meer mazzel.

- 1. Schrijf overal in!** Vanaf hun zestiende jaar kunnen jongeren zich al inschrijven voor de studentenhuisvesting, bijvoorbeeld bij Studentenhuisvesting of Room van studentenhuisvester Duwo. Er zitten allerlei voorwaarden aan dit soort inschrijvingen, bijvoorbeeld dat er een campuscontract geldt, wat betekent dat je na je afstuderen snel dient te vertrekken. Maar een kamer is een kamer.
- 2. Check of je in aanmerking komt voor huurtoeslag** Soms lijken studentenhuisvestingen erg duur, maar als het zelfstandige units (met eigen keuken en badkamer) betreft, kan je puber in aanmerking komen voor huurtoeslag.
- 3. Kies een minder populaire stad om te studeren** Amsterdam of Utrecht, je betaalt je blauw. Je kind is goedkoper uit in bijvoorbeeld Enschede, Zwolle of Almere. Deze steden hebben ook leuke studies én goedkopere kamers.
- 4. Hospiteren is te leren** Het vergt wat sociale lenigheid en het is natuurlijk heel erg spannend, maar studentenhuisvestingen laten vaak een hele trits mensen langskomen om te kijken wie past en wie niet. Het is helemaal niet gek om het hospiteergesprekje met je kind te oefenen. En als het niks wordt, niet getreurd, dan waren de mensen zelf niet leuk genoeg.
- 5. Connecties, connecties, connecties** ‘Wie kent iemand die een kamer weet?!’ Wanhopige ouders vragen vaak woonruimte voor hun kinderen via Facebook of andere social media. Maar eenzijdig een oproepje doen, is meestal niet zo effectief. Wat wel kan werken, is je kind zelf ter plekke laten rondvragen naar de woonsituatie van zijn klasgenoten en studiegenoten. Via social media kan het helpen als je je aansluit bij bewonersgroepen op bijvoorbeeld Facebook. Daar staan geregeld oproepen van mensen die tijdelijk

huisgenoten/huurders zoeken.

6. **Wees niet te kritisch** Natuurlijk mag je wel kritisch zijn op de enge buurman, of de schimmel in de badkamer. Maar vertel je kind dat je niet moet verwachten dat hij meteen in het centrum kan wonen als hij een stad heeft uitgekozen om te studeren. Illustreer deze verhalen met jouw eigen wooncarrière toen jij begon in een pijpenla zonder douche.
7. **Het is gewoon niet makkelijk, maar echt moeilijker dan ‘vroeger’** Onze kinderen gaan altijd zuchten als wij maar weer eens gaan beginnen over onze studentenkamers met enge huisbazen, koud douchen en koolmonoxide geisers. *Those were the days*. Een studentenkamer is verhoudingsgewijs veel duurder dan toen wij studeerden of begonnen met werken.

OP KAMERS GAAN IS BIJNA NIET MEER TE BETALEN

Martine had echt wel flink gespaard voor de studie van haar kinderen. En gelukkig krijgen ze sinds dit jaar studiefinanciering. Kun je daarvan je kinderen schuldenvrij laten studeren en op kamers laten gaan?

Mijn oudste doet eindexamen, en wil gaan studeren aan de universiteit. Tijd dus om eens te kijken wat dat allemaal gaat kosten. Gelukkig heb ik voorbeelden van vriendinnen met kinderen die al een tijdje studeren en op kamers zijn. Maar wat kost dat eigenlijk? Ik ging maar eens rekenen.

Studieschuld

Ik lees het ene na het andere horrorverhaal over studieschulden. Dat die kunnen oplopen tot wel €40.000 en dat je die vervolgens 35 jaar lang aan het afbetalen bent. En dat wie gebukt gaat onder zo'n schuld voor minder geld een hypotheek kan afsluiten. Dus ik was benieuwd naar hoe ik ervoor sta als mijn kinderen gaan studeren. En of het haalbaar is om ze schuldenvrij hun volwassen leven in te sturen. Ik bedoel: dat hebben mijn ouders ook gedaan. Maar toen hadden we natuurlijk nog een riante studiefinanciering. Maar dat zonder schulden studeren moet ook niet ten koste van alles gaan, want als het moment komt dat ik wil gaan genieten van mijn lege nest, wil ik zelf niet op een houtje bijten. Ik hoorde dit soort verhalen onder andere van mijn vriendinnen, die stuk voor stuk allemaal zeer verstandig zijn geweest en sinds de geboorte van hun kinderen maandelijks geld opzij hebben gezet voor de studies van hun kinderen. Zo potte de een steeds de kinderbijslag op en ging van de ander elke maand €100 naar een kinderrekening. Aan het einde van de rit heb je dan zo'n €20.000, rekende een van hen voor.

Uitwonende student

Toen ik laatst maar eens de enveloppen openscheurde van de studierekeningen van de kinderen, kwam ik erachter dat weliswaar redelijk in de buurt kom van zo'n bedrag, maar ook weer niet helemaal. Bovendien: je moet dat geld ook wel elke maand kunnen missen.

En dan nog: het is echt lang niet genoeg om een uitwonende student mee te financieren. Een gemiddelde student met gemiddelde uitgaven kost namelijk €1200 per maand, volgens het Nibud. In totaal komt dat dus neer op €24000. Een jaar studiefinanciering is zo'n €5270. Van die €20.000 komen ze dus net het eerste jaar door.

DUO, de club die de studiefinanciering regelt, heeft een handig rekenmodel waarmee je kunt bepalen hoeveel je bij moet passen en hoeveel geld het studerende kind nog moet bijlenen. Ervan uitgaande dat een bijbaantje €500 per maand oplevert en de puber verstandig met zijn geld omgaat, dan kun je een vierjarige hbo-opleiding doen en dan nog geld overhouden van die studierekening.

Gunstig scenario

Ik schets hier een heel gunstig scenario. Want lang niet iedereen heeft zoveel gespaard voor zijn kinderen, de huren van studentenkamers zijn in de meeste steden meestal de helft of meer van het door het Nibud berekende maandbudget. En dan houd ik hierbij niet eens rekening met een keertje stoppen met studeren of doorstromen van mbo naar hbo naar master, wat inhoudt dat een studie geen vier maar zes jaar duurt. Het betekent in veel gevallen dat je als ouders de portemonnee moet trekken, als je wilt dat je kind schuldenvrij aan zijn volwassen leven gaat beginnen. Ik weet niet hoeveel geld jullie kunnen missen, maar bij mij is het niet een bedrag wat een gemiddelde kamer in een gemiddelde studentenstad kost. Dus het betekent dat je puber toch geld moet gaan lenen. Hoe dat is, vraag dat maar de 'pechgeneratie'. Want die moest om op kamers te kunnen nog harder bloeden en bleef massaal thuiswonen. Want dat is nog de meest aantrekkelijke optie, ook nu er weer studiefinanciering is.

Studeren zonder op kamers te gaan, kost volgens het Nibud ongeveer €500 per maand. Een vette bijbaan en je kind kan redelijk kostenneutraal studeren. Hoewel, dit is nog gerekend buiten wat de student aan voedsel naar binnen schuift en verbruikt aan douchewater, gas en licht.

TIS HIER GEEN HOTEL

JE PUBER GAAT VERHUIZEN IN 27 IRRITANTE STAPPEN

Als de puber het huis uit gaat, is dat waarschijnlijk niet voor de eerste keer. Dit herkenbare scenario voltrekt zich regelmatig.

- 09.00 uur Jij staat bij de benzinepomp om de boedelbak op te halen.
- 09.33 uur Ondanks dat ze het van de zomer nog uitstekend deden, weigeren de lampen van de boedelbak dienst.
- 10.02 uur Toch op de afgesproken tijd voor de deur van de puberkamer.
- 10.10 uur De puber ligt nog in bed.
- 10.20 uur De puber wil eerst koffie.
- 10.23 uur De puber heeft een kater, want heeft gisteren nog een afscheidsfeestje gehad.
- 10.35 uur De puber blijkt niet één doos te hebben ingepakt.
- 10.45 uur Sterker nog: de puber blijkt helemaal geen dozen te hebben.
- 11.03 uur De door de puber gecharterde vrienden appen één voor één dat ze óók een kater hebben en dat ze 1) niet komen of 2) pas 's middags kunnen of 3) weliswaar nu komen maar eerst nog even een 'vette bek' moeten halen.
- 11.13 uur Na jouw taakverdeling gaan alle aanwezigen toch aan het werk.
- 12.05 uur De puber vindt na twee dozen inpakken dat het tijd is om te lunchen.
- 12.34 uur De puber vindt dat jij toch het beste die kast uit elkaar kunt halen, omdat jij dat toch het beste kan.
- 13.04 uur Na vier dozen inpakken gaat de puber de bestelde pizza's even ophalen.
- 13.14 uur Pizza eten.
- 13.44 uur De eerste vriend druppelt binnen.
- 14.04 uur Deze vriend klaagt dat de puber 'ziek veel boeken' heeft.

- 14.24 uur Je krijgt het bed niet uit elkaar en besluit het in z'n geheel in de boedelbak te schuiven.
- 15.05 uur Na de gamestoel, zestien dozen, kast, bureau en bed is er geen plek meer voor het matras in de boedelbak.
- 15.34 uur Je besluit het matras maar op het dak te binden.
- 15.55 uur Matras waait op de snelweg bijna van het dak van de auto.
- 16.04 uur Hyperventilerend dat het toch allemaal net goed is gegaan mis je de afslag.
- 16.30 uur Jij krijgt stress omdat de boedelbak terug moet en de verhuizing nog lang niet klaar is.
- 16.53 uur De puber vindt dat je veel te hysterisch doet.
- 17.04 uur Jij bijt de puber toe dat hij het allemaal zelf maar moet uitzoeken.
- 17.11 uur Bij het woedend achteruitrijden schampt de boedelbak een auto die je niet had gezien.
- 18.03 uur Bij het inleveren van de boedelbak neem je je voor dat je de puber NOOIT meer gaat verhuizen.

'ALS VADER BEN JE NIET MEER NODIG'

Bas leverde zijn zoon af bij zijn nieuwe kamer en dat maakte de nodige emoties bij hem los. Want als vader is hij nu niet meer nodig. Of toch wel?

Het leven met mijn zoon, dat het midden houdt tussen continue ergernis en ontroering, werd even plotseling als onverwacht doorbroken met de mededeling: "Oh ja, ik ga over een paar dagen op mezelf wonen." Er was een kamer vrijgekomen in het huis van vrienden. Voor hem was daarmee de kous af, hij had zijn ouders immers geïnformeerd, nu kon hij verdergaan met het plunderen van de ijskast en een spoor van voedselresten achterlaten in de keuken. Bij mij liet zijn opmerking ook een spoor achter. Van shock, mijn kind gaat het huis uit, en weemoed, mijn kleine jongen is groot.

Tallose gedachten en emoties streden de dagen daarna in mijn hoofd om voorrang. We wonen onder de rook van Amsterdam, in een dorp, en nu ging mijn dorpskind naar de grote stad. Amsterdam is een prachtige, kolkende, magische stad, maar hoeveel zijn er niet opgeslokt en soms ook verslonden door haar verlokkingen en verleidingen? Ik hield mijn gedachtes voor me. Opvoeden gaat immers over loslaten en vertrouwen geven en niet over mijn eigen angst projecteren op mijn zoon.

Een paar dagen later stond ik in de Jordaan, in een buurt waar ik zelf ook had gewoond toen ik zijn leeftijd had. Ik stond dubbel geparkeerd, een grote flatscreen en wat vuilniszakken – jongens hebben niet veel nodig – uit te laden en naar vierhoog-achter te brengen. Ik wist niet dat er zoveel trappen achter een onschuldige gevel schuil konden gaan. Daarna nam ik hem mee naar een broodjeszaak die er dertig jaar geleden ook al zat. En waar de broodjes opvallend genoeg nog steeds door dezelfde man werd gesmeerd. Veel dingen veranderen, maar gelukkig ook veel dingen niet.

Op de weg terug biggelden de tranen over mijn wangen. Mijn jochie, helemaal alleen in die grote, gevaarlijke stad, dacht ik, want ik wilde mijn tranen rechtvaardigen. Maar hoe verder ik van hem af reed, hoe meer ik me realiseerde dat dit niet over hem ging, maar over mijn eigen loslatingsproces.

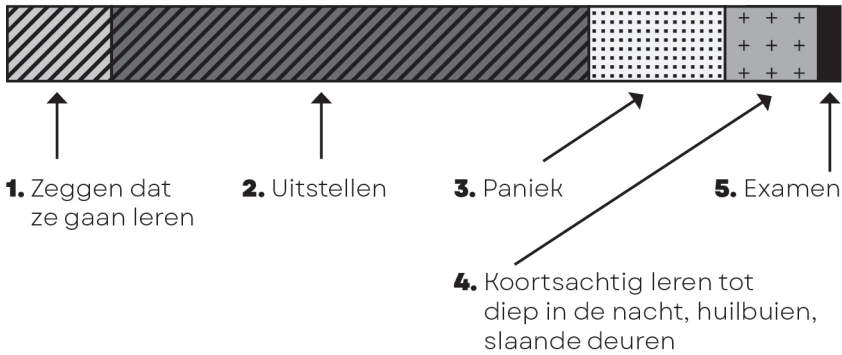
Mijn 'tijd' was opeens heel erg voorbij. De tijd waarin je groot wordt, je ontwikkelt, die boeiende, meeslepende, maar onmiskenbaar interessante tijd waarin je volwassen wordt, lag toch echt achter me. Diezelfde boeiende tijd stond heel nadrukkelijk ongeduldig en onmiskenbaar voor de neus van mijn zoon te trappelen.

Het is prachtig om je kinderen gezond op te zien groeien, en ook ontzettend dankbaar, maar tegelijkertijd ook pijnlijk. Want met het groeien van de betekenis van het leven van je kind, neemt je eigen betekenis haast diametraal af. Ik ben niet meer nodig. Mijn zoon heeft mij niet meer nodig. En dat is een pijnlijk, maar vooral een geruststellend en mooi gevoel.

HOOFDSTUK 6

LAATSTE MIDDELBARESCHOOLJAREN, EERSTE STUDIEJAREN (OF EEN TUSSENJAAR)

De 5 fasen waarin pubers leren voor hun eindexamen

TIS HIER GEEN HOTEL

JE PUBER ALS VIERDEKLASSER IN 26 HEEL HERKENBARE PUNTEN

Zo zit je puber in de brugklas, zo gaat-ie naar de vierde. En voelt-ie zich een stuk ouder en wijzer. Hieraan herken je een vierdeklasser.

1. De snelle check op de telefoon op eventuele uitvaluren in de ochtend is een ingesleten routine geworden.
2. Het hele ochtendritueel is zo exact afgesteld om zo lang mogelijk in bed te blijven liggen.
3. De puber weet precies hoeveel werk er verzet moet worden voor een voldoende.
4. Maar vertoont desondanks zoveel uitstelgedrag dat hij op dat vlak toch nog fikse uitglidders maakt.
5. Hij/zij weet jouw bezorgdheid met een 'komt goed' te sussen, terwijl jij – inmiddels ook ervaren – weet dat het het heel vaak niet goedkomt.
6. Door hun profielkeuze hebben ze ineens geen vakken meer waar ze een hartgrondige hekel aan hadden.
7. Ze zuchten en steunen nog steeds over dat vermaledijde wiskunde en Nederlands.
8. Spijbelen is een sport geworden.
9. Net na de tweede bel de klas binnen sneaken ook, en bij hoog en bij laag beweren dat ze toch echt op tijd waren – dat ook.
10. Neerkijken op kinderen uit lagere klassen is echt zó niet cool meer.
11. Beter nog: als ze het slim aanpakken kunnen ze altijd nog geld vangen voor bijles of als oppas.
12. De bijbaan is een serieuze vrijetijdsbesteding geworden.

13. Al het geld van de bijbaan wordt stukgeslagen aan bioscoopbezoeken, koffiedrinken, lunchen en andere uitjes.
14. Want: de puber heeft (eindelijk!) belangstelling voor het andere geslacht.
15. Ze doen binnenkort eindexamen. Misschien dit jaar al.
16. En als jij je daar druk over maakt, zeggen ze ook: 'komt goed'.
17. En ze hebben echt geen flauw benul van wat ze later willen doen.
18. Maar kijken wel reikhalzend uit naar het moment dat ze kunnen beginnen aan hun rijlessen.
19. Je puber vindt het onzin dat hij nog steeds niet zijn telefoon op de kamer mag, omdat hij oud en wijs genoeg is om daar goed mee om te gaan.
20. Je puber vindt ook dat hij zelf mag bepalen hoe laat hij naar bed gaat en thuiskomt.
21. Want je puber loopt heus niet in zeven sloten tegelijk en wuift al jouw bezwaren weg met een welgemeend: 'komt goed'.
22. Jij betrapt je puber nog regelmatig op nachtelijk appen en gamen.
23. Jij hebt je puber nog regelmatig piepend aan de telefoon met de vraag of je hem toch niet wilt komen ophalen, please.
24. En die achttiende verjaardag komt ook met rasse schreden nabij, waarop op alle gebieden de remmen los mogen.
25. Maar ze beseffen nog volledig dat het zeker nog twee tot drie jaar duurt voor ze onder het juk van het alcoholverbod en ouderlijke toestemming vandaan zijn.
26. En vragen daarom om de haverklap wanneer jullie eens een keer een weekendje weggaan.

VAN HET EINDE VAN DE MIDDELBARE SCHOOL NAAR HET BEGIN VAN DE REST VAN HUN LEVEN

En dan zit je puber ineens in de laatste jaren van de middelbare school. En dat is een heel ander *level* dan die eerste, vaak redelijk overzichtelijke, eerste jaren. Niet alleen is je puber helemaal gewend en kent hij alle geschreven en ongeschreven regels, het schoolleven gaat zich ook steeds meer buiten jouw gezichtsveld afspelen. Je denkt misschien dat je enige controle hebt omdat je mee kunt kijken op Magister of Som-*Today*, al zullen de meeste pubers die app ook al ouder-*proof* hebben gemaakt, wat betekent dat jij er niet meer in kunt. En ergens is dat ook oké. Zelfstandig worden gaat ook over je schoolzaken op orde hebben. Meekijken hoeft dus niet, al kun je wel afspraken maken. Bijvoorbeeld dat je niet verrast wilt worden als ze hun rapport krijgen, dus dat ze op tijd moeten mededelen hoe ze ervoor staan. Praten over schoolresultaten, spijbelen of niet gemaakt huiswerk helpt je puber meer dan controleren en verbieden. Je hoeft niet alles goed te keuren, maar kan je kind wel verantwoordelijk maken voor zijn of haar keuzes. Als ze nooit hun huiswerk maken, is de kans groot dat ze blijven zitten.

Het examenjaar op de middelbare school is in alle opzichten een spannende tijd. Niet alleen is dat het jaar waarin pubers eindexamen doen, een vervolgopleiding of een tussenjaar plannen, ook jij wordt heen en weer geslingerd tussen ergernis, wanhoop en euforie. Er zijn momenten dat je je afvraagt hoe het kan dat je zoon nu al zover is, want het was nog maar vorig jaar dat je hem afleverde bij de juf van groep 1. Maar er zijn ook momenten dat je met je hoofd tegen de muur wilt bonken vanwege het totale onbegrip en de non-communicatie van je kind.

Met het afronden van de middelbare school sluiten pubers misschien wel de belangrijkste periode van hun leven af. Een periode waarin ze min of meer volwassen zijn geworden, waarin ze hebben uitgevogeld wie ze zijn, wat ze willen en wat ze kunnen. Een periode die vaak ook

vol zit met eerste keren: zoenen, seks, dronken, blijven zitten, liefdesverdriet, ontslagen van hun zaterdagbaantje, diploma halen. Hun middelbareschoolperiode afsluiten is een belangrijke *rite de passage*. Het is de drempel naar volwassenheid overstappen.

Niet alle pubers hebben een even soepele schoolcarrière. Er zijn kinderen die schommelen tussen niveaus, die van school naar school hopen, die kopje-onder gaan maar gelukkig ook weer bovenkomen in het onderwijssysteem, die hun draai niet kunnen vinden of gewoon school niks aan vinden. Als ouder kun je dan het beste meebewegen. Boos worden heeft geen zin, teleurgesteld zijn ook niet. Bedenk dat het niet erg is als de schoolcarrière van je puber niet in een rechte lijn loopt. Sommigen hebben een duwtje nodig, anderen wat meer tijd. Vaak komt er wel uit wat erin zit.

De volgende stappen zijn voor je puber spannend: een nieuwe studie, een nieuwe school, soms ook in een nieuwe plaats, of een tussenjaar. Ze zien het ook wel als het begin van hun nieuwe – eigen! – leven. Een leven dat ze veel meer zelf gaan vormgeven en waar jij nauwelijks bij betrokken wordt. Stoppen met school, veranderen van studie, spijbelen, op wereldreis gaan: je kind beslist het zelf. In deze fase gaan pubers hun persoonlijke en professionele identiteit (verder) ontwikkelen. Dat ze nu even geen tijd hebben voor school of jou moet ze maar vergeven. Het is niet persoonlijk.

Klaar met de middelbare school

Je puber heeft een middelbareschooldiploma, wat is de volgende stap?

MBO – middelbaar beroepsonderwijs

Mbo-opleidingen bereiden voor op het uitoefenen van een vak of beroep. Er zijn twee leerwegen: bol, beroepsopleidende leerweg, en bbl, beroepsbegeleidende leerweg, en vier niveaus. Voor een mbo-opleiding is minimaal een vmbo-t-diploma, een overgangsbewijs van 3 naar 4 havo of een eenjarige mbo-entreeopleiding nodig.

HBO – hoger beroepsonderwijs

Hbo-opleidingen zijn gericht op de ontwikkeling van vaardigheden die aansluiten op de beroepspraktijk en voor het overdragen van vaktheoretische kennis. Voor een hbo-opleiding is minimaal een havo-, vwo- of mbo 4-diploma nodig. Aspirant-studenten die de minimumleeftijd van 21 jaar hebben en niet voldoen aan de vooropleidingseisen kunnen na een succesvol toelatingsonderzoek alsnog worden aangenomen op een hogeschool.

WO – wetenschappelijk onderwijs

Wo-opleidingen, universitaire opleidingen, bieden wetenschappelijk onderwijs en verrichten wetenschappelijk onderzoek. Voor een universitaire opleiding is minimaal een vwo-diploma of hbo-propedeuse nodig. Aspirant-studenten die minstens 21 jaar oud zijn en niet voldoen aan de vooropleidingseisen kunnen na een succesvol toelatingsonderzoek alsnog worden aangenomen aan een universiteit.

Tussenjaar

Jongeren mogen een tussenjaar nemen als ze een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt hebben, dus een havo-, vwo- of mbo-diploma niveau 2 of hoger, en minimaal zestien jaar zijn. Hebben ze geen startkwalificatie, dan zijn jongeren tot hun achttiende verplicht om naar school te gaan.

EINDEXAMEN: JIJ SCHIET IN DE STRESS, JE PUBER IS DE RUST ZELVE

Pubers die hun eindexamen doen, maken zich verre van druk. Die zien dat examen als een hinderlijke onderneming van hun zomervakantie, die ze gevoelsmatig al hebben vanaf april, als de lessen zijn afgelopen. Maar Saskia ligt er wel wakker van.

De dag dat de centrale eindexamens beginnen staat sinds het begin van het schooljaar rood omcirkeld in mijn agenda. Ik ben al weken stiknerveus, mijn zoon wentelt zich in een jaloersmakende zen-houding. “Het komt goed, hoor,” roept hij de hele tijd als ik met vlekken in mijn nek over het examen begin. En dat is het nu juist, het is niet per definitie een gelopen race. Als hij niks doet, is de kans groot dat hij zijn examens niet haalt.

Vanaf begin april is mijn zoon al vrij. Een maand om te leren, dacht ik. Juist. Daar denkt hij anders over. Want hij vond genoeg andere – leukere – dingen om te doen dan leren. En dus is er een huis vol ruzie. Zijn vader en ik willen dat hij het examen serieus neemt, hij vindt dat we niet zo moeten zeuren. Dat laatste doen we toch, want hoe fijn zou het zijn, ook voor ons, als hij straks klaar is met die havo?

Terwijl de weken voortkruipen, krijg ik het steeds benauwder. Mijn zoon pakt voor de vorm af en toe een boek in zijn handen. Maar of hij echt leert? Geen idee. Zijn eerste examen is ook nog eens Nederlands, niet zijn sterkste vak. Elke dag vraag ik even naar de vorderingen van zijn voorbereidingen. Alles gaat goed, zegt hij schouderophalend. Ik maak me druk om niks, voegt hij daar nog laconiek aan toe.

Freewheelen door de havo

Maar zoals gezegd, ik maak me dus wel druk. En dat is ook niet zonder reden. Dit kind begon zes jaar geleden freewheelend aan de havo. Hij doorliep de eerste twee jaar zonder noemenswaardige problemen

en kwam toen in dat beruchte derde leerjaar terecht. Dat jaar dat de hormonen welig tieren en alles anders wordt. Ook school, want dat was ineens voor nerds. Wie ging er nu leren als je allemaal andere leuke dingen kon doen, zoals in de stad hangen, skateboarden en voetballen. Dat was pas écht leuk. Juist. Dat jaar bleef hij zitten, waardoor hij nog minder zin in school kreeg en aan alle kanten nog meer met de pet ernaar gooide. Hij ging die tweede keer met hakken over de sloot over naar de vierde. En weer moesten wij alle zeilen bijzetten om hem te motiveren. En nu zit hij dus in het laatste jaar. Hij staat er niet bijzonder goed voor, het is dus niet zo dat hij kan achteroverleunen. Dus ik maak me druk. Zijn vader maakt zich druk. Maar de puber in kwestie is de rust zelve. Bij mij schiet de stress naar steeds een hoger level. Ik slaap er zelfs slecht van. Leert hij wel goed? Leert hij wel goed genoeg? Haalt hij het straks wel? Moet ik hem loslaten? Strakhouden? Wat is wijsheid?

Geen rechte lijn

En dan komt alsnog, zo vlak voor het examen, bij mij enige rust. En baal ik eigenlijk best wel dat ik zó met zijn eindexamen bezig ben. Hoe erg is het als hij niet slaagt? Wat maakt het uit als hij dat jaar nog een keer overdoet? Of dat hij volgend jaar zijn diploma bijvoorbeeld met deelcertificaten bij elkaar harkt? Is het erg als de schoolcarrière van je kind niet in een rechte lijn verloopt?

En dan slaat, grappig genoeg, bij mijn puber ook zijn gemoedstoestand om. Ik merk dat hij toch een tikje zenuwachtig wordt. Het besef: geen diploma betekent nog een jaar school, is eindelijk tot hem doorgedrongen. Hij gaat aan de slag en als ik hem overheer, merk ik dat de stof er best wel inzit. Nu ben ik degene die hem geruststelt: het komt wel goed. Of je dat examen nu haalt, of niet: het komt altijd goed. Het is met mensen als Steve Jobs, Oprah Winfrey, Steven Spielberg, Aretha Franklin, Anthony Fokker en zakenman en filantroop John Rockefeller, allemaal mensen zonder middelbareschooldiploma, ook goed gekomen. Laatstgenoemde zei daarover zelfs: *‘Don’t be afraid to give up the good to go for the great.’*

TIS HIER GEEN HOTEL

43 DINGEN DIE JE GAAT DOEN ALS JE HOORT DAT JE PUBER IS GESLAAGD

Jullie, oké vooral jij, hebt de hele tijd in spanning gezeten. De opluchting die je voelt als je hoort dat je puber is geslaagd kan enorm zijn. Hier een lijstje met wat je kunt doen als je puber eindelijk zijn examen heeft gehaald.

1. Heel hard gillen.
2. Uit het raam schreeuwen dat je kind is geslaagd.
3. Een haka doen.
4. Vuurwerk afsteken.
5. Een vreugdevuur aanleggen.
6. Honderd cadeaus kopen.
7. In de sloot springen met je kleren aan.
8. Dansen en springen.
9. Luid toeterend met de auto een zegeronde maken door de buurt.
10. Een klein glaasje champagne drinken.
11. Of nee, een hele fles.
12. Taart eten.
13. De hele familie bellen en al je vrienden en bekenden en vage kennissen.
14. Je puber om zijn/haar nek vliegen.
15. Een heel harde zucht van verlichting slaken.
16. Huilen.
17. Een overwinningsdansje dansen.
18. De vlag uithangen.
19. Restaurant voor vanavond boeken.

20. Vrienden uitnodigen voor een borrel.
21. In discussie met je puber gaan over het examenfeest dat ze van plan is te gaan geven.
22. Herinneringen ophalen aan de dag toen jij hoorde dat je was geslaagd.
23. Je vrienden van de middelbare school bellen om nóg meer herinneringen op te halen.
24. Foto's opzoeken van die dag.
25. Feestmuziek opzetten.
26. Trompet spelen – ook al kun je het niet heel goed.
27. Kijken of je last minute een brassband kunt huren.
28. De fanfare bellen om te vragen of ze langskomen.
29. Het journaal bellen, want hè, jouw spruitje is geslaagd – en dat is groot nieuws.
30. Bloemen kopen.
31. En slingers, en ballonnen.
32. Een foto maken van je geslaagde puber.
33. Een foto met het hele gezin maken met de geslaagde puber in het midden
34. Het babyboek van je puber erbij pakken om te concluderen dat de tijd echt snel is gegaan.
35. Alle rapporten van je puber nog eens doorlezen.
36. En alle oude werkstukken – die jij voor een groot deel hebt gemaakt.
37. Oogluikend toestaan dat je puber alle schoolboeken en -schriften buiten in het vreugdevuur gooit.
38. De buurvrouw huilend om haar nek vallen (of de buurman, het is maar net wie er het eerst voor je neus staat).
39. Nog meer huilen.
40. Een medley zingen van kinderliedjes en bekende TikToknummers, ter ere van je puber.
41. En daar ook een TikTok van maken.
42. Een yell maken.
43. Vroeg naar bed gaan, want na zo'n dag ben je bekaf.

DIPLOMA-UITREIKING VAN JE PUBER? NEEM DE ZAKDOEKEN MAAR MEE!

Puber geslaagd? Maak je dan op voor de diploma-uitreiking. En neem je zakdoek mee, want dit is wel even een momentje, hoor. Of nee, dit is Een Moment!

Als je denkt dat de eindmusical van groep 8 een emotioneel hoogtepunt was, bereid je dan maar alvast voor op de diploma-uitreiking van je puber. Het moment dat je in zo'n schoolkantinestoel zakt, word je labiel. Want dat kleine kuikentje dat nog maar pas in de brugklas zat, vliegt vandaag uit. Op de school van mijn oudste zaten alle ouders in de aula en kwamen de geslaagden onder luid applaus binnen. Mijn zoon liep breed lachend, voor het eerst in pak, met overhemd en hagelwitte sneakers, naar de stoelen op het podium. Ik begon te snotten, mijn man kreeg een brok in zijn keel. Om me heen zag ik ook alle andere moeders in tranen zakdoeken en tissues tevoorschijn halen en vaders ongemakkelijk op hun stoel heen en weer schuiven.

Al die ouders zaten daar natuurlijk net als ik met een opgekropte mix van vermoeidheid, frustratie en spanningen die we al die jaren hadden opgebouwd en er nu in één klap uitkwam. Al die avonden huiswerk overhoren, al die ochtenden die puber uit bed trekken, al die weekenden zeuren dat ze hun toetsen moeten leren, al die keren dat we op school moesten komen en al die lastminutewerkstukken die wij dan maar even snel tikten zodat er geen onvoldoende zou vallen – het viel allemaal als een loodzware last van ons af. We hadden die fokking eindstreep gehaald. Dat alleen al is iets om in tranen over uit te barsten. En dan moest de ceremonie nog beginnen.

Brugklasfoto

Op de school van mijn zoon behelsde die ceremonie een praatje van de mentor en een reeks schoolfoto's van de geslaagde, van de brugklas tot aan de laatste klas. Mijn zoon liet zijn hoofd in zijn handen vallen

en doorstond quasi lachend zijn moment. Mijn snotteren ging over in huilen. Toen ik de brugklasfoto van mijn zoon groot op het scherm zag, schrok ik. Die kende ik natuurlijk, hij hing jarenlang bij ons op de koelkast, maar het was een tijd geleden dat ik die foto had gezien. Ik keek naar mijn zoon op het podium. Zes jaar ouder, zes jaar verder, zes jaar wijzer. Het was de emotionele nekslag van de avond.

Op het scherm zag ik dat jongetje dat ik uitzwaaide op zijn allereerste schooldag. Goudblonde krullen, bruine ogen, lachend en vol verwachting zijn nieuwe leven tegemoet. Ik deed mijn ogen dicht en zag zes jaar aan me voorbij flitsen. Die eerste week dat hij verdwaalde in school en verdwaalde met het ov. Die eerste maanden dat hij nieuwe lessen, nieuwe leraren en nieuwe geschreven en ongeschreven schoolregels moest leren. De eerste onvoldoendes die vielen, de eerste tien die werden gehaald. Dat eerste jaar dat er nieuwe vrienden bijkwamen en oude vrienden afvielen.

Hoogte- en dieptepunten

De zes jaar op school waren een aaneenschakeling van hoogte- en dieptepunten. Hij deed het heel goed en heel slecht, hij greep zijn kansen en liet ze even vaak liggen. Hij kwam in de knel en loste het weer op, hij had het leuk en stom, makkelijk en moeilijk, bleef zitten en ging over. Er waren akkefietjes met leraren, ruzies met leerlingen, en toen die allemaal waren opgelost, kwamen er ook weer nieuwe bij. Er werd zo hard gelachen in de klas dat hij er buikpijn van kreeg en er was zoveel verdriet in de klas dat hij daar ook buikpijn van kreeg. Die zes jaar hebben van die kleine brugsmurf een man gemaakt. Die leerde vallen en opstaan, incasseren en uitdelen, teleurstellingen wegslikken en mooie momenten omarmen.

Als hij zijn diploma in ontvangst neemt, zie ik de opluchting op zijn gezicht. Morgen is de eerste dag van zijn nieuwe leven: een supervet tussenjaar. Lachend staat hij op het podium tussen al die grote jongens en meisjes. Heel even kruisen onze blikken. Ik ben zo trots op hem. Op wie hij is, op hoe zijn pad is geweest en hoe hij zijn weg heeft gevonden.

Hij lacht en ik zie dat snoetje van toen in zijn gezicht, dat jongetje dat vol verwachting op pad gaat, zit nog steeds in hem. Vandaag zwaai ik hem weer uit, zijn nieuwe leven in.

TIS HIER GEEN HOTEL

23 IRRITATIES VAN JE PUBER ALS JE MEEGAAT NAAR DE OPEN DAG VOOR EEN VERVOLGSTUDIE

Als jouw puber een vervolgopleiding moet kiezen, dan weet je gewoon dat je wéér met open dagen bezig bent. Jij stort je er vol overgave in, alles voor goed onderwijs voor je hartelapje tenslotte, je puber denkt er het hare van. Deze dingen gebeuren als je met de puber naar een open dag gaat.

1. Of je je puber even naar een open dag van een opleiding aan de andere kant van het land wilt brengen.
2. En of je dan ook nog drie vrienden wilt meenemen.
3. Maar het is niet de bedoeling dat je echt MEE gaat.
4. Want je kunt toch wel gewoon even gaan winkelen?
5. Of in de auto wachten tot ze klaar zijn?
6. De opleiding blijkt op een campus te liggen op een desolate plek ver buiten het centrum.
7. Je mag van je puber mee naar binnen, maar je krijgt het dringende verzoek niet met de vriendengroep mee te lopen.
8. Gek genoeg zijn de vrienden wel allemaal heel erg aardig tegen jou, dus je ziet het probleem niet zo.
9. Je puber vindt dat je te veel praat.
10. Dat je het ook leuk lijkt om weer te gaan studeren, vindt je puber bijvoorbeeld een heel domme opmerking.
11. De studenten die op de pubers afstappen om voorlichting te geven, worden stelselmatig genegeerd.
12. Je puber vindt het heel dom als je aan de studenten vraagt waarom ze het een leuke studie vinden.

13. Tijdens de proeflessen hangen je puber en haar vrienden heel ongeïnteresseerd in de banken.
14. Als je zelf vragen hebt over de manier van onderwijs, aantal lessen en vakanties vindt je puber dat 'echt heel dom'.
15. Je puber vindt het vooral heel irritant als jij vraagt wat je kunt worden als je de studie hebt afgerond.
16. En hoe je positie op de arbeidsmarkt is daarna.
17. Welke mogelijkheden er zijn om door te studeren vindt je puber al helemaal niet relevant.
18. Wel wordt de aanpalende lunchtent uitgebreid uitgecheckt.
19. De vraag of het je puber een leuke studie lijkt, wordt met schouderophalen beantwoord.
20. Je puber vindt het vooral belangrijk of het ver reizen is.
21. En of er coole mensen zijn in het gebouw.
22. Na een uur een beetje doelloos rondlopen vraagt je puber of jullie op de terugweg nog naar de McDrive gaan.
23. En of je ook nog wilt betalen voor de vrienden.

DE OPLOSSING VOOR STUDIEKEUZESTRESS: LEER JE PUBER KIEZEN

De dochter van Marloes moet een studie kiezen en heeft géén idee. De keuze is namelijk 'reuze' en dat maakt het er niet makkelijker op.

Als je net als ik ook een puber hebt die een vervolgopleiding moet kiezen, dan herken je het beeld wel van collega-ouders die met een onwillig kind in hun kielzog door de gangen van een mbo of hbo sjokken. Want vmbo, havo of vwo alleen is niet meer genoeg om kans te maken op een beetje leuk werk later, dus er moet iets gekozen worden. Maar wat als je puber er nog helemaal niet klaar voor is? Er is namelijk zó ontzettend veel te kiezen.

Mbo's, hbo's en universiteiten hebben de afgelopen jaren allerlei *fancy* studierichtingen erbij gekregen en mikken op de beroepen die pubers later willen uitoefenen. Je hebt opleidingen om DJ, acteur of rockster te worden, of organisator van gametoernooien (ja, dat bestaat echt). Geen droom te gek of er is wel een opleiding voor. Want wie wil er nou niet de hele dag gamen of socials bijhouden?

Verlammend

De keuze is – kortom – reuze en dat werkt juist verlammend. Na weer zo'n ronde open dagen aflopen, verzuchtte mijn dochter dat ze het 'nu helemaal niet meer' weet. Want ging ze nou de zorg in, of het onderwijs? Of een mediaopleiding volgen? Hoe meer suggesties ik doe, hoe wanhopiger ze gaat kijken. En als op zo'n open dag een aardige docent of student van een opleiding tegen haar aan staat te praten, zie ik haar verstarren als een konijn dat in een paar koplampen kijkt. En ze zucht heel diep als ik haar in zo'n gesprekje aanmoedige iets te zeggen.

“Hoe weet ik nou of ik het juiste kies,” verzuchtte ze laatst. Want het probleem is niet alleen dat er zo veel keuze is, maar ook nog eens of de uitverkoren opleiding tot een goed einde gebracht kan worden. Want

op een DJ-opleiding ben je niet alleen aan het draaien en op een toerismeschool mag je niet alleen reizen. Je krijgt ook Nederlands, Engels en statistiek. En je moet lange papers schrijven in correct Nederlands.

Zowel ouders als middelbare scholen doen hun best om het kiezen makkelijk(er) te maken. Op school worden bijvoorbeeld studiekeuzetesten afgenomen en krijgen pubers studieloopbaanbegeleiding. Ouders lopen open dagen met ze af en komen elke dag wel met succesvolle voorbeelden aanzetten. Zoals: die leuke buurjongen die na een opleiding aan het college om de hoek heel fijn in de zorg werkt en de dochter-van-vrienden die nu als kok in het hipste restaurant van de stad werkt.

Wat leer je van kiezen?

Soms verlang ik naar vroeger, toen het overzichtelijker was, of in ieder geval zo leek. Er waren in ieder geval minder opties. Mijn ouders bemoeiden zich er niet zo mee, maar ik moet mijn puber leren kiezen uit die zee van mogelijkheden en omgaan met keuzestress. Een studiekeuze is namelijk niet iets wat je kind zelf maar moet uitzoeken, maar ook – net als leren de kamer op te ruimen – iets waarbij je haar moet helpen. Wat betekent dat je in gesprek blijft over wat je puber wil worden en hoe ze denken daar te komen. En door je kind mee te sleuren naar een open dag. Of, nog beter: leren ervaren hoe het is om ergens te werken of leren. Zo kunnen pubers op veel opleidingen een dag of lesuur meelopen, zodat ze kunnen ondervinden wat die studie inhoudt.

Het is belangrijk dat je vragen blijft stellen en over de studie en keuze in gesprek blijft. Want eenmaal gekozen, blijft de keuze reuze. “Je kunt altijd nog switchen na het basisjaar,” hoor ik de enthousiaste voorlichter zeggen. Juist.

Vragen die je pubers kunt stellen als ze een studiekeuze moeten maken:

1. Waar ben je heel erg trots op?
2. Hoe voelde je je toen je dat aan het doen was?
3. Wat heb je gedaan dat in jouw ogen is gelukt?
4. Wat heeft jou daarbij geholpen?
5. Wat zou je willen uitproberen om te laten zien wat jij kunt?
6. Hoe stel je je een opleiding voor?
7. Wie ken je die deze opleiding/dit beroep doet en zou je daarover wat vragen kunnen stellen?
8. Met wat voor mensen ga je graag om?
9. Waar doe je graag moeite voor?
10. Wat is jouw beste eigenschap?
11. In welke vakken ben je goed?
12. Hoe zie je jezelf over vijf jaar?

AAN PUBERS DIE EEN TUSSENJAAR WILLEN: ZORG DAT JE EEN PLAN HEBT!

Voor pubers die het even niet weten, lijkt een tussenjaar ideaal. Maar hoe voorkom je dat je puber na het halen van zijn eindexamen niet een jaar lang uit zijn neus gaat vreten? Martine zocht het uit.

Mijn buurjongen doet eindexamen. Hij krijgt uiteraard voor de honderdste keer – ja, ook van mij – de vraag: wat ga je nou doen? Hij had het over de Vrije Hogeschool in Zeist, dat klonk als een heel toffe plek, waar hij een jaar intern zou gaan en zich oriënteren op wat hij verder wilde gaan doen. Hij is lang niet de enige die een tussenjaar gaat nemen, maar voor zover ik tot nu toe heb gehoord, is hij de enige met een duidelijk plan.

In mijn vrienden- en kennissenkring heeft het tussenjaarvirus om zich heen gegrepen. Niemand van de geslaagde kinderen in mijn omgeving gaat een vervolgstudie doen. Niemand! Als ze slagen – *fingers crossed* – gaan ze werken. Nee, ze hebben nog niet echt een baantje geregeld. Hoezo niet? Nou ja, ze moeten eerst nog maar zien te slagen. En dan uitrusten van dat examen, feestvieren, en op vakantie. Waarheen? Nou ja, dat weten ze ook nog niet. Die besluiteloosheid raakt me. Want natuurlijk is het examen zwaar en is het een emotionele achtbaan om die vier, vijf of zes jaar op de middelbare school af te ronden, maar heb je daar zoveel tijd voor nodig om daarvan bij te komen zonder in de toekomst te kijken? Als ik hun ouders spreek, hoor ik vooral zorgen. Juist omdat hun pubers geen plannen hebben.

Pubers die wel een tussenjaar hebben maar geen plan moet je vooral niet laten bungelen. Zonder plan kan een tussenjaar namelijk ook de verkeerde kant opslaan. Dan wordt het geen jaar waarin je kind allerlei vaardigheden opdoet, maar een jaar van bankhangen, blowen en gamen. Zonde. Want zo'n tussenjaar is heel leerzaam. Sterker, studenten die zo'n jaar hebben gehad, doen het beter in het hoger onderwijs dan

wie dat niet heeft gehad. In een tussenjaar doen pubers werkervaring op, leren ze om door te zetten, zich te verhouden binnen een team en voor zichzelf zorgen. Maar bovenal leren ze wat ze leuk vinden en niet leuk vinden. En dat helpt weer als ze een vervolgopleiding moeten kiezen. Het is een soort raket naar volwassen worden, zeg maar. Maar er is wel wat nodig om het te doen slagen: er moet een plan zijn. Dat kun je samen opstellen. Bijvoorbeeld: wat ga je komend jaar ondernemen om erachter te komen wat je wilt studeren? Of welke vaardigheden wil je het komende jaar leren?

Zet je puber met een tussenjaarambitie daarom aan het werk. En als hij dat niet wil: draai gewoon de geldkraan dicht. Zelf je zorgverzekering betalen, de telefoon en desnoods vragen om een vergoeding voor kost en inwoning. Nee, dat is niet leuk. Maar het is wel de spreekwoordelijke schop onder hun kont.

WAAROM JEANETTE HELEMAAL KLAAR IS MET HET TUSSENJAAR VAN HAAR ZOON

Zo, het tussenjaar van de achttienjarige zoon van Jeanette zit er bijna op. Natuurlijk heeft hij er veel van geleerd. Het was enorm goed voor zijn ontwikkeling en hij had de tijd nodig om uit te vinden wat hij wil. En dat is gelukt. Maar man-man-man, wat is zij klaar met dat tussenjaar.

Het jaar waarin:

1. Ik niet alleen in het weekend wakker lag omdat hij nog niet thuis was, maar ook doordeweeks. Want die puber werkte dan wel vijf dagen in de week, maar nooit 's ochtends. En hij heeft zich ontpopt tot een eersteklas fuifnummer dat kan feesten tot in de late uurtjes. Mijn wallen hangen inmiddels tot op mijn kin.
2. Mijn huis soms meer weg had van een studentenhuis met onbekenden die op de gekste momenten aan komen waaien, een aanrecht met stapels borden met restjes ketchup en knoflooksaus en flesjes met verschaald bier op zijn kamer.
3. Ik er een huisgenoot bij had die in een andere tijdzone leefde waardoor hij midden in de nacht eieren ging bakken met vrienden en rustig in badjas met een geïrriteerd hoofd 's middags naar beneden kwam om te vragen of het allemaal wat zachter kan.
4. Ik samenleefde met iemand die er een volledig eigen voedingschema op nahoudt. Die om 06.00 's ochtends de airfryer aanslingert voor borrelhapjes, om 13.00 een pizza in de oven schuift en om 17.00 uitgebreid hamburgers gaat staan bakken net op het moment dat ik wil gaan koken.
5. Ik thuis een puber had, die meer geld dan ooit had te besteden. En dat werd omgezet in 'gezonde' dingen als kaascroissantjes, frikandelbroodjes en Dorito's die door flitsbezorgers aan de deur werden afgeleverd.
6. Ik in mijn koelkast regelmatig lekkere dingen vond met een briefjes 'afblijven' erop terwijl de gezinsvoorraad boodschappen blijkbaar algemeen bezit was. Want die ging razendsnel op.

7. Het aantal pakketbezorgers aan de deur was verdriedubbeld. Nieuwe schoenen, games en hoody's. Geld moet rollen.
8. Er ook momenten waren dat de verveling van de puber echt ondraaglijk was. Want de meeste vrienden moesten doordeweeks natuurlijk gewoon naar school.
9. Ik die lieverd eigenlijk echt maar heel weinig heb gezien. Want als ik 's ochtends de deur uit ging, lag hij negen van de tien keer nog in bed en als ik thuiskwam, was hij alweer aan het werk om daarna meteen door te gaan naar vrienden.

Dus ik ben heel blij dat hij gaat studeren. Hopelijk kan ik weer een beetje bijslapen en krijg ik mijn huis weer terug. Of nog beter: hij gaat een kamer zoeken.

HOOFDSTUK 7

LOSMAKEN EN LOSLATEN

De puber gaat alleen op vakantie

B I N G O

Waarom kan ik niet 3 weken de auto lenen?	Er gaat echt niks gebeuren	Kun jij de borg van het appartement voorschieten?	Kun jij het vliegticket voorschieten?	Ik ga daarna wel werken
Hoezo uitkijken met drugs?	We vertrekken om 3 uur van Schiphol, breng je ons?	We landen om 2 uur, haal je ons?	Ik koop daar wel condooms	Zeur niet zo
Mijn rugzak is vol, waar laat ik nu de tent?	Wat zijn de symptomen van bedwantsen?	TIS HIER GEEN HOTEL	Ik denk dat ik schurft heb	Kun jij zien of dit een muggenbult is?
Ik ben gebeten door een groot eng beest	Mijn geld is op	Hier moet ik ook eten, kan ik een Tikkie sturen?	Bier is ook ontbijt	Noedelsoep is ook avondeten
Niet schrikken, maar ik ben in het ziekenhuis	Niet schrikken, maar ik zit op het politiebureau	Mijn telefoon is gestolen, hoe moet ik nu betalen?	Kun je me komen halen?	Ik wil hier blijven!

TIS HIER GEEN HOTEL

39 DINGEN DIE IK DENK ALS MIJN PUBER ALLEEN OP VAKANTIE GAAT

Je puber gaat voor het eerst alleen op vakantie met vrienden. En zo'n eerste keer houd je heel erg je hart vast.

1. Daar gaat hij, mijn kleintje, mijn baby'tje.
2. Gisteren was hij nog twee, hoe kan hij nu al zestien zijn?
3. Ik vraag me af of hij wel genoeg kleren heeft meegenomen.
4. Die rugtas was best leeg toen hij vanmorgen de deur uitliep.
5. Heeft hij de verkeerde tas misschien meegenomen?
6. Zal ik even appen?
7. Heeft hij wel lunch meegenomen?
8. Het is toch best een hele reis.
9. Heeft hij wel genoeg geld?
10. En zijn pinpas, was hij die gisteren niet kwijt?
11. Heb ik hem wel genoeg voorgelicht?
12. Had ik niet een pak condooms voor hem moeten kopen?
13. En weet hij wel genoeg van drank?
14. En drugs?
15. En het gevaar van de zon?
16. Misschien toch maar even bellen?
17. Of appen, want hij neemt natuurlijk niet op.
18. Wat als hij wordt beroofd?
19. Of ontvoerd?
20. Met hoeveel gaan ze eigenlijk naar het eiland?
21. Toch minimaal 8.
22. Zaten daar nou ook meisjes bij?

23. Waarom heb ik dat nou niet onthouden?
24. Zal ik een groepsapp voor de achterblijvende ouders maken?
25. Hoe gaat hij eigenlijk uit?
26. Heeft hij een fake ID?
27. Ongetwijfeld.
28. Oh, een ouder heeft de appgroep al verlaten.
29. Misschien is dat ook wel wat overdreven.
30. Ik tik wel even snel dat het voor noodgevallen is.
31. Staat er wel een noodnummer in zijn telefoon?
32. Dan weet het ziekenhuis tenminste dat ze mij moeten bellen.
33. Zal je net zien.
34. Toch even appen of alles goed gaat.
35. Oh.
36. Een boze smiley krijg ik terug.
37. Misschien toch iets te vroeg geappt.
38. Laat het los.
39. Laat het gaan.

JE BENT NOG STEEDS AAN HET OPVOEDEN, MAAR OP AFSTAND

Het opvoeden van pubers kun je het beste vergelijken met zwemles. Vroeger stond je langs de kant, keek je naar je ploeterende kleuter in het water en dacht: ik spring erin. Het is dat er een badmeester of -juf was, anders had je het misschien nog gedaan ook. Je kind is eigenlijk nog steeds aan het zwemmen en jij staat nog steeds langs de kant te twifelen of je het water in moet. De ene keer gaat je hij zonder problemen borstcrawlend naar de overkant, de andere keer op z'n hondjes en dreigt hij halverwege kopje-onder te gaan. En jij loopt langs de badrand heen en weer. Zolang pubers de weg naar de rand vinden, hoef je het water niet in, maar kun je hem of haar vanaf de kant begeleiden.

Oudere pubers zoeken die badrand steeds minder vaak op, en als ze dat al doen, is het om vanaf daar vanaf de duikplank het water in te duiken. Ze zetten dan ook goed af, want dan zijn ze lekker ver uit jouw buurt.

En dat is ook wat jouw rol is: ergens op de achtergrond aanwezig zijn. Want je puber gaat zich nog meer losmaken. In deze fase gaan ze steeds meer tijd met hun vrienden doorbrengen en steeds minder met hun ouders. En delen ze ook hun verhalen met hen en niet met jou. Dat wil niet zeggen dat jouw rol helemaal wordt uitgevlakt, want grote beslissingen, bijvoorbeeld studiekeuze, bespreken ze toch het liefst met hun ouders. Hier hebben ze hebben ook jouw langeafstandbegeleiding zeker nodig. Maar zeggen ze dat je je er niet mee moet bemoeien, dan is dat ook wat je het beste kunt doen.

Hoewel het met deze generatie heel goed gaat – ze drinken minder alcohol en gebruiken minder drugs dan de generatie voor hen – voelt het niet heel geruststellend dat je steeds minder zicht hebt op hun alcohol- en drugsgebruik. Ook als je puber meerderjarig is.

Drugs en drank zijn overal te krijgen

Minderjarige pubers komen makkelijk aan drank en drugs. Uit onderzoek van het Trimbos-instituut blijkt dat meer dan de helft van de jongeren tot en met zestien jaar die alcohol drinken, alcohol van vrienden of ouders krijgen. Van scholieren tot en met zestien jaar heeft 48 procent weleens alcohol gedronken, 17 procent weleens gerookt, 10 procent weleens cannabis gebruikt en 2 procent ervaring met XTC. Jongens en meisjes verschillen bijna niet meer in het gebruik van deze middelen. Uit de gezondheid-senquête 2022 van datzelfde instituut komt naar voren dat bijna 8 van de 10 Nederlanders van achttien jaar en ouder (77,5%) weleens alcohol drinkt, ongeveer een kwart van de 18-24 jarigen in het laatste jaar cannabis heeft gebruikt, 43,9% van de uitgaanders van zestien-35 jaar XTC heeft gebruikt en 2,4% cocaïne in het afgelopen jaar.

Pubers loslaten is er ook op vertrouwen dat ze op het gebied van drank en drugs verstandige keuzes gaan maken. Vaak gaat dat goed, soms niet. Het beste is als je met je puber praat over alcohol en drugs (hoe je dat doet, lees je in hoofdstuk 9). Niet op het moment dat ze dronken in bed liggen of stoned thuiskomen, maar een dag of wat later. Boos worden heeft weinig zin, een veilige omgeving creëren wel. Want dan durft je puber te vertellen wat hij of zij heeft gedaan en wat niet goed is gegaan, of wel goed. Want vraag ook naar hun ervaringen. Daarmee hoef je het niet eens te zijn met dat ze bijvoorbeeld een pilletje hebben geslikt, maar snap je je pubers keuze misschien iets beter. En er zijn natuurlijk ook pubers die helemaal niks met verdovende middelen hebben, met hen heb je dan gewoon een goed gesprek over de liefde (zie hoofdstuk 8).

De kunst van het loslaten is voor ouders best een uitdaging. Maar als je je puber laat zien dat je vertrouwen in hem of haar hebt, groeit hun zelfvertrouwen. Ook daar worden ze zelfstandige personen van, die verstandige keuzes maken. Misschien niet jouw keuzes, maar daar heb je

dan niks meer over te zeggen, want je hebt ze losgelaten.

Lastig dat loslaten? Ga dan in gesprek met jezelf

Loslaten kan best moeilijk zijn. Want je wil je puber wel het vertrouwen geven dat hij of zij het allemaal goed kan, maar je maakt je ook zorgen. Gaat het allemaal wel goed? Komen ze wel op hun pootjes terecht? Maken ze geen domme keuzes? Dat laatste gaat overigens ongetwijfeld gebeuren en daar leren ze alleen maar van. Als je merkt dat je pijn in je buik hebt als je je puber moet loslaten, ga dan in gesprek met jezelf. Bedenk waarom je het zo lastig vindt? Waar ben jij bang voor? En hoe reëel is die angst? Dat haalt wellicht de spoken uit je hoofd weg.

ALS HET FEEST VAN JE PUBER PROJECT-X-ACHTIGE PROPORTIES AANNEEMT

Isabelles dochter wil een huisfeest geven. Het aantal gasten is al opgelopen tot honderd en blijft groeien. Project X is er niks bij.

“Maar mam, het zijn echt allemaal nette kinderen!” Mijn dochter kijkt mij verwijtend aan, omdat ik zojuist Het Evenement Van Het Jaar heb afgelast. Een evenement dat wellicht de pers zou halen, omdat mijn zestienjarige dacht een leuk huisfeestje te kunnen geven waar hooguit acht tot twaalf pubers zouden komen. Het bleken er uiteindelijk honderd te zijn.

Het was al fout gegaan bij de communicatie, en nou ja, daarna ging alles fout. Dankzij een verkeerd gezonden appje aan een medemoeder kwam ik erachter dat het, o zo ‘gewoon gezellige’ feestje de proporties had aangenomen van eendaagse versie van Tomorrowland. En bleek dat het, o zo, gepromote NIX18-beleid van onze overheid leuk is om je aan te houden, maar niet voor deze generatie. Want die heeft inmiddels vrij geduchte smokkeltools ontwikkeld om alcohol en drugs van A naar B te krijgen. Dus ook naar mijn huis.

Chille ma

Mijn dochter kent het verhaal van Project X niet. En helaas zitten er in iedere pubervijver nou eenmaal piranha’s die niet genoeg hebben aan één vinger en je in een soort poel des verderfs trekken. Dus ging haar uitnodiging voor een huisfeestje rond in de puberscene. Het feit dat ik nog niks had toegezegd en bovendien niet van plan was op een bankje in het park te zitten wachten tot ons huis was afgefikt, was ergens in de communicatie met de dochter verloren gegaan.

Na de ontdekking van het beruchte appje waarin werd aangekondigd dat er met vijftig man kon worden ‘gesmookt’ en ‘gebinged’ – let wel de beschikbare partyruimte is mijn appartement van 55 vierkante meter

met twee overspannen katers – ging ik vervolgens Instagram afspeuren. Ik vond een post waarin ik de Chille Ma werd genoemd vanwege de facilitaire diensten die ik had geleverd. Daarna knalde bij mij alle angst naar buiten. Woede, onmacht en vooral medelijden wisselden elkaar in noodtempo af. Wat had ze over zichzelf afgeroepen? En vooral op ons huis? Wat was er misgegaan?

Tranen met tuiten

Nou ja, kort samengevat was alles misgegaan. Groepsdruk, de snelheid van social media onderschatten en naïviteit. Na een college van mij over social media en nadat ik haar beelden van Project X in Haren had laten zien, viel het kwartje. Tranen met tuiten. Los van de frustratie stond natuurlijk ook haar eigen imago op het spel. Zij moest nu de inmiddels meer dan honderd mensen van de *party squad* vertellen dat dat hele toffe gave superfeest door de antichristversie van die Chille Ma was gecancelld. Ik zal je besparen wat zij ontving aan nare berichten. Die waren niet prettig.

Ik heb wel meteen een alternatief bedacht. We gaan toch een feest geven. Niet bij mij thuis, wel op locatie. Leert ze ook meteen wat voor immens project is om zoiets op touw te zetten. De organisatie, het eten, de kosten... ga er maar aanstaan. Maar deze levenslessen had ze in ieder geval geleerd.

'WAAROM IK MIJN DOCHTER MET HEIMWEE NIET GA HALEN'

De puberdochter van Jeanette gaat voor haar opleiding stage lopen en wonen in een andere stad. Weliswaar is het maar voor een paar maanden, maar toch. Voor Jeanette voelt het als loslaten voor gevorderden.

Daar ga je dan, voor een paar maanden uit huis. Niet ver hoor, ik kan er met een beetje gas geven in een half uurtje zijn. Maar het voelt als een grote stap. Een eerste stap naar echt helemaal los. En dat vind ik spannend.

Als ik je de eerste nacht huilend aan de telefoon heb omdat je zo'n heimwee hebt, spring ik het liefst in de auto om je meteen weer op te halen. Maar ik weet dat ik dat niet moet doen omdat je in het leven nu eenmaal het meeste leert van de dingen die moeilijk zijn. En dat je moet merken dat je daar zelf doorheen komt. Dat je mij daar niet bij nodig hebt. Hoe hard mijn hart ook roept; ik troost je, maar ga je niet halen. Omdat ik diep in mijn hart weet dat jij je wel redt. Want dat heb je altijd gedaan.

Ik voelde me verscheurd, maar deed het toch

Zoals op mijn eerste werkdag toen ik je als baby met pijn in mijn buik achterliet bij mijn moeder met een handleiding van vier pagina's. Je wilde namelijk niet uit de fles drinken. Ik voelde me verscheurd maar deed het toch. Je bent helemaal niet verhongerd en redde je eigenlijk prima. En al snel ging je blij naar oma en zag ik je groeien.

En dan de eerste keer dat ik je naar de peuterspeelzaal bracht. Je was zo verlegen dat ik je vingertje voor vingertje van me los moest pulken. Ik snelde met tranen in mijn ogen naar buiten. Maar je bent niet in een hoekje blijven huilen, je had het al snel naar je zin.

Toen kwam de dag dat ik je achterliet op de basisschool. Ik zie nog die grote ogen die me bang nakeken toen ik de deur uitliep. Maar je bleef

niet lang bang. Je wist het zo te regelen dat twee oudere meisjes je een jaar lang de hele dag hebben rondgesjouwd en vertroeteld.

Gekooide tijger

Er volgden meer eerste keren. Je ging voor het eerst alleen buiten spelen. Dat vond jij niet eng, maar ik wel. Als je vijf minuten te laat was, liep ik als een gekooide tijger door de kamer, mezelf gekmakend met enge scenario's. Maar je kwam altijd thuis, en ook ik kreeg er vertrouwen in.

En je ging naar de middelbare school. Zenuwachtig fietste je de eerste dag naar die grote school in de stad. Ik kreeg de gedachte aan een ernstig ongeluk niet uit mijn hoofd. Ik was ook bang dat jij niet opgewassen zou zijn tegen de dingen die er op een grote school nu eenmaal gebeuren. Er gebeurde weleens iets, maar je loste het altijd zelf op.

Al die eerste keren waren lastig. Vaak meer voor mij dan voor jou. Maar ik heb je steeds verder zien groeien tot de bijna volwassene die je nu bent. Een meid die haar eigen weg gaat en de dingen doet op haar eigen manier. Daarom laat ik je daar en ga ik slapen met pijn in mijn buik. Want hoe rot jij je nu ook voelt, ik weet dat ik je helemaal niet hoef te redden. Dat kun jij prima zelf.

'MIJN PUBER LOSLATEN, HOE IK DAT ANDERS HAD WILLEN DOEN'

Iris kijkt terug op het eerste studiejaar van haar negentienjarige dochter: "Als ik het opnieuw mocht doen zou ik strenger zijn met geld en haar meer haar eigen boontjes laten doppen."

Een jaar geleden installeerde ik rond deze tijd onze oudste dochter in haar studentenflatje. Net achttien, voor het eerst op kamers, ik vond het best spannend. Mijn dochter kon niet wachten, die rook de vrijheid. Mijn man en ik hadden er alle vertrouwen in, studeren associeerden wij met vrijheid en een leuke tijd waarin jezelf leert kennen en steeds meer op eigen benen komt te staan. Zo hebben we er ook over gepraat, heel positief: 'Leuke nieuwe fase' en 'Genieten van het allemaal zelf kunnen doen!'

Alleen viel dat dus nogal tegen. Eerst was er de introductieweek die ze eng vond, daarna de ontgroening. Daarin gebeurde niets wat niet door de beugel kon, maar mijn dochter wist het allemaal niet meer. Wij weer in de auto 152 kilometer heen en 152 kilometer terug voor een peptalk. Dat bij een vereniging horen niet zaligmakend was, dat er ook andere manieren zijn om vrienden te maken, dat ze zich misschien wel prettiger zou voelen zonder die groepsdruk.

Kind in de put

Eind oktober bleek ze achter te zijn met zo'n beetje alles van haar studie. Ze vond het niet leuk, het boeide haar niet zoals ze had gedacht. Het was uit met een vriendje, ze was brak van te veel stappen. En ze had spijt dat ze na haar eindexamen geen tussenjaar had genomen. Kind in de put, mijn hart brak. Man en ik weer heen en weer rijden, praten en rekenen wat er eventueel mogelijk was. Om nu een tussenjaar voor haar te gaan financieren ging ons te ver, maar misschien een andere studierichting die haar meer lag?

Zo sukkelden we door richting december, met somber stemmende gesprekken met haar studiebegeleider. We brachten tassen boodschappen in de hoop dat ze gezond zou eten en betaalden extra lessen om haar die eerste maanden in te laten halen. Maar zo rond februari ging het eigenlijk nog niet lekker. Switchen van richting was verstandig geweest, maar ze mopperde op alles en ze kwam niet goed rond met haar geld ‘want alles was zo duur’. Wij nog maar wat meer bijspansoren. Tot we door kregen dat ze haar geld vooral uitgaf aan stappen. En ze door dat stappen niet bijster veel werk maakte van haar colleges, want ze moest tenslotte ook uitslapen. Wij weer praten dat dit natuurlijk niet de bedoeling was. En dan knikte ze ‘ja’, maar ze deed er niets mee. Alles bij elkaar heb ik meer zorgen over haar eerste studiejaar gehad als over haar hele middelbare school.

Praatjes

Achteraf denk ik: we hebben er veel te makkelijk over gedaan. Thuis veel praatjes en plannen hebben is iets anders dan echt zelfstandig zijn. We hadden haar niet op een gezinsvakantie moeten trakteren omdat wij dat zo gezellig vonden, maar haar op kamp moeten laten gaan omdat ze dan zelfstandiger was geworden. Ik verwijt het mezelf, dat ik zo gul ben geweest met het aanschaffen van nieuwe spulletjes voor haar kamer. Ik vond het fijn om dat te kunnen doen, maar achteraf had ik beter kunnen zeggen: “Ga eerst maar eens bij de kringloop kijken wat je kunt vinden.”

We hebben veel te veel ingezet op ‘leuk’ en ‘genieten’, we hadden ook moeten zeggen dat het weleens tegen zou zitten en dat het weleens stil zou zijn. Dat het een hele klus kan zijn om jezelf te dwingen om te studeren. En dat sommige dingen aan op jezelf wonen – de kosten, het huishouden, ook echt alles zelf moeten doen – ook gewoon ruk kunnen zijn. En we hebben financieel belachelijk veel bijgelegd. Die kosten van de wijziging van studie, daar doe ik niet moeilijk over – die waren het waard. Maar dit studiejaar willen we toch ingaan met andere afspraken. Mijn dochter moet echt beter leren met haar tijd, geld en energie om te gaan. En wij moeten wat terughoudender zijn. Toch heb ik er, ondanks alles, vertrouwen in. Ze is een jaar ouder, ze staat wat steviger in haar

schoenen. Zowel zij als wij staan er aanzienlijk realistischer in dan vorig jaar.

Mocht ik het overdoen, dan zou ik haar nu niet mee zo pushen om alles te gek te vinden met positieve opmerkingen als 'leuk toch?'. In plaats daarvan zou ik haar meer ruimte geven om uit zichzelf te vertellen hoe het ging. Ik zou veel minder geld bijleggen. En ik zou veel meer bij haar neerleggen: "Als je niet naar college gaat, heeft dat consequenties, hoe ga je dat oplossen?" En tegen iedereen die in deze tijd zijn of haar kind uitwuift, zou ik willen zeggen: "Hoe moeilijk het ook is, met liefdevolle verwaarlozing en laaggespannen verwachtingen kom je een heel eind."

DE POLITIE BELT, JE PUBER IS OPGEPAKT MET EEN FAKE ID

De dochter van Isabelle ging naar een festival. Met een fake ID. Ze werd gesnapt en dat kostte haar uiteindelijk 170 euro.

“Goedemiddag mevrouw, u spreekt hier met de politie. Niet schrikken.” Leuk die *so called* geruststellende laatste twee woorden, maar mijn bloeddruk was al bij het woord politie gestegen. En er kon maar over één iemand gebeld worden. Die ene van bijna achttien. “Uw dochter is aangehouden hier bij het festival.”

In een flits dacht ik aan drugs – maar het bleek identiteitsfraude. Staat best een behoorlijke straf op, meer dan drugs in je tasje zozegd. Na een klein college over de ellende die mijn dochter zich op haar hals zou kunnen hebben gehaald, maar dus niet aangerekend kreeg, moest ik haar op komen halen.

Er had heel veel ellende kunnen komen van deze domme actie van mijn puber. Zowel financieel als strafrechtelijk. Een ‘gestolen’ identiteitskaart was rondgegaan in de vriendengroep van mijn dochter. En deze werd door alle bijna-achttienjarigen gebruikt. Heling, en identiteitsfraude. Voor dat laatste, las ik, kun je zelfs celstraf krijgen. De maximale straf voor identiteitsfraude is vijf jaar gevangenisstraf of een geldboete van €82.000. Voor de actie van mijn puber zou het wel niet zo ver komen, maar toch. En dan kon ze ook nog een boete krijgen voor het feit dat ze geen officiële eigen ID bij zich had.

Beukende bassen

Aangekomen bij het plaats delict, het festivalterrein, hoorde ik beukende bassen en zag ik hupsende, vrolijke mensen. Het was in een oogopslag duidelijk dat ik geen festivalganger was. Bij de ingang stond ik bij een hokje te wachten. Mijn dochter kwam naar buiten, met begeleiding. De officier van justitie was mild vandaag. Hij herhaalde nog wel wat de

gevolgen hadden kunnen zijn, en zei dat het feit dat mijn dochter eerlijk was geweest, had geholpen om geen zwaardere straf op te leggen. Ze kreeg een boete.

Ik keek naar mijn delinquente dochter. Zij keek wat stuurs voor zich uit. Ik twijfelde aan mijn pedagogische aanpak op dat moment. Moest ik haar het laten voelen? Straffen? En zo ja, wat dan? Ik dacht haar naar huis te laten lopen, zo'n 27km, als een soort *walk of shame*. Maar in feite was ze al gestraft: geen festival, wel een boete. Ze moest 100 euro betalen omdat ze geen eigen ID bij zich had en ze mocht het festivalterrein niet meer op, dus die 70 euro entree ging ook in rook op.

Humor is je beste vriend

“Zo stom dat ik nu gewoon niet kan dansen. De muziek was zo vet.” Stille. “Mam, ben je boos? Waarom dan?” Ergens in mijn hoofd bladerde ik door het pedagogisch-hoe-te-handelenregister, maar ik kon er niet echt opkomen. Ik was niet boos, en hoopte dat ze haar lesje had geleerd. En ze beseftte dat ze door het oog van de naald was gekropen. Ik zei dat ze mij een botoxbehandeling verschuldigd is. In dit soort situaties is humor soms je beste vriend.

Ik moest nog iets zeggen. Iets duidelijk. Iets ouderlijks. Iets psychologisch waardevols. Iets. En toen ratelde ik alles door elkaar. Dat ze echt echt mazzel heeft gehad, dit nooit meer voor kan komen en ze haar toekomstplannen niet voor een stom feestje had moeten verknallen. En dat ik lekker in mijn huispak had willen netfixen en nu godbetert met een politieagent in gesprek moest. En dat die gehele ID-business opgedoekt moet worden en dat ik alle ouders zou informeren.

En ...en... en, ik dacht na wat ik nog meer moest zeggen. “Mam, gaat-ie?” Mijn dochter pakte mijn schouder en zei: “Fouten maken we allemaal mam, ook jij. Het gaat erom wat je ermee doet en hoe je het oplost, toch?” Op dat moment leken we even van identiteit gewisseld. Die van moeder en kind. Maar zo makkelijk kwam ze er niet vanaf. Ik ga nog broeden op wat ik ga doen met dat fake ID-verhaal, en die boete betaalt ze uiteraard zelf.

GOED GESPREK MET JE PUBER OVER XTC

Stefan voelt zich soms best wel schuldig over zijn vader-zijn. Is hij wel een goede vader? Na een gesprek met zijn achttienjarige zoon over drugs twijfelt hij niet meer.

Vroeger leek het wel veel eenvoudiger. Je was gewoon vader. Punt. Maar nu, in een tijd waarin alles wordt gemeten, gewogen en geëvalueerd, is ook het vaderschap een onderwerp van presteren geworden. En dan slaat de twijfel bij mij toe: ben ik wel een goede vader?

Ik zie bijvoorbeeld veel vaders die, nadat hun kind eindexamen heeft gedaan, met hun zoon of dochter naar New York gaan, of naar Rome. Of vaders die naar de bioscoop gaan. Of naar een concert. Ik houd niet van reizen, en ook niet zo van de bioscoop.

Spekkies roosteren

Toen mijn kinderen op de basisschool zaten en we nog kinderfeestjes bij ons thuis vierden, voldeed ik voor mijn gevoel ook niet altijd aan de perfecte vader zijn. Bij vriendjes van mijn kinderen waren er niets-is-te-dolfeestjes. Een circusworkshop, kungfuclinic of amfibieën aaien. Als mijn kinderen jarig waren, gingen we zwemmen in natuurwater en daarna spekkies roosteren op een vuurtje.

Zo mijmerend over mijn falende vaderschap, en als ik op social media had gezeten was mijn twijfel nog veel groter geweest, was daar ineens een gesprek met mijn zoon. Die mij onverwacht een ander perspectief bood.

Hij wilde een keer een xtc-pil gebruiken op een feest. Hij wist dat ik dat vroeger ook weleens had gedaan en wilde mijn mening daarover horen. Heel rustig en ontspannen hadden we een gesprek. Nergens in zijn grote bruine ogen was er ook maar een spoor van wantrouwen of angst, hij sprak in alle openheid. Zo konden we bijna ongemerkt samen

de veilige contouren bouwen van iets wat natuurlijk in zichzelf onveilig, maar wel prettig, is.

Grote pupillen

Bijkomend voordeel is dat ik hem in die sfeer van vertrouwen tussen ons ook van alle belangrijke informatie over zijn avontuur kon voorzien. Groot worden doe je door te proberen, zonder risico's wordt niemand volwassen. En ik wist dat hij dit sowieso ging doen. Door samen in vertrouwen en zonder oordeel dit te bespreken zorgde ik er hopelijk voor dat hij het in ieder geval veilig deed.

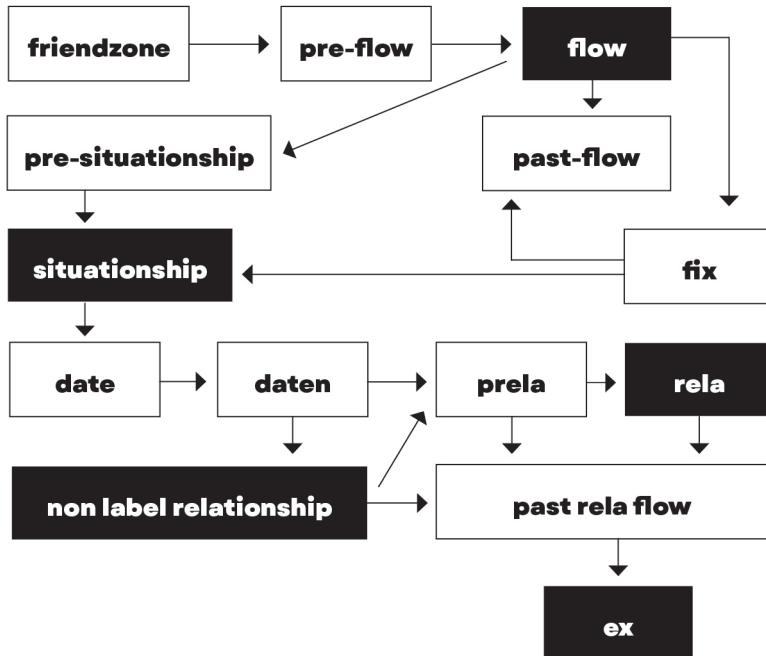
De evaluatie van zijn avontuur kwam een paar dagen later. Mijn zoon zat brak, maar blij aan tafel – mijn lunch, zijn ontbijt. Hij had een topfeest gehad. Ik zag nog steeds zijn grote pupillen, en dat deed eerlijk gezegd wel pijn. Ik wilde toch dat mijn kind tot in de eeuwigheid onbedorven en puur zou blijven. Maar zijn verhaal stemde toch tevreden, want druggebruik uit het boekje: veilige omgeving, geteste pil en geen vervolg gepland, hij vond het gewoon leuk om een keer te proberen.

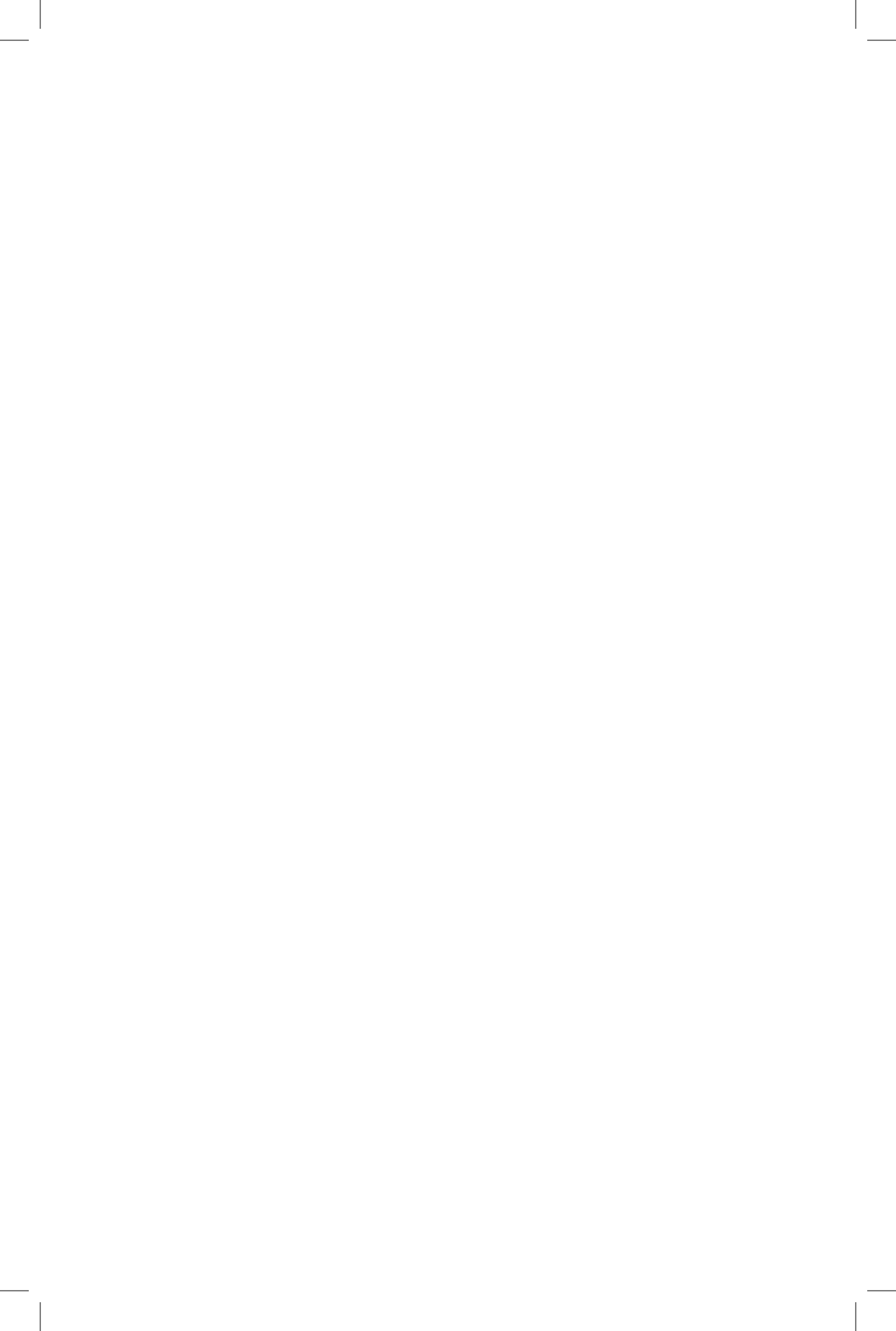
Ik realiseerde me die ochtend dat goed vaderschap niet gaat over reisjes naar New York of een groots kinderfeestje, maar in elkaar durven en leren vertrouwen. Het vertrouwen van mijn zoon om dit met mij te bespreken gaf me het gevoel dat het in essentie meer dan goed zit tussen ons. Zijn openheid naar mij is niet beschaamd, we hebben het fundament van wederzijds vertrouwen juist steviger gemaakt. Die ochtend was ik een dankbare en tevreden vader.

HOOFDSTUK 8

SEKS EN SITUATIONSHIP; HOE VER IS JOUW PUBER?

**Handig schema voor iedereen
die het liefdesleven van zijn
pubers wil begrijpen**

TIS HIER GEEN HOTEL

37 DINGEN DIE IK DENK ALS MIJN PUBER MET HAAR VERKERING OP DE BANK ZIT TE ZOENEN

Het is natuurlijk ontzettend leuk als je een verliefde puber hebt. Toch? Die prille liefde, die vlinders in de buik. Klopt. Al is bankhangen met die liefde in jouw woonkamer een stuk minder leuk. Zit je dan met twee van die zuignappen.

1. Kijk nou, twee van die verliefde kuikentjes, dat is toch best schattig.
2. Zou mijn dochter al met hem zoenen?
3. Ik neem aan van wel, ze hebben toch verkering?
4. Hoe oud was ik eigenlijk? Ook zestien denk ik.
5. Oh, ze zoenen dus wel.
6. Op mijn bank.
7. Terwijl ik ook in de kamer ben.
8. Ehm, kan dat ook wat minder?
9. Jongens, hou die tongen eens binnen.
10. Jeetje, hij eet haar bijna op.
11. Oh, ze zijn klaar.
12. Oh nee, ze happen alleen maar even naar adem.
13. Ik kan me niet herinneren dat ik met mijn verkering thuis op de bank lag.
14. Zegt hij nou echt dat hij van haar houdt?
15. Lieve hemel, die jongen is zeventien, wat weet hij nou van liefde.
16. Oh, mijn dochter houdt ook van hem.
17. Weer zoenen.
18. Het lijken wel twee zuignappen.

19. Hebben ze eigenlijk wel door dat ik ook gewoon thuis ben?
20. Ik denk het niet.
21. Ah. Ze hebben pauze.
22. De pauze is voorbij.
23. Dat lijkt me niet lekker zoenen, zo na een zak chips.
24. Al hebben zij er geen last van zo te zien.
25. Is haar blouse nu een stukje open?
26. Waar zijn zijn handen eigenlijk?
27. Ik durf geloof ik niet meer te kijken.
28. Ik ga wel heel hard opruimen, dan horen ze tenminste dat ik er ben.
29. Helpt niet.
30. Stofzuigen dan.
31. Helpt ook niet.
32. Hoe. Lang. Kun. Je. Zoenen?
33. Wacht, er komt beweging in.
34. Ze gaan naar boven.
35. Ze gaan naar BOVEN?
36. Ik ga NU thee zetten.
37. Het is toch maar beter dat ze op die bank blijven zitten.

BLIJF PRATEN OVER SEKS

Als ouder van pubers loop je eigenlijk altijd achter de feiten aan. Tegen de tijd dat je doorhebt wat je bloedjes aan het uitspoken zijn – drinken, een pil poppen, een nietsverhullende bikinifoto plaasten op Instagram – is het kwaad vaak al geschied. Zo gaat dat ook met seks. Ergens weet je natuurlijk wel dat al die opgekropte hormonen in die puberlijven een keer losgaan en ze op seksuele ontdekkingstocht gaan. Maar tussen denken dat ze dat gaan doen en realiseren dat ze het doen zit een wereld van verschil. In die ene wereld is er niks aan de hand, in de andere wereld denk je: hoezo heeft, of denkt mijn kind aan seks? Want je achttienjarige is in jouw ogen nog steeds dat heerlijke baby'tje waarvan je de billen kust.

Uit onderzoek van Rutgers & Soa Aids Nederland blijkt dat pubers steeds later aan seks beginnen. De gemiddelde leeftijd dat ze voor het eerst tongzoenen is vijftien en dat ze voor het eerst seks hebben achttien. In 2017 was dat nog veertien en zeventien. De meeste pubers zijn goed voorgelicht. Niet alleen over de technische kant (zo werken lichamen), maar ook over de emotionele kant (verliefd gevoel, hoe fijn en lekker het is) en de risico's (ongewenste zwangerschap en soa's). Die seksuele opvoeding wordt vaak thuis en op school gedaan, maar onderling voeden kinderen elkaar vooral op. Ze praten het liefst met elkaar over zoenen en seks, want dat is nu eenmaal minder awkward dan met een docent of hun ouders. Toch is het als ouder belangrijk om over seks te praten en te blijven praten met je puber. In een digitale wereld vol porno zijn wij de betrouwbaarste bron. Online vinden ze van alles en kunnen dan onwerkelijke verwachtingen hebben. Vertel ze daarom dat het prima is om naar porno te kijken, maar dat het vaak een onrealistisch beeld schept over seks. En leg ook de gevaren van online seks of sekshandelingen uit. Dat foto's en video's nooit privé zijn als je ze naar iemand appt. En wat je moet doen als je een dickpick in je dm vindt of als je door een vreemde online wordt benaderd.

Pas wel op dat het gesprek over seks geen rampenbestrijding wordt. Het is goed om te waarschuwen – krijg geen soa, word niet zwanger, laat niemand iets doen wat je niet wil, stuur geen blootfoto's – maar besteed vooral aandacht aan de plezierige kant van seks. Vlinders in je buik, genot, masturberen, seksuele geaardheid. Het kan zijn dat je puber van ellende met zijn handen over zijn oren gaat zitten en roept: 'Weet ik al' of 'Wil ik niet weten', weet dan dat je door over seks te praten, je een open en veilige sfeer biedt waarin ze zich uiteindelijk comfortabel gaan voelen om vragen te stellen.

Afspraken maken over seks

Je puber seks horen hebben zorgt voor een nogal ongemakkelijk gevoel. Dat gaat overigens twee kanten op, ze willen ook niet weten dat hun ouders seks hebben. Je kunt er met pubers heel goed afspraken over maken. Bijvoorbeeld dat als ze het thuis doen, dat ze dan zachtjes zijn, of nog beter: wachten totdat jij niet thuis bent. Dat ze het veilig doen, en check ook even of ze genoeg geld hebben voor condooms, want die dingen zijn best duur (80 cent tot 2 euro per stuk), maar ook dat ze hun eigen grenzen en die van de ander respecteren.

Zin? Lekker? Fijn?

Over het algemeen is het goed gesteld met de seksuele gezondheid van Nederlandse jongeren en jongvolwassenen. Toch hebben nog te veel pubers negatieve ervaringen, van daten tot seks. Uit onderzoek van Rutgers & Soa Aids Nederland blijkt dat 30 procent van de 16- tot 18-jarigen en 33 procent van de 18- tot 24-jarigen slachtoffer zijn geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Praten over wat ze wel en niet willen tijdens een intiem moment is voor jongeren en jongvolwassenen belangrijk. Dat kunnen ze doen door vooraf te vragen: heb je zin?, om halverwege te checken: is het lekker? en na afloop te vragen: was het fijn? Dit voorkomt hopelijk ongewenste situaties.

HEEFT JOUW PUBER AL EEN SITUATIONSHIP?

Wij komen nog uit de tijd dat je verkering had. En dat was een simpel concept: het was aan, of het was uit. Anno nu is het allemaal wat ingewikkelder, ziet Saskia. Voor ons dan, niet voor pubers uiteraard.

Eens kijken of je onderstaande tekst kunt volgen. Ik heb het niet zelf verzonnen, dit kwam uit de monden van mijn pubers rollen toen ze mij gingen uitleggen hoe verkering er vandaag de dag uitziet. En verkering mag ik eigenlijk niet zeggen, want dat gebruikt echt niemand meer. Verkering had je in groep 7, aldus mijn pubers.

Als je nu iemand leuk vindt, dan begint het allemaal met een *crush*. Een *crush* is nog in de fase, of nee *stage* moet ik zeggen, dat de ander nog niet weet dat hij of zij leuk wordt gevonden. Daarna beland je in de *talking stage*, waarbij je dus niet alleen naar elkaar kijkt, maar ook met elkaar praat. En dat is niet zoals wij denken dat het is, namelijk tegenover elkaar zitten en een gesprek voeren, maar 'praten' op Snapchat. En dat kan uiteraard pas nadat je elkaar hebt toegevoegd op Snap. Dat toevoegen gebeurt pas als je naar het openbare Instagramaccount van je *crush* gaat. Daar zoek je dan zijn of haar Snapchataccountnaam op zodat je een verzoek kunt sturen om toegevoegd te worden. Inderdaad, het zijn wat stappen als je van de *crush stage* naar de *talking stage* wil.

Flow

Als die *talking stage* goed verloopt, heb je *flow*. *Flow* is de veilige ik-vind-je-leuk-maar-durf-verder-nog-niks-te-ondernemen-stage. Deze *stage* wordt soms *fix* genoemd, maar dat klinkt *cringe* en dus hebben pubers het vooral over *flow*. De volgende stap op de puberliefdesladder is de *situationship*. *Situationship* is geen relatie, maar wel meer dan *just friends*. Je kunt ook een *pre-situationship* hebben, een *stage* die tussen *flow* en *situationship* inhangt.

Als je het niet meer kunt volgen, dan snap ik dat heel goed. Mijn kinderen hebben het ook drie keer moeten uitleggen. *Pre-situationship* is een soort verkennende fase. Zeg maar de fase dat je laat zien dat je de ander leuk vindt. En als dat wederzijds is, valt 'pre' weg en heb je een *situationship*. Dat 'pre' wordt overigens ook gebruikt voor *flow*, je kunt *pre-flow* zijn, maar ook *past flow*. *Past flow* is net geen *pre-situationship* en betekent dat je al wel je volgende *move* aan het maken bent, maar het nog even afwachten is of die *move* ook wordt beantwoord door de *crush* waarmee je *flow* hebt.

Low pro

Kom je samen ongeschonden uit de *situationship* dan heb je een *relationship*. Maar dat laatste willen pubers vooral niet *labelen*, daarom heet het ook wel *non label relationship*. Ik leg uit dat het voor ouders best handig is om te weten of hun puber een *relationship* heeft, want dan kunnen ze zich opmaken voor Het Moment dat die *significant other* thuis kennis komt maken.

Dit was het moment dat mijn pubers met hun ogen gingen rollen, want hoezo moet er Een Moment worden gemaakt van kennismaken? Als je iemand mee naar huis neemt, moet je als ouder vooral *low pro* blijven, oftewel *low profile*, oftewel onzichtbaar. En *significant other*, daar heeft ook niemand het meer over, waarschuwen mijn pubers. Tenzij je aan het *daten* bent in de *nineties*, maar anders kun je dat echt niet meer zeggen.

De drietrapsraket van het liefdesleven van onze pubers bestaat, kort samengevat, dus uit *friendship*, *situationship*, en *relationship*. Mocht die *non label relationship* uitgaan dan kun je ook nog in het schemergebied van een *past relationship* terechtkomen. Dan is het niet helemaal uit, maar ook niet aan, en laat je het eigenlijk een beetje doodbloeden. Wat komt daarna, vroeg ik. Daarna is het gewoon uit en heb je een ex. Die zin was het enige wat ik meteen begreep.

ALS JE PUBER LIEFDESVERDRIET HEEFT, BREEKT OOK EEN BEETJE JOUW HART

De zeventienjarige puberzoon van Jeanette heeft een leuk vriendinnetje. Of nee, hád een leuk vriendinnetje. Want het is uit. En hij is ontroostbaar. En dan is niet alleen het hart van haar zoon gebroken, maar ook dat van haar.

Als ik je rode ogen zie en vraag of je hooikoorts hebt, begin je hartverscheurend snikken en roept “Het is uit!” Je duikt met dat lange lijf in mijn armen. Mijn grote lieve zoon. Zo intens verdrietig heb ik je nog nooit gezien. Ik schiet ook vol. Ik weet hoe gek je op haar bent, wat een groot deel van je leven zij is. Ik zag je in anderhalf jaar tijd groeien van de jongen naar de lieve miniman die je nu bent.

Ik krijg flashbacks naar mijn eigen eerste echte liefdesverdriet. Mijn hele wereld stortte in. Het was groter dan groot. Ook ik was ervan overtuigd dat ik nooit meer gelukkig kon zijn. Dat ik de liefde van mijn leven had verloren. Alles, werkelijk alles wilde ik doen om het weer goed te maken. Het had ook wel iets heroïsch, dat getergde. 's Avonds langs zijn huis lopen met verdrietige muziek op mijn walkman. Gedichten schrijven vol hartzeer. Volschieten bij muziek omdat het precies gaat over jou. Verdrietige films kijken en je er totaal in verliezen. Het gevoel dat je er nooit meer echt overheen komt. En je daar ook een beetje in laten hangen vanuit de gedachte dat de scherpte van de pijn die je voelt, iets zegt over hoeveel je voor elkaar hebt betekend. Nu kijk ik daar toch wat anders op terug. Nu weet ik dat ik de slechte kanten in die eerste relatie niet wilde zien. Daar had ik andere relaties voor nodig.

In de periode die volgt, zie ik ook bij jou hoe het je volledig in beslag neemt. Die lieve puber die normaal voor de lunch al minstens acht boterhammen pindakaas heeft weggewerkt, krijgt nu ineens geen hap meer door zijn keel. Die grote jongen die al maanden het liefst met rust gelaten wil worden, legt ineens 's avonds op de bank zijn hoofd op mijn

schoot. Ik hoor hoe je je hart uitstort bij die grote zus die je normaal gesproken zo superirritant vindt. En die grote slungel die steeds een geïrriteerde zucht slaakt als ik mijn armen om hem heen probeer te slaan, kruipt nu zelf in mijn armen voor troost.

En ik ben blij dat je mijn steun zoekt. Dat ik je mag troosten. Dat jij voelt dat je bij me terecht kunt. Dat wij die band nog hebben samen. Want daar heb ik de laatste tijd best weleens aan getwijfeld. Al die keren dat jij overduidelijk niet op mijn bemoeienis zat te wachten. Die afwevende houding als ik je een knuffel wilde geven of belangstellend vroeg hoe het met je gaat.

Maar ik zie ook dat je jezelf na een tijdje weer bij elkaar raapt. Je gaat extra werken en laat je door je vrienden op sleeptouw nemen. Je eet, ook al is het tegen heug en meug. Als je na een week of twee weer geïrriteerd je ogen ter hemel slaat als ik vraag hoe je dag was, ben ik daar voor het eerst oprecht blij om. Je hebt mijn troost niet meer nodig. Ik weet dat er meer liefdes gaan komen en vast ook weer voorbijgaan. Maar die eerste keer hartzeer, die vergeet je nooit meer.

WAT GENDER EN SEKSE BETREFT KUNNEN WE EEN HOOP LEREN VAN PUBERS

Anne ging in gesprek met haar pubers over gender en seksualiteit. En ontdekte dat vroeger niet alles beter was.

De dochter van mijn zus komt logeren, de grote nicht van mijn zeventienjarige tweelingzonen. Ze gaat stappen in de Exit in Amsterdam, een kleine discotheek in de Reguliersdwarsstraat waar, zoals zij het zelf omschrijft, veel *gays* komen. “Maar,” zegt ze, “er komen de laatste tijd in het gay-uitgaanscircuit ook steeds meer cishetero’s en dat maakt het flirten en stappen er voor ons *gays* niet veel leuker en makkelijker op.” Het is het begin van een verhitte discussie met mijn nichtje en mijn puberzonen – die uiteindelijk leidt tot de conclusie dat ik non-binair ben. Tegenwoordig is het voor mij, iemand uit de vorige eeuw, best ingewikkeld om te weten wat de verschillende genders zijn en wat die precies betekenen. Lesbisch, homoseksueel en biseksueel ken ik, die ‘labels’ waren er ook toen ik puber was. Maar nu heb je ook, onder meer, transgender, interseksualiteit, queer, panseksueel, non-binair en genderfluid. Een combinatie daarvan kan ook. Je kunt bijvoorbeeld non-binair trans zijn.

Een tijdje geleden begreep ik na een hoop gegoogled eindelijk wat panseksueel is. Maar een beetje gedoe en overdreven vind ik het wel. Waarom is biseksueel niet hetzelfde als panseksueel? Ik ben het nu alweer vergeten. Mijn zoon kwam laatst met een voor mij nieuwe gender: cis. Zijn broer legde geduldig uit wat dat is: dat je genderidentiteit overeenkomt met je geboortegeslacht.

Sekse zit tussen je benen, gender in je hoofd

Het gaat fout met het woord gender. In mijn vocabulaire is dat je geslacht. Dus roep ik lacherig tegen mijn jongens: “Gender is toch hetzelfde als dat wat je in je broekje hebt!” Ze reageren stekelig en beledigd. “Nee mam, waar slaat dat nou weer op? Sekse zit tussen je benen en

gender zit in je hoofd,” vatten ze het kort voor mij samen.

Er moet een tekening van het menselijk lichaam met pijltjes van hoofden naar geslachtsdelen aan te pas komen om het helder voor mij te krijgen. Mijn nichtje is dus cis – ze heeft een vrouwenlichaam en voelt zich vrouw – maar ook homoseksueel, want ze valt op vrouwen. Er volgt daarna nog een semantische spraakverwarring over verschillende termen en mijn onbegrip zorgt voor onbegrip bij mijn jongens. De een roept dat ik er niets van snap en dat mensen van mijn generatie ontzettend generaliserend en star zijn en alles afdoen als onzin! En wat weet ik er nou eigenlijk van, roept de ander.

Dat is het moment dat ik hn kan vertellen dat ik er alles van weet. Van hoe ik als puber avonden met mijn moeder op de rand van mijn bed praatte over hoe ik me niet fijn voelde in dat veranderende lichaam. Ineens had ik tieten en was ik ongesteld en kreeg ik absurde aandacht van jongens voor mijn fysieke pakketje. Ik had niks met make-up en kleding, ik was er ook niet goed in. Ik vond jongens leuk, maar knapte af op hun gedoe naar meisjes toe. Konden ze niet gewoon normaal tegen me doen? Ik was meer *one of the guys*.

Heterofiele non-binair

Was ik dan lesbisch? Mwoah, ook niet echt. Aseksueel? Nope, ik vond seks echt wel lekker. Wilde ik dan een operatie? Was ik trans? Nee, ook niet. Een jongen of man zijn leek me niet echt het toppunt. Maar wie of wat ik dan wel was? Het is altijd een vraagteken gebleven. Vroeger had je nou eenmaal niet veel meer smaken dan hetero, homo, of bi. En ach, ik redde me wel.

Mijn jongens en nichtje luisteren naar mijn verhaal. Stellen vragen, zijn open en geïnteresseerd. Uiteindelijk komen we samen tot de conclusie. Ik ben een heterofiele non-binair. En het klopt helemaal bij mij, zo feestelijk. Mijn ene zoon is bi, de ander heeft nu een vriendinnetje, mijn nichtje is cis. En het is allemaal goed. Mijn conclusie? Vroeger was echt niet alles beter.

HANDIGE DO'S EN DON'TS VOOR OUDERS MET EEN VERLIEFDE PUBER

Een verliefde puber in huis? Dan heb je min of meer een dubbele portie hormonen onder je dak. En wat doe je dan?

Je puber loopt zingend door het huis, biedt spontaan aan om je te helpen of geeft je uit het niets een kus. Ineens moet er nieuwe kleding worden gekocht en de puber waarvan je al blij bent als hij met een schoon shirt de deur uitgaat, wil perse naar de kapper. Maak je geen zorgen. Waarschijnlijk is het lichaam van je puber niet overgenomen door aliens. Wel door hormonen.

Je vermoedt dat je puber verliefd is

Niet doen: natuurlijk barst je uit elkaar van nieuwsgierigheid en wil je er alles van weten, maar onderwerp de puber in kwestie niet aan een kruisverhoor. Hou je in. Bijt op je tong. Want ga je te snel, dan loop je de kans dat je helemaal niets te weten komt.

Wel doen: praten gaat makkelijker als je elkaar niet aankijkt, dus neem je hem of haar mee om een ijsje te gaan eten of een stukje met de auto te gaan rijden. Gooi er dan heel casual iets uit als: toen ik jouw leeftijd had, was ik vaak verliefd, heb jij dat ook weleens? Heb je nog leuke nieuwe mensen ontmoet?

Je puber komt het nieuwe liefje voorstellen

Niet doen: er meteen bovenop duiken en het onderwerp van liefde te overladen met aandacht en vragen.

Wel doen: ga gewoon door met waar je mee bezig bent en laat je puber het tempo bepalen. Hou het casual. Gun je puber de mogelijkheid om na een korte groet naar boven te vluchten om te chillen of juist te blijven hangen.

Je vindt het nieuwe liefje van jouw schatje eigenlijk te saai, druk of brutaal?

Niet doen: dit eerlijk zeggen of hier toespelingen op maken. Zeg het niet, nooit! Tenminste niet als je wilt dat je puber ooit nog een woord met je wisselt.

Wel doen: zoals de wijze cabaretier Wim Sonneveld al zei: beter prijs je hem of haar regelrecht het graf in. De meeste eerste liefdes gaan voorbij. En als dat niet zo is, dan heb je pech.

Het nieuwe liefje komt voor het eerst echt op visite

Niet doen: er poeha van maken. Bedenk dat jouw puber jou ineens bekijkt door de ogen van zijn nieuwe liefde. En die vergroten alles wat je doet met ongeveer een miljoen. Dit geldt trouwens ook voor het huis, je kleding en het eten. Natuurlijk hoef je je echt niet in een hernia te buigen om de perfecte puberproof ouder te zijn, maar help die arme puber een klein beetje. Het is al lastig genoeg.

Wel doen: wees de gewoonste versie van jezelf.

Je praat met je puber over de liefde

Niet doen: erover praten alsof het een puberverliefdheidje is.

Wel doen: neem hun liefde bloedserius want voor je puber is het dat ook. Zeker als het de eerste keer is, heeft er nooit een grotere liefde bestaan en is het sowieso voor altijd. Stel je belangstellend op en onthoud je van een oordeel. Natuurlijk mag je advies geven, want je puber wil best goede raad. Maar neem je puber net zo serieus als dat je een goede vriend of vriendin zou nemen.

Je denkt dat je puber seks heeft en wil dat dat veilig gaat en het goed voelt

Niet doen: gaan zitten en de puber apart nemen met een serieuze stem voor 'het gesprek'. Als je nu nog moet beginnen met de seksuele voorlichting, ben je een tikkeltje aan de late kant. Ook niet doen: superveel details over je eigen seksleven delen. Behalve als daar heel duidelijk om wordt gevraagd.

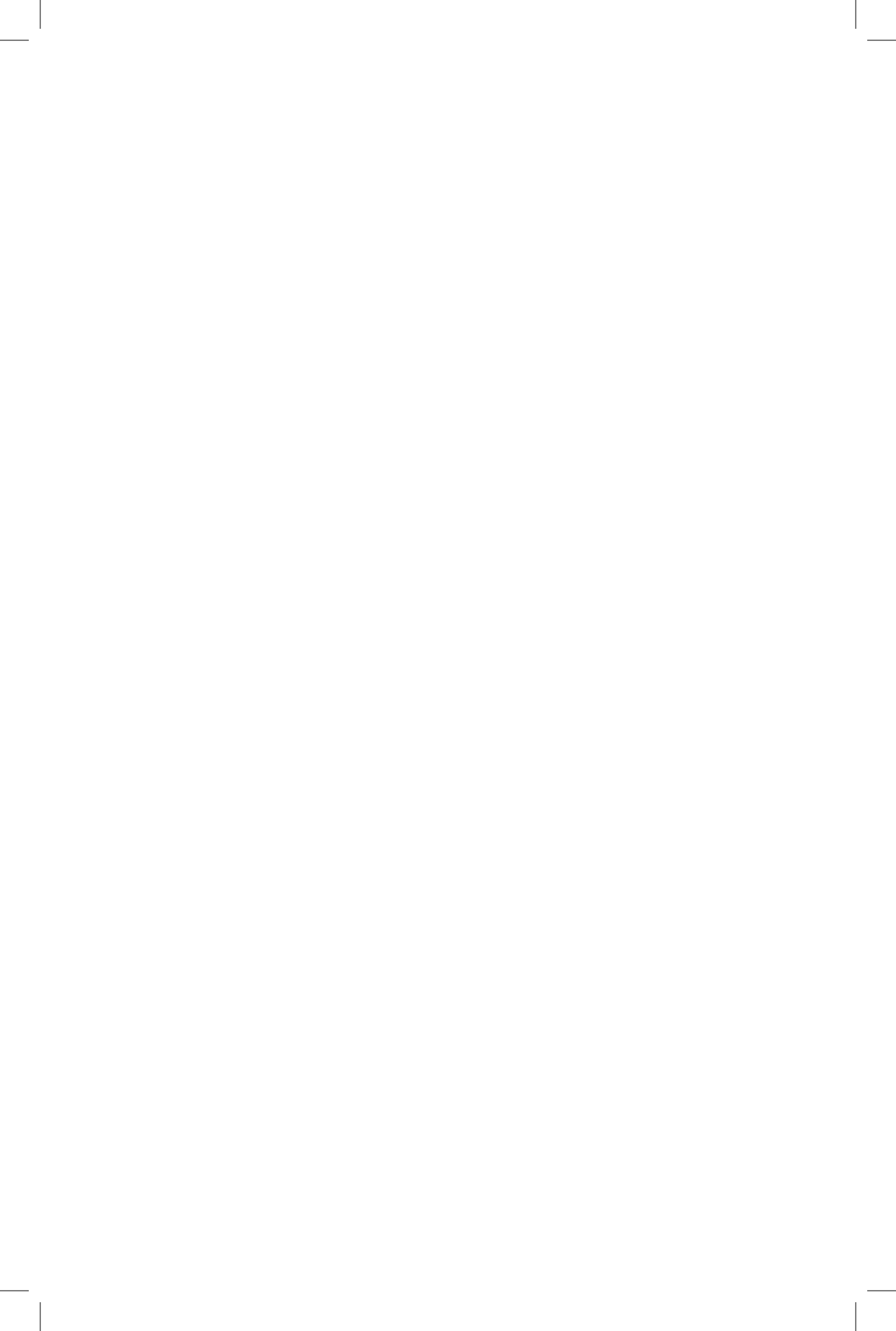
Wel doen: gooi af en toe een visje uit als: ik weet niet of jullie er al aan toe zijn, maar weet dat het heel normaal is en als je erover wil praten. Zet een doos condooms op een plek waar ze ze ongezien kunnen pakken en vul gewoon aan, zonder er woorden aan vuil te maken. Is jouw puber van het type dat met de vingers in de oren naar boven vliegt zodra je over liefde of seks begint? Grijp dan je kans als er iets voorbijkomt in een film of programma. Zelfs een extreem programma als Temptation Island of Ex on the beach is een bron van thema's om het los van henzelf over grenzen, relaties en seks te hebben.

HOOFDSTUK 9

EEN GOED GESPREK MET JE PUBER, HET KAN EN IS HEEL LEUK

TIS HIER GEEN HOTEL

20 DINGEN DIE JE DUIDELIJK ZEGT, MAAR PUBERS HEEL ANDERS VERSTAAN

Praten met pubers is zoiets als praten in een storm. Jij roept iets, maar de ander hoort niet wat je zegt. Of wil niet horen wat jij zegt.

1. Jij zegt: ruim je kleren op.
Je puber hoort: gooi alle vieze én schone kleren in de was.
2. Jij zegt: alles graag apart in de was gooien.
Je puber hoort: laat gerust je onderbroek en sokken in je broek zitten als je die in de was gooit.
3. Jij zegt: drink niet te veel.
Je puber hoort: ik zet de emmer naast je bed.
4. Jij zegt: één handdoek na het douchen is genoeg.
Je puber hoort: die hele stapel handdoeken in de douche liggen er allemaal voor jou.
5. Jij zegt: niet roken/vapen/blowen in huis.
Je puber hoort: je kunt prima uit je raam roken en de dakgoot gebruiken als asbak.
6. Jij zegt: Niet al het brood opmaken.
Je puber hoort: Laat alleen maar het kapje over.
7. Jij zegt: gooi een lege koekverpakking in de prullenbak.
Je puber hoort: zet dat lege pak alsjeblieft weer terug in de kast.
8. Jij zegt: borden en bekertjes in de vaatwasser.
Je puber hoort: borden en bekertjes in de gootsteen.
9. Jij zegt: eet je thuis?
Je puber hoort: kijk maar wat je doet, koken is toch mijn hobby.

10. Jij zegt: breng al mijn borden en bakjes uit je kamer terug naar de keuken.
Je puber hoort: schuif mijn servies maar onder je bed.
11. Jij zegt: als je sport, moet je gezond eten.
Je puber hoort: na het sporten kun je best een patatje kapsalon eten.
12. Jij zegt: onthoud waar je je oplader neerlegt.
Je puber hoort: je kunt áltijd mijn oplader gebruiken.
13. Jij zegt: begin op tijd aan je huiswerk.
Je puber hoort: een toets kun je makkelijk onderweg naar school leren.
14. Jij zegt: help even met tafeldekken.
Je puber hoort: zet 1 bord op tafel.
15. Jij zegt: rustig met de deo.
Je puber hoort: met 382 sprays kom je de dag wel door.
16. Jij zegt: om zes uur thuis.
Je puber hoort: om zes uur naar huis.
17. Jij zegt: niet met mijn auto naar je werk.
Je puber hoort: hier heb je mijn sleutels.
18. Jij zegt: dop op de tandpasta.
Je puber hoort: een dop ergens opdraaien is zo overschat.
19. Jij zegt: ruim de keuken op.
Je puber hoort: maak een tosti.
20. Jij zegt: sporten is belangrijk.
Je puber hoort: bankhangen zou een olympische sport moeten worden.

Praten met pubers heeft iets weg van een Formule 1-race. Soms zit je op een recht stuk en heb je meteen een leuk en goed gesprek en soms hang je ergens in een haarspeldbocht en heb je geen idee hoe je dat kind aan het praten krijgt. Het leuke van oudere pubers is dat je ook vaak in de pitstop belandt, waar je kind op je wacht om met je te praten. Want ze willen best met je praten, alleen wel als zij daar tijd en zin voor hebben. Het leuke van praten met je puber is dat je een kijkje achter de schermen krijgt. Ze zijn namelijk best open over wat ze vinden, denken en voelen. Niet allemaal natuurlijk, soms heb je niet zo'n praatgraag exemplaar. Sommige pubers hebben nu eenmaal een duwtje nodig.

Als je iets gaat doen wat je puber leuk vindt, muziek luisteren, rondje rijden, eten, kan zo'n ontspannen moment de opmaat zijn voor een gesprek. Kies in elk geval een moment uit dat je er beiden voor openstaat, dat heeft de meeste kans van slagen. Wat ook kan helpen om je puber aan het praten te krijgen, is een gesprek starten via social media. Zonder het directe contact durven pubers wel te vertellen wat hun dwars zit. Als je denkt dat je puber ergens pijn in zijn buik over heeft, stuur hem dan een WhatsAppje of een dm via Snap of Instagram. Soms is erover schrijven minder moeilijk dan erover praten. Het is belangrijk dat je het online gesprek wel offline eindigt. Omdat het fijn is om dicht bij elkaar te zijn en je je op die manier ook verbindt met je puber.

Als ouder heb je een belangrijke rol in gesprekken met je puber. Je bent als het ware hun praatboksbal. Ze oefenen op jou hun mening, standpunten en inzichten. Jouw reactie is belangrijk voor ze. Zijn hun argumenten goed aangekomen? Dan kunnen ze die ook in het 'echte leven' gebruiken. Een gesprek hoeft overigens niet altijd over gevoelige zaken te gaan. Juist niet. Gesprekken over films, series, televisieprogramma's, muziek, mode en de laatste roddels over *celebrities* zijn net zo belangrijk. Een band opbouwen en verstevigen doe je ook door nieuwsgierig te zijn naar de interesses van je puber. Verdiep je in een voor jou onbegrijpelijke game, probeer samen een TikTokchallenge te doen. In beide gevallen ontstaat er ongetwijfeld een heel leuk gesprek.

Door met je puber te praten leer je elkaar (nog) beter kennen en begrijpen. En als er begrip is, kun je ook beter met elkaar verbinden. Ze hebben er misschien niet altijd zin in, maar zijn ook best makkelijk over te halen. Neem ze gewoon mee voor een ritje naar de drive-thru. Dan zitten ze naast je (geen direct contact), kunnen ze niet weg (ze zitten in de auto) en jij bepaalt de route (neem een omweg als dat nodig is). En als ze echt geen zin hebben, luister je gewoon naar elkaars playlist. Ook door niks te zeggen en naar muziek te luisteren, verbind je je met elkaar.

Verbinden met je puber

Makkelijk gezegd, verbinden, maar hoe doe je dat? De do's en don'ts.

1. Beschikbaar

Pubers zijn eigenlijk een soort wifi-netwerk, ze hebben altijd verbinding nodig. Ook als ze weinig thuis of niet meer thuis wonen, willen ze met je verbinden, al zullen ze dat misschien niet hardop zeggen. Maak daarom tijd vrij om iets leuks samen te doen: lunchen, naar de bioscoop, sporten.

2. Geduld

Soms hebben ze tijd nodig voordat ze met je willen praten. Als ze het gevoel hebben dat ze opgejaagd worden, zetten ze hun hakken vaak in het zand. Door je geduldig op te stellen komen ze vanzelf wel naar je toe.

3. Privacy

Pubers hebben recht op privacy. Geef ze ruimte om op hun eigen manier met hun verhaal naar je toe te komen. Of niet, want soms gaat het je gewoon niks aan. En dat is niet erg, het hoort nu eenmaal bij het losmaakproces.

Hulplijnen

Het kan zijn dat pubers meer nodig hebben dan alleen een gesprek met hun ouders. Deze sites en nummers kunnen eventueel hulp bieden:

- jongerenhulponline.nl (voor jongeren van 14 tot 23 jaar)
- alcoholinfo.nl
- tel: 0900-1995
- drugsinfo.nl
- tel: 0900-1995
- gameninfo.nl
- tel: 0900-1995
- 113.nl – zelfmoordpreventie
- tel: 0800-0113
- 088-5054334 – depressielijn

WAAROM WE PUBERS OOK OVER ONZE MISLUKKINGEN MOETEN VERTELLEN

Ruim de helft van de jongeren en jongvolwassenen ervaart regelmatig of vaak druk van het voldoen aan hun eigen verwachtingen. Die druk neemt met de leeftijd toe, blijkt uit een onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Saskia laat haar pubers zien dat het niet allemaal perfect hoeft te zijn.

Eerlijk zeggen: hoe vaak heb je het over je mislukkingen tegen je pubers? Over de dingen die niet goed zijn gegaan? Met het idee dat we het goede voorbeeld willen geven zijn we misschien wel geneigd om juist die dingen die niet goed zijn gegaan achterwege te laten. In plaats van dat we het hebben over diploma's die we niet haalden, studies die we begonnen en niet afmaakten, relaties die verbroken werden en banen waar we werden ontslagen, laten we vaak alleen maar zien wat wel goed gaat. Want in deze tijd staat succes immers boven alles.

Kronkelige wegen

Ook ik doe eraan mee, realiseer ik me. Ik vertel bijvoorbeeld mijn pubers over hoe belangrijk het is om een studie af te ronden, maar ik laat achterwege hoe kronkelig de weg was die ik aflegde. Ik ging van vwo naar havo, bleef zitten, en slaagde uiteindelijk met hakken over de sloot. Daarna nam ik een tussenjaar omdat ik niet wist wat ik wilde doen. Ik begon een studie Frans, waar ik halverwege het eerste jaar al afhaakte, schreef me in voor de school voor journalistiek, maar werd niet toegelaten, en schreef me in voor de filmacademie, en een maand later schreef ik me weer uit. Uiteindelijk besloot ik om nog maar een paar tussenjaren te nemen bij gebrek aan een plan en studie-ambitie. Ik studeerde uiteindelijk alsnog op mijn 24ste af. De hiaten in mijn cv kennen mijn kinderen alleen als de spannende verhalen van mijn reizen, want dat klinkt beter dan: "Ik had geen idee wat ik wilde doen."

Ik heb het eigenlijk ook nooit over de reeks baantjes die op niks uitliepen. Ik solliciteerde ooit bij een uitzendbureau, maar kwam niet verder dan de psychologische test. Na die test werd me minzaam meegedeeld dat ik helemaal niet in het profiel van de administratief medewerker paste. En ik kwam ook nooit door de voorrondes heen van een luchtvaartmaatschappij toen ik had bedacht dat ik stewardess wilde worden.

Levenslessen

Ook in mijn werk als journalist verliep niet alles even goed. Menig magazine belde niet terug nadat ik ze een aantal artikelen had gestuurd. En niet eens zo heel lang geleden werd ik via via benaderd om mee te werken aan een magazine van een leuk en gelikt kledingbedrijf met een heerlijke brutale marketing, maar toen ik tegenover de hoofdredacteur zat, zei dat hij mijn werk niet vond passen bij het magazine en kon ik weer gaan.

Die mislukkingen leverden me naast tranen ook wijze levenslessen. Ik leerde vallen en weer opstaan, incasseren en weer doorgaan. Ik leerde dat de wereld niet stopte omdat iemand mij niet leuk vond, of niet goed genoeg voor het werk wat gedaan moest worden. Ik leerde verder kijken, maar ook naar mezelf kijken. Na elke mislukking vond ik mezelf als het ware opnieuw uit. Want als dit niet lukte, moest ik het op een andere manier doen.

Ik leerde mijn onmogelijkheden te accepteren en uitdagingen te omarmen. Maar bovenal leerde ik dat het oké is als iets niet lukt. Dat het oké is als je niet perfect bent. Dat het oké is om iets niet te weten en onzeker te zijn. En daarmee leerde ik misschien wel de belangrijkste les van mijn leven: van mezelf houden met al mijn imperfecties.

Mislukkingen horen erbij

Het is een les die ik mijn pubers ook gun. Dat ze weten dat mislukkingen erbij horen. En dat het leven niet alleen rozengeur en maneschijn is, maar dat je af en toe keihard op je bek gaat en weer op moet staan. Belangrijk, want in de wereld waarin onze pubers opgroeien is het idee

ontstaan dat alles fantastisch en succesvol móet zijn.

Er moeten hoge cijfers worden gehaald, leuke bijbaantjes gedaan, flink gesport, een ruime vriendenkring onderhouden, vrijwilligerswerk doen, en dan ook nog een gevatte post op social media zetten. Jongeren voelen hierdoor een behoorlijke druk om aan het perfecte plaatje te voldoen. En beoordelen elkaar ook steeds meer op prestatiegerichte dingen als het aantal volgers op social media.

Uit een onderzoek van Hogeschool Windesheim blijkt dat 62% procent van de studenten vaak tot erg vaak prestatiedruk in het dagelijks leven ervaart. Ook stelt 59% steeds hogere eisen aan zichzelf. Het was voor het eerst dat er in Nederland op deze schaal onderzoek is gedaan onder studenten naar ervaren prestatiedruk. En niet alleen in hun studie of werk, maar ook in hun sociale leven. Bijna 24% van de studenten zegt dat zij vaak tot erg vaak het gevoel hebben een leuk sociaal leven met veel vrienden te moeten hebben om aan te sluiten bij anderen. Die druk kan leiden tot psychische klachten, zoals stress, slapeloosheid, depressieve gevoelens en burn-out.

Een leven zonder tegenslag?

In een artikel op NOS.nl zegt psychiater Esther van Fenema dat een deel van het probleem bij de ouders ligt. Die hebben tegenwoordig namelijk een opgeblazen idee van hun kinderen: ze zijn allemaal geniaal. Als die kinderen er dan in de grotemensenwereld achter komen dat ze niet geniaal blijken te zijn, is dat lastig. Ouders leren kinderen volgens de psycholoog te weinig omgaan met tegenslag. Met als gevolg dat als een vriendje het uitmaakt of een tentamen niet wordt gehaald, ze daar niet goed mee om kunnen gaan.

Ouders hebben volgens haar de neiging om boven op hun kinderen te zitten en alles wat ze doen fantastisch te vinden. Maar ja, je kunt nu eenmaal niet altijd leuk en succesvol en geweldig zijn. Om kinderen daarmee om te leren gaan, moeten ze dus leren dat mislukkingen erbij horen. Als ouder is het belangrijk om je kwetsbaar op te stellen en te

laten zien dat jij ook niet perfect bent. En dat in jouw leven ook het een en ander mis is gegaan. Niet alleen leren ze dat mislukkingen niet erg zijn, ze leren ook dat het leven niet stopt als iets niet goed gaat. Dat je opstaat en weer verder gaat. En dat je juist van de dingen die niet goed zijn gegaan veel leert.

Op je bek gaan en weer opstaan

En dus zette ik mijn pubers aan de keukentafel en vertelde ze over een baan die ik onlangs graag had willen hebben, maar niet kreeg. Ik vertelde ze over mijn onzekerheden die ik soms heb als ik een artikel schrijf. En of ik het wel goed doe voor hen, want ik snap heus wel dat ik niet altijd die fantastisch leuke moeder ben.

Ik liet ze zien dat de wereld meer is dan *picture perfect* en dat je van imperfectie leert, niet alleen over jezelf, maar ook over anderen. Als alles alleen maar goed gaat en geweldig is, gebeurt er verder niks. Mijn pubers knikten braaf. En vroegen, opportunistisch als ze zijn, “Dus, als we dit jaar niet overgaan, dan is dat oké?” Ik geloof dat mijn lesje mislukkingen prima is overgekomen.

COMMUNICEREN MET JE PUBER, HET IS NOOIT MAKKELIJK

De zestienjarige dochter van Isabelle is thuis, Isabelle zit op haar werk. Via de smartphone houden ze contact en dat leidt tot (heel herkenbare) situaties.

Natuurlijk is het handig om met die smartphone ter compensatie van je eigen afwezigheid een vorm van controle en communicatie te hebben. Mijn dochter is vrij en we hebben afgesproken dat ze een melding geeft op het moment dat ze ontwaakt en de dag denkt aan te kunnen. Nu zijn mijn communicatieverwachtingen al behoorlijk minimaal en ik verwacht echt geen *over the top* versie van de Sound of Music (*'The Hills are aliiiiiiiive!'*) te ontvangen, want ik word van een neutraal 'ok, ik ben dus wakker' ook al blij.

De dag begint echter met 'Waar is mijn?????????' . We hebben te maken met een overduidelijk vernietigende melding, onderstreept met keiharde vraagtekens die een voelbaar verwijt uitdrukken. Een kledingstuk. Kwijt. Komt door mij. Natuurlijk. Ik start enthousiast de dialoog met een 'Goedemorgen lieverd, wat is er?' Er volgt een oorverdovende app-stilte.

Ik hou me in. En app uiteindelijk maar: 'En? Gevonden?' Geen reactie. 45 minuten later komt een antwoord: 'Ik ga naar de film met'. Ik tik voor de verandering een emoji, in plaats meer dan drie woorden, want misschien komt er met visualisatie wat meer interactie. Maar mijn puberdochter bevindt zich in non-communicatie-galaxy.

Ik staar onophoudelijk naar de telefoon en wacht op het knipperende lichtje van de WhatsApp. Ik murmel nog: *ET Phone Home*. Maar hopen op bellen heeft überhaupt geen zin. Zelf bellen ook niet. De puber heeft namelijk een belangst ontwikkeld. Ik laat het los en ga door naar met mijn werk. In de pop-up op mijn scherm zie ik dat er zelfs meer dan

drie woorden zijn getikt. De app begint met een ‘mam’. Het betreft een vraag om geld. Het blijkt te gaan om de sponsoring van een gore, grote ijzige cappuccino.

Er zijn aan de andere kant ook dagen waarop je betrokken wordt bij alle dagelijkse avonturen, rijkelijk geïllustreerd met foto’s. Leuk, maar daarna gaat de puberella onverwacht ineens weer in de *hard to get*-stand en krijg je drie letters als respons, namelijk: ‘oki’. Maar ach: geen nieuws is goed nieuws.

En dan ineens krijg ik tien appjes met vraagtekens, uitroeptekens, 3x bellen en 1 mail gemist, terwijl ik in een vergadering zit en niet eerder kan reageren. Zodra ik de kans krijg ga ik bellen: voicemail. Ik stuur een app, geen reactie. Ik stuur via (een van de accounts) een Insta-bericht en jahoor: contact.

Heel belangrijk, ze wilde mijn mening weten. Naast de verwarrende opluchting, kwam toch ook een trots gevoel. Ik, ja ik, mocht een mening geven! Over een trui! Maar ik was te laat. ‘Oh sorry mam, laat maar. Ik heb al gekozen welke trui ik online zou kopen via een Instagram-poll. Je reageert toch nooit echt snel en nee. En die trui die jij leuk vindt, pfff, die was echt niet mooi hoor.’ Na drie keer slikken even accepteren en loslaten (45 minuten) heb ik maar een ‘oki’ teruggestuurd.

PRATEN MET JE PUBER

Een goed gesprek met je puber. Je hebt er geduld voor nodig, want niet alles wat ze zeggen begrijp je meteen, maar als het dan lukt, is dat heel fijn.

1. Het meerdere-klankengesprek

Zo'n gesprek waarbij jij van alles vraagt en je puber onderuitgezakt op de bank klanken produceert dat als een gefundeerd antwoord geldt, tenminste, dat vinden zij dan. Het is lastig om voorbij die woordenbrij, 'Yeah, oke, ja, yeah, yeah, oke, jahaa, okeehé', in gesprek met je puber te blijven, maar hé, ze luisteren (een soort van) en geven iets van antwoord (ook een soort van).

2. Het alles-zonder-te-ademen-oplepelengesprek

Pubers doen niet aan interpunctie. Ook niet in een gesprek. Ze maken lange zinnen die jij dan op jouw beurt moet zien op te delen in begrijpbare zinsdelen zodat je nog enigszins weet waar het gesprek over gaat. Terwijl je puber gewoon blijft doorratelen, want eenmaal aan het woord, willen ze graag het hele verhaal vertellen. Ook al betekent dit dat ze drie minuten lang één zin aan het oplepelen zijn, zonder begin en eind, en halverwege kwijt zijn wat ze wilden vertellen. Of waar het gesprek überhaupt ook alweer over ging. En jij op jouw beurt naar je puber kijkt en de clou van het verhaal helemaal kwijt bent.

3. Het ik-doe-of-ik-luister-maar-eigenlijk-luister-ik-nietgesprek

Het is niet echt een gesprek met een ongeïnteresseerde puber tegenover je, die doet alsof hij luistert. Maar zolang ze doen alsof ze luisteren, kun jij je verhaal kwijt. En daar kun je op alle momenten gebruik van maken, door te zeggen dat je het toch echt allemaal hebt gezegd.

4. Het slechtnieuwsgesprek

Het gesprek dat begint met ‘ik moet je iets grappigs vertellen’ en er dan een verhaal volgt dat eigenlijk helemaal niet zo grappig is, zoals stoppen met school of gepakt worden met een fake ID.

5. Het eenrichtingsverkeergesprek

Met je pubers praten voelt soms alsof je staat te roepen in de woestijn. Of tegen een muur praat. Hoe dan ook gaat het vaak één richting op. Maar vergis je niet, ze luisteren wel naar je. En horen ze echt wel wat je zegt. Testen? Vraag tijdens het gesprek of ze zin hebben in chips en ze roepen meteen ja.

6. Het volwassen gesprek

Het gaat natuurlijk niet altijd zoals hierboven. Soms heb je gewoon een heel volwassen gesprek met pubers. Die dan wel willen vertellen hoe ze in het leven staan, wat hun ambities zijn en waarom ze het belangrijk vinden om zich bezig te houden met de wereldproblematiek en hun rol daarin. En dat zijn de leukste, mooiste gesprekken. Als dat gebeurt, laat dan alles vallen en ga er eens goed voor zitten.

WAAROM JE DE GENERATIEKLOOF MET JE PUBERS NIET MOET WILLEN OVERBRUGGEN

Mijn pubers begrijpen mij niet. Zij doen op hun beurt dingen die ik niet snap: Snapchat, selfies en eindeloos kijken naar filmpjes van leeftijdsgenoten die aan het gamen zijn.

Pubers en ouders die elkaar niet begrijpen, dat is een typisch gevalletje generatiekloof. Tussen mij en mijn moeder ligt er ook één. Ik vond haar gedrag net zo gênant als mijn dochter dat van mij awkward vindt. Die kloof die hoort daar. Want stel je maar eens voor dat die er niet zou zijn, dan ben je nog veel verder van huis.

1. Stel dat jij de kledingstijl van je dochter aanneemt of zij die van jou. Dan is zij een belegen puberbejaarde en slaag jij met vlag en wimpel voor de selectieronde voor *Hotter than my daughter*. Bijzonder slecht idee dus.
2. En wat nu als ze niets hebben om zich tegen af te zetten, dan hebben ze ook geen reden om het huis uit te gaan. Dat moet je niet willen en zij ook niet. Na je dertigste nog bij je ouders wonen vermindert de kans op een liefdesrelatie namelijk al snel met 99,9% en voilà! Een vicieuze cirkel waar jullie niet meer uit komen.
3. En stel je eens voor dat jij op jouw leeftijd nog ieder moment van je leven moet vastleggen met selfies en vlogjes, hoe krijg je dan ooit al je werk gedaan? En je collega's zien je aankomen wanneer jij hen tot willoze figuranten maakt in de film van jouw leven.
4. En oh gruwel! Je moet er toch niet aan denken om alles wat je eet 'Instawaardig' te maken zodat je het kunt delen met de rest van de wereld? Hoeveel tijd kost dat wel niet?
5. En wat als jouw pubers het tempo van jouw leven moeten volgen? Deadlines, vroeg uit bed, noodzakelijke huishoudelijke verplichtingen. Ze zouden in no-time volledig overspannen zijn en geen tijd hebben om te experimenteren en van hun fouten te leren. Gun hun die tijd zonder al te veel verantwoordelijkheid met jou als

vangnet. Die arme stakkers moeten waarschijnlijk tot hun 85ste doorwerken.

6. En hoe vreselijk zou het zijn als jij vrienden moet zijn op Snapchat met al die pubers. Jouw welterusten- of ik-ga-zo-naar werkvlogje oogt toch echt een heel stuk sneuer dan die van hen.
7. Beter praat je als 40-plusser ook niet over hoeveel *swag* je hebt, hoe *awkward* je baas deed tijdens een kapot goeie lunch of hoe skeer de auto van de buurman is.
8. En haal het al helemaal niet in je hoofd om bij je puber en zijn of haar vrienden te gaan zitten en mee te praten alsof je een van hen bent. Dat is niet jouw plek en dat moet je ook helemaal niet willen. Straks moet je nog mee uit ook, dat trek je al helemaal niet met dat oude lijf.
9. Zij zijn opgegroeid met social media en worden driehonderd keer per uur afgeleid door binnenkomende berichtjes via allerlei kanalen die jij niet eens kent. Zij zijn dat gewend, maar wij zouden never nooit iets gedaan krijgen op die manier. Blijkbaar is dat evolutie.
10. Blijf uit hun wereld! Snapchat, Instagram en aanverwante digitale hangplekken zijn hun terrein. Jij vindt gelijkgestemden op Facebook. En hoe fijn is het dat er online een pubervrije wereld bestaat waar je steun kunt vinden bij soortgenoten zonder puberachtige pottenkijkers.

'ZO' IS EEN RUIM BEGRIP VOOR PUBERS

Pubers gebruiken het woord 'zo' best vaak, stelt Saskia vast. Wat ze er-mee bedoelen, blijft een beetje in het midden. 'Zo' is dan ook een heel breed begrip voor pubers.

Ik app met mijn zestienjarige dochter.

Ik: waar blijf je?

Puber: ik ben er zo

Ik 37 minuten later: ???

Ik 50 minuten later: ?????

Ik 76 minuten later: ?????????

Uiteindelijk komt mevrouw twee uur later nonchalant binnenlopen. Ze kwam van een feestje en nam nog even afscheid van een bepaald iemand met een scooter voor de deur. Ze was er dus wel 'zo', zoals ze had geappt, maar stond voor de deur. En nee, dat had ze me niet gezegd, want ze was er gewoon al. Dat had ik toch wel kunnen weten? Ze had geen idee waar ik me druk om maakte. Kalm doch met een onderdrukte paniek in mijn stem vroeg ik wat 'zo' precies voor haar betekent.

Van een paar minuten tot twee uur

Lang verhaal kort: het woord 'zo' kent behoorlijk wat vertalingen voor pubers. Het is afhankelijk van de staat waarin de afzender verkeert, de context, locatie, tijdstip en gezelschap. Nogal wat dus. En dus heeft 'zo' voor pubers een reikwijdte van een paar minuten tot twee uur, of langer.

Ik leg lichtelijk geïrriteerd uit dat 'zo' echt niet langer dan vijf minuten duurt. Als vragen als: is mijn skinny jeans al gewassen en heb je mijn kleedgeld al overgemaakt, antwoord ik zoiets als: *Ik ben nu koffie aan het drinken, ik ga zo de was doen, als mijn koffie op is. En ik maak het geld zo over als ik mijn videocall heb afgerond.* En met zo bedoel ik dan: maximaal vijf minuten.

Gek genoeg interpreteert mijn puber mijn 'zo' echter als NU. En dus appt ze binnen die vijf minuten waarin ik aangeef het te zullen doen drie keer met: 'Je zei toch zo? Ga je het dan nu doen?' Blijkbaar moet ik haar 'zo' ruim nemen, maar geldt voor mijn 'zo' andere regels. Als ik zeg dat ik zo iets ga doen, hoort mijn puber dat ik het nu ga doen. Als zij zegt dat ze zo iets gaat doen, moet ik blijkbaar gewoon afwachten wat er gebeurt.

Vier 'zo'-momenten

En gaat dus veel *lost in translation*, maar ik alvast vier 'zo'-momenten weten te vertalen.

- 1) *Ik sta zo op* betekent: ik snooze zevenendertig keer en kom dan megachagrijnig uit bed om uiteindelijk te laat op school te komen.
- 2) *Ik kom zo thuis (uit school)* betekent: over een uur, of twee uur, of toch ineens binnen vijf minuten vanwege een tussenuur, net op het moment dat jij net op het toilet zit en je puber uiteraard de huissleutel vergeten is.
- 3) *Ik kom zo thuis (uit werk)*, betekent: afhankelijk van of die ene leuke collega ook werkt die dag zijn ze er binnen een half uur, of vierenhalf uur thuis.
- 4) *Ik kom zo thuis (van een feestje)*: tussen hoe laat ze thuis hadden moeten zijn en thuis zijn na het uitgaan varieert van een klein sorry-te-laat-vertrokkenkwartiertje tot afscheid-nemen-voor-de-deur-met-iemand-uurtje en ik-heb-even-schijt-aan-het-hotelbeleid-thuis-twee-uurtjes.

Het goede nieuws is: er wordt gecommuniceerd. Want ze appen dat ze zo thuiskomen. Maar of je er iets mee opschiet?

HOOFDSTUK 10

EN JIJ? HOE IS HET NU MET JOU?

Dingen waar je mee te maken krijgt met jonge pubers vs oudere pubers

10-15 jaar

ongesteld **Magister**
lekke band natte droom
whatsapp-ruzies schermtijd
woordjes leren frikandelbroodjes
kleedgeld
non-stop groeien **feestjes zonder ouders**
huiswerk zakgelddiscussies jeugd-puistjes

16-23 jaar

geld lenen blowen
auto lenen **studie-** drinken
nacht **keuzestress**
en ontij laptop zomaar verloren
telefoon kwijt ov-kaart leeg
alleen op vakantie
Rijbewijs halen **sluitingstijddiscussies**
seksgeluiden boven huisfeesten bijbaantjes
vieze examen stress festival **xtc** gezakt
studentenkamer minor **tussenjaar**
stoppen met studie propedeuse nieuwe
21 diner **master** vak leren vrienden
backpacken **eerste serieuze baan**

TIS HIER GEEN HOTEL

20 REDENEN WAAROM JE BEST EEN BEETJE VERDRIETIG MAG ZIJN ALS JOUW PUBER HET NEST VERLAAT

Het huis kan behoorlijk leeg aanvoelen als pubers niet meer thuis wonen. Als je dan in hun slaapkamer staat en dat lege bed ziet, is het niet erg als je even een potje gaat huilen.

1. Je badkamer is brandschoon, maar voelt vreemd leeg.
2. In de ochtendspits zit je alleen aan tafel.
3. Je bent niet meer op de hoogte van de laatste TikTaktrend.
4. Je staat 's morgens niet meer in de badkamer naast een boomlange puber die 'hé kleintje' tegen je zegt.
5. Er worden tijdens het eten geen flauwe grappen meer gemaakt waar jullie allemaal om moeten lachen.
6. Je kookt voor tien man, maar jullie zitten maar met z'n tweeën aan tafel.
7. Je hebt geen idee hoe al de afstandsbedieningen werken en kan je favoriete streamingdiensten niet meer vinden.
8. De bank voelt heel groot zonder die lange puber erop.
9. Je leert geen nieuwe pubertaal meer en hebt geen idee wat een bankoe is.
10. In de auto mis je de eclectische playlist van je puber.
11. In de slaapkamer van je puber liggen nog steeds heel veel kleren op de grond en je hebt geen idee wat daarvan de bedoeling is.
12. Er is niemand om je te helpen met het opnieuw instellen van je telefoon.

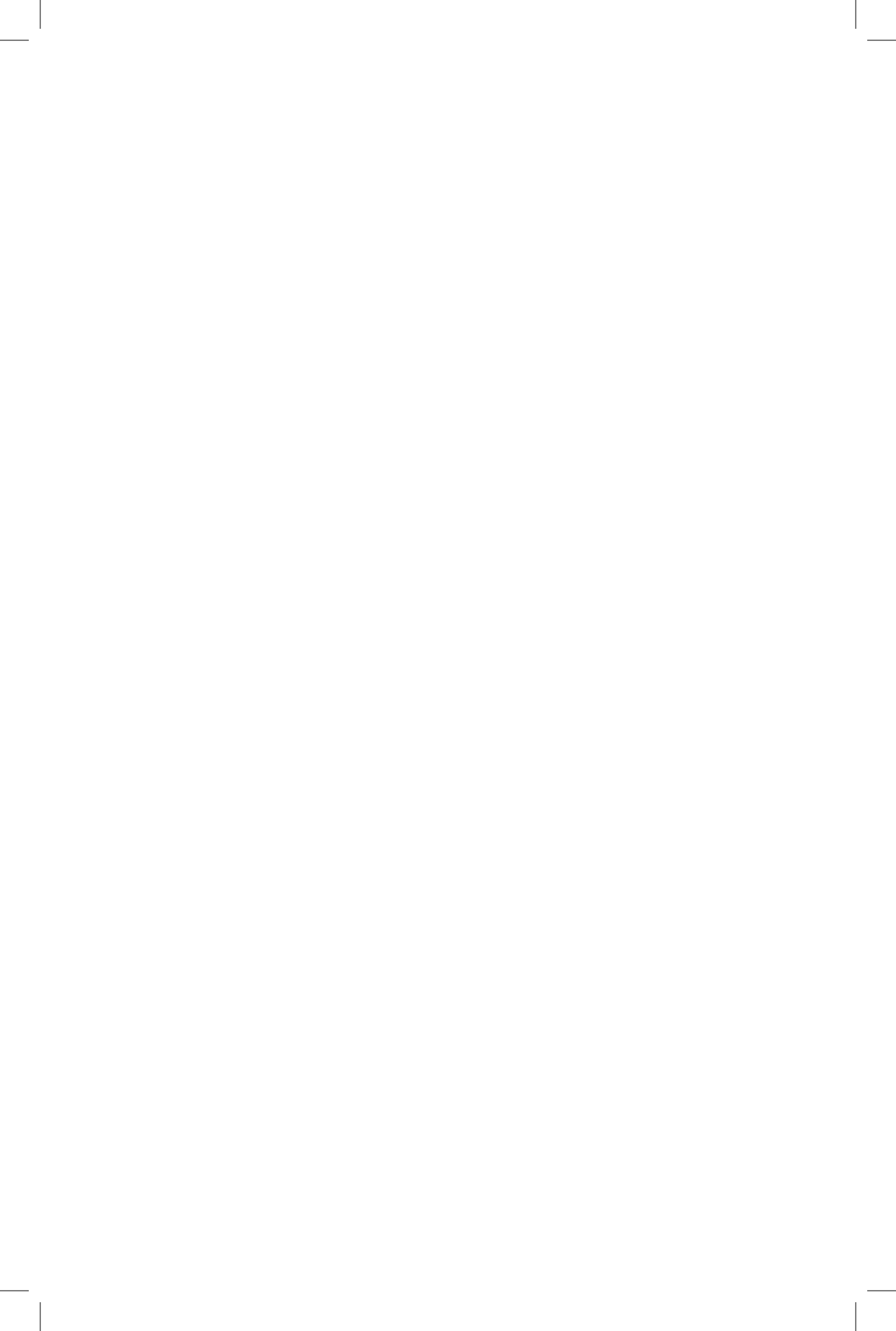
13. Als je in de gang langs de foto's van vervlogen jaren loopt, voelt het alsof je in een museum bent.
14. Geen onhandige knuffels meer.
15. Niemand die meer zegt dat je best wel een toffe ouder bent.
16. Spontane gesprekken over Het Leven moet je nu missen.
17. De latenightsnacks die je puber uit de airfryer toverde, waren eigenlijk best lekker en jij hebt geen idee hoe je die kunt maken.
18. Je krijgt geen ongevraagd stylingadvies meer.
19. In huis is het opvallend stil. Te stil eigenlijk.
20. Je mist die momenten dat ze even bij je komen zitten om te zeggen dat ze van je houden.

HOE IS HET NU MET JOU?

Weet je nog, toen je puber een baby was en dat mensen zeiden: “Geniet ervan, voor je het weet zijn ze groot.” En dat je dacht: natuurlijk ga ik ervan genieten. Maar dan ineens, poef, zijn ze achttien en denk je: wanneer is dat gebeurd? De tijd vliegt, het is een cliché, en ineens is die baby een volwassene, en ben jij min of meer een senior (niet echt, want je blijft natuurlijk altijd je leuke, jonge zelf).

De fase waarin pubers uitvliegen, wordt ook wel de legenestfase genoemd. Ouders gaan deze fase vaak door met een gevoel van trots – kijk mijn kuikentje eens uitvliegen – en vreugde: nooit meer een puinhoop in de badkamer. Psychologen omschrijven het ook wel als een rouwproces. Ouders kunnen rondlopen met een gevoel van fysiek gemis van hun kind en van zinloosheid. Nu hun taak als opvoeder ten einde loopt, lijken ze een doel te missen. Je bent niet de enige. Vaak helpt een goed gesprek om ook de positieve kant in te zien van deze nieuwe levensfase. Of je nu staat te juichen dat je kind op eigen benen gaat staan, of dikke tranen plengt, feit is dat je een zee, of nee, zeg maar een oceaan, aan tijd overhoudt. Die je helemaal zelf kunt invullen, want met die puber hoef je geen rekening te houden. En dat is na achttien jaar zorgen ook wel lekker. Die tijd kun je besteden aan je partner, eindelijk seks zonder dat je bang bent dat er iemand binnen komt lopen, maar ook aan al die dingen waarvan je de afgelopen jaren hebt gezegd dat je ze zou gaan doen: gitaar leren spelen, nieuwe taal leren, huis behangen, moestuin aanleggen, motorrijbewijs halen.

Dit is ook de fase waarin je jezelf weer een beetje terugvindt. En dat is misschien wel het mooiste. De afgelopen jaren ben je voornamelijk de moeder of de vader-van geweest en nu kun je weer je eigenste ik zijn. Wie je ook alweer was op het moment je kinderen kreeg, kan een interessante zoektocht terug in de tijd zijn. Zie deze ontdekkingsstocht als een nieuw begin.

ALS HET INEENS WEER EVEN NET ZO ALS VROEGER VOELT

Ineens wilden de pubers van Saskia met haar mee naar het strand. En zaten ze weer met het hele gezin in de auto op weg naar de kust. Dat was lang niet gebeurd, en voelde zo ontzettend fijn en vertrouwd.

Als je pubers groter worden, gaan ze steeds meer hun eigen leven leiden en bevinden ze zich steeds minder in jouw periferie. Dat heb je wellicht niet zo door, je ziet ze tenslotte elke dag wel ergens in je huis rondscharrelen, maar daar word je je van bewust als het ineens weer zo voelt als vroeger.

Gisteren wilde ik na het eten naar het strand. Het was de hele dag mooi weer geweest en een duik in zee leek me een fijne afsluiter. Mijn man vond dat ook een goed idee, dus zetten we het eten vroeg op tafel zodat we op tijd weg konden gaan. Onze pubers, die min of meer nog maar net aan de dag waren begonnen, vonden het eveneens een goed idee en riepen, tot mijn verbazing, dat ze megingen. Dat willen ze eigenlijk nooit meer. En als ze dat wel willen, hebben ze geen tijd. Maar nu viel het allemaal mooi samen: ze hadden zin en tijd.

Met het hele gezin in de auto

Halverwege de rit naar de kust realiseerde ik me ineens hoe lang het was geleden dat we met elkaar in de auto zaten. Wanneer hadden mijn pubers voor het laatst zij aan zij op de achterbank gezeten? In de hectiek van ons leven vliegt iedereen een andere kant op. Ik zit vaak genoeg met mijn kinderen in de auto, maar dan met één. Of beiden, maar dan is mijn man er weer niet bij. Of zij gaan zonder mij ergens naartoe. Dat we met z'n vieren in de auto zaten, leek ineens zo lang geleden.

Ik keek naar mijn twee grote pubers die zich hadden opgevouwen op de achterbank en dacht aan al die keren dat ze zo achter me zaten en we ergens naartoe reden. Die keer dat we naar het strand gingen en zij

hun zwemvleugels en -band per se om wilden en we ze met al dat opblaasspul om in de auto hadden gezet. Of die keer dat ze zand hadden verzameld in hun zakken, wat uiteraard in de auto belandde. Of dat we emmers met schelpen en dode krabben mee naar huis móesten nemen. En die keren dat ze uitgeteld achterin zaten na een dag in het bos. Of pretpark. Of dat ze op de heen- en terugweg van vakantie samen spelletjes speelden, of luisterden naar de luisterboeken van Roald Dahl. En al die keren dat we eindeloos liedjes zongen, zelfverzonnen woordspelletjes deden, en ik boterhammen smeerde die ze netjes moesten opeten, want ‘pas op, we zitten in de auto’ en wat natuurlijk nooit lukte. Het leek allemaal in een ander leven te zijn gebeurd.

Grote pubers

Op het strand renden mijn pubers opgetogen naar zee, supboard onder hun arm. Mijn man en ik volgden. We zwommen, doken, gooiden elkaar van het supboard af, zochten schelpen en uiteindelijk kwam de vraag of er ook wat te eten was. Het was precies zoals vroeger, en dat voelde ineens zo fijn en intiem. Behalve dan dat die pubers zo ontzettend groot waren geworden. De oudste grapte dat hij wel had verwacht dat ik een paar gekoelde biertjes voor hem had meegenomen. De jongste zwom sneller dan ik. Bewust van het bijzondere moment maakte ik eindeloos veel foto's. Toen mijn zoon naast zijn vader ging staan en ik zag dat hij boven hem uit was gegroeid moest ik bijna huilen.

Als je met een kersverse baby in je handen staat, zegt iedereen dat je er vooral van moet genieten, omdat het allemaal zo snel gaat met die kleintjes. Maar dat gaat het óók met pubers. Gisteren gingen ze naar de brugklas, vandaag hebben ze allebei een middelbareschooldiploma in hun zak. Gisteren waren ze nog maatje Muppet, vandaag kunnen ze mij in mijn ogen aankijken. En pas als je zoals ik ineens weer met mijn pubers op het strand bent, denk je: wanneer is dat allemaal gebeurd?

Net als vroeger

Net als ik bedenk hoe fijn dit is en hoe gezellig en knus, blijkt dat sommige dingen altijd hetzelfde zullen blijven. Als we teruggaan lopen mijn

pubers richting de auto, terwijl hun natte handdoeken nog op het zand liggen, evenals hun schoenen en tassen. Het is grappig om te zien hoe ook mijn kinderen weer terug in hun rol schieten als we met het gezin op pad gaan. En ze ervan uitgaan dat ergens *along the way* een ouder wel hun handdoeken en schoenen meeneemt.

Als we thuiskomen zeggen mijn pubers dat we dit vaker moeten doen. Dat ze het heel leuk vonden, maar vooral dat het net weer zoals vroeger was. Het is bijzonder om te zien dat zij dat ook zo ervaren. Ik kijk naar het zandspoor dat ze achter hebben gelaten in huis en hun natte handdoeken op een prop in de gang. Vroeger was ik er gek van geworden, nu ben ik blij dat het er is. Dit moeten we inderdaad vaker doen.

TIS HIER GEEN HOTEL

20 REDENEN WAAROM JE EEN VREUGDEDANSJE MAAKT ALS JE PUBER HET HUIS UIT GAAT

Een leeg nest betekent ook dat je het huis weer helemaal voor jezelf hebt. Al die dingen die je pubers deden en waar jij je aan ergerde zijn gelukkig verleden tijd.

1. Drop, koek, chocola; als jij trek hebt, ligt dat gewoon nog in de kast.
2. Je hoeft niet meer uit te vogelen welke sokken en onderbroeken van wie zijn.
3. Het huis ruikt lekker fris, want er liggen geen bezwete sportkleren en stinkende sportschoenen door het hele huis.
4. Geen discussies meer over de tropische temperatuur die puber willen, jij bent weer de baas over de thermostaat.
5. De badkamer is geen slagveld meer, er liggen geen handdoeken op de grond, er druipen geen klodders gel en crème van de muur en op alle potjes en tubes zit een dop.
6. Het toilet is de hele dag toegankelijk. Niemand zit er een serie te kijken of een spelletje te spelen.
7. Je wasmand blijkt geen bodemloze put te zijn.
8. Geen onverwachte huisfeestjes op zaterdagavond. Niet alleen ben jij daar blij om, ook je burens.
9. Niemand wordt boos als je te hard ademt.
10. Je kunt jouw muziek opzetten zonder dat iemand zegt dat dat echt van die boormuziek is.
11. Als je thuiskomt, ziet je huis er nog precies hetzelfde uit.
12. Alle pakken die in de ijskast of keukenkastjes staan zijn vol.

13. Je kunt dansen zonder dat je uitgelachen wordt.
14. Je boodschappenbudget is gehalveerd. Aan het einde van de maand heb je gewoon nog geld over.
15. Geen gedoe meer over de wifi-snelheid, omdat iemand met een Fortnitemarathon bezig is.
16. De slaapkamer van je puber wordt jouw eigen fitnessruimte.
17. Geen onverwacht hoge telefoonrekeningen, omdat iemand continu data bijbestelt.
18. Je loopt nooit meer onverwachts in je ondergoed door iemands Facetimegesprek heen.
19. De voorraad toiletpapier gaat een stuk langer mee.
20. Je hoeft jouw bier, wijn en chips niet meer te verstoppen.

DAAR GAAT-IE WEER, MIJN BOEMERANGPUBER

De zoon van Saskia vliegt uit. Alweer. Want hij ging al eerder het huis uit, maar kwam toch weer thuis wonen. Deze keer gaat haar boemerangpuber naar Australië. Met een open ticket.

Deze week is het meer dan hectisch bij ons thuis, want mijn oudste kuintje vliegt uit. Alweer. De afgelopen jaren is hij al een paar keer uitgevlogen, maar kwam altijd weer terugfladderen. En nu staat hij op het punt om naar Australië te gaan.

Mijn boemerangpuber vloog twee jaar geleden ook al uit, omdat hij toen vier maanden op een kamer van een vriend kon passen. Daarna was hij twee weken thuis en vertrok vervolgens voor acht maanden naar een huis van een vriend die stage ging lopen in het buitenland. Begin van dit jaar was hij vier maanden in Midden-Amerika en nu gaat hij dus naar Australië.

Uitvliegen en terugvliegen

Zo'n boemerangpuber gooi je, bij wijze van spreken, de straat op, maar komt dus altijd weer terug. Het ene moment loopt hij met plastic Albert Heijntassen vol kleren, opladers en zijn Playstation de deur uit, het volgende moment staat hij met diezelfde tassen weer voor mijn neus. Hij is overigens niet de enige. De krappe woningmarkt zorgt ervoor dat betaalbare huizen of kamers schaars zijn. Dus veel jongeren hoppen van oppashuis naar oppashuis.

Elke keer als hij weggaat, vind ik dat vreselijk. Het is stil in huis, ik mis zijn grapjes, zijn vrolijkheid, de reuring die hij meebrengt, zijn verhalen. Toen hij na een zomer lang huis-hoppen weer thuis kwam wonen, snapte ik na twee weken ook wat ik níet had gemist. Door het hele huis lagen zijn kleren, schoenen en tassen, 's avonds laat maakte hij nog stapels tosti's, want trek, en veel ruimte op de bank was er met dat lange lijf van hem ook niet meer.

Dat pubers uitvliegen is goed. Ze worden er zelfstandig en zelfredzaam van. Ze leren (nog) beter omgaan met geld en moeten hun eigen hachje zien te redden als ze bijvoorbeeld voor de deur staan en zich realiseren dat hun sleutel nog binnen ligt. Dat ze vervolgens weer terug het nest in vliegen is fijn en gezellig, maar vergt ook veel geduld en doorzettingsvermogen. Van beide partijen. Ik moest, toen mijn zoon wegging, wennen aan dat ik veel minder boodschappen in huis hoefde te halen, minder hoefde te koken, minder hoefde te wassen en dat als ik thuis kwam, het huis nog net zo netjes was als dat ik het had achtergelaten. Toen hij terugkwam, werd alles teruggedraaid en moest ik dáár weer aan wennen. Hij moest op zijn beurt weer wennen aan de regels hier in huis, die nu eenmaal anders zijn dan als je op jezelf woont.

De boemerangpuber komt terug

En nu gaat hij dus naar Australië. Met een open ticket. Eerst gaat hij werken, daarna ziet hij het wel. Ik vind het geweldig dat hij dit gaat doen, en ik vind het vreselijk. Het liefst ga ik met hem mee, maar dat lijkt me niet bevorderlijk voor het loslaatproces. Bovendien gaat hij met een vriend en dat is honderd keer leuker dan met je moeder. Ik weet dat ik de eerste dagen met een zwaar hart door het huis zal lopen en hem intens zal missen. Ik weet ook dat er weer een dag komt dat ik het wel lekker vind dat er in de ochtend gewoon nog brood in de broodtrommel ligt en dat mijn keuken niet is ontploft.

Maar zo ver is het nog niet, want hij staat nu op het punt om weg te gaan. Er moeten nog allerhande spullen worden gekocht, op het allerlaatste moment, natuurlijk, en worden de reisplannen steeds aangepast en bijgesteld, want er is zoveel te zien en te doen. Ik ga hem missen, die reislustige puber van me, dat spreekt voor zich, maar weet ook dat hij wel weer terug boemerangt.

LIEVE OUDER VAN WIE DE PUBER IS UITGEVLOGEN OF BIJNA AAN HET UITVLIEGEN IS,

Gefeliciteerd! *Expeditie puber*, die soms leek op een expeditie zonder einde, is (bijna) voorbij. Je hebt je spruitje succesvol grootgebracht en levert een fantastisch leuk exemplaar af aan de maatschappij. Je hebt het dus gewoon geflikt! En dat was heus niet altijd even makkelijk, eerder een rit in een achtbaan met onverwachte *drops* en onvoorspelbare wendingen en loopings.

In die woelige jaren moest je je pubers begeleiden, beschermen, vasthouden, uitleg geven, geruststellen en oppeppen. Je moest honderden vragen beantwoorden en even zo vaak tranen drogen, en een aai over hun bol geven. Je moest je pubers door onstuimige coronajaren loodsen, terwijl het voor jou ook soms ingewikkeld was.

Je hebt de afgelopen jaren 4789 keer geroepen dat ze hun kamer moest opruimen, de afwas onder hun bed vandaan moest vissen en dat ze hun kleren IN de wasmand moest gooien en niet ERNAAST. Je hebt je best gedaan om ze te helpen bij hun huiswerk en om te zorgen dat ze nog iets waarin vitamines zaten naar binnen schoven. En ook al had je het druk en niet altijd tijd om wéér die Franse woordjes te overhoren, of snel hun sportkleren te wassen voor een wedstrijd die ze even waren vergeten, toch deed je het. Naast je werk, naast het huishouden, en naast misschien wel mantelzorg voor je oude ouders.

De afgelopen jaren heb je pijn in je buik gehad omdat je je zorgen maakte, maar ook van het lachen om en met je puber. De afgelopen jaren moest je per dag 36 TikTokvideo's bekijken, want 'OMG, dit is zó grappig', leerde je nieuwe woorden – weet je al wat *drip* is? – en de muziek van je puber meezingen. Het waren ook jaren van meebuigen, *your battles picken*, niet alles persoonlijk aantrekken, tegengas geven en grenzen stellen. Behoorlijk enerverende jaren, kortom.

Lieve puberouder, je hebt niet altijd door hoe belangrijk jouw rol is geweest – en nog is! Hoe fijn het is dat je er altijd bent voor je pubers. En je ze kunt loslaten, maar ook opvangen als dat nodig is. Dat jouw pubers nu leuke volwassenen zijn geworden komt door jou! Jij hebt ze de tools gegeven om zelfstandige, verantwoordelijke en vriendelijke personen te worden. En omdat je pubers het niet zullen zeggen, zeggen wij het voor hen: dank je wel! Dank dat je er was, dat je schouder altijd plek had om even uit te huilen, dat je armen altijd vrij waren om even in te kruipen, dat je hoofd altijd plek had voor hun perikelen. En dank je wel voor het oneindig houden van. Je taak zit er bijna op. Als we je een rapportcijfer moesten geven, kreeg je een dikke vette tien.

Liefs,
Martine en Saskia

VERANTWOORDING

Voor de totstandkoming van dit boek hebben we gebruikgemaakt van onze ervaringen en die van de medewerkers aan tishiergeenhotel.nl. We hebben hier onze eigen valkuilen, mooie en lelijke ervaringen en tips en tricks gedeeld. Daarnaast spreken we heel veel met ouders tijdens onze lezingen op scholen en bij instanties. De verhalen die wij van hen horen hebben wij ook gebruikt als inspiratie voor dit boek. Daarnaast hebben we ook gebruik gemaakt van online informatie en artikelen die we daar vonden.

Websites

Hersenstichting www.hersenstichting.nl

Nibud www.nibud.nl

Centraal Bureau voor de Statistiek www.cbs.nl

Nederlands Jeugdinstituut www.nij.nl

Rutgers www.rutgers.nl

Leeftijdsladder www.leeftijdsladder.nl

Tussenjaar kenniscentrum www.tussenjaarkenniscentrum.nl

Boeken

Puber Budget Boek, Martine de Vente en Saskia Smith

Artikelen

Intermediair: GenZ betreedt de arbeidsmarkt: wat betekent dat?

Motivaction: Jongeren hebben geen zin om te bellen

FD: Tussenjaar vloek of zegen?

EERDER VERSCHENEN VAN DEZELFDE AUTEURS

5e druk

Je staat er misschien niet bij stil, maar op een dag heb je niet meer een fris, gezellig en speels kind in huis, maar een naar zweet stinkende, de koelkast leegetende, humeurige puber. En vraag je je af waarom je alleen een zucht als antwoord krijgt, waarom de badkamerdeur ineens op slot zit en waarom alles wat je zegt en doet stom is. En dan?

Hoewel deze nieuwe fase heel leuk is (echt waar!) en je met en om pubers kunt lachen, kun je je vaak behoorlijk wanhopig voelen. Dit boek gaat over leven en overleven met pubers. De ideale voorbereiding op de puberteit van je kind.

Verkrijgbaar op tishiergeenhotel.nl en in de (online)boekhandel voor €16,95
ISBN 9789083095011 - 208 pagina's
Ook als e-book beschikbaar.

EERDER VERSCHENEN VAN DEZELFDE AUTEURS

Heb jij je huiswerk al af? is een praktische handleiding die wij voor jullie hebben gemaakt en die je door de wereld van huiswerkplannen gidst. En waarbij je met een minimale investering (een uur per week) maximaal resultaat behaalt. Het boek staat vol tips en trucs die werken, hoe je kunt plannen met smartphones (zoals pubers dat graag zien en gewend zijn) en herkenbare voorbeelden en achtergrondinformatie zodat het voor puberouders ook leuk is om te doen (en te lezen).

Verkrijgbaar op tishiergeenhotel.nl en in de (online)boekhandel voor €12,95
ISBN 9789083095004 - 128 pagina's
Ook als e-book beschikbaar.

EERDER VERSCHENEN VAN DEZELFDE AUTEURS

Nieuw

Ze eten veel, douchen eindeloos en hebben vaak ook nog eens een dure smaak. En daar- bij zijn pubers heel kritische consumenten. Hoe betalen zij – en jij! – dit allemaal, in een tijd dat alles duurder wordt?

Met dit *Puber Budget Boek* krijg je als ouder het broodnodige overzicht in de puberfinanciën, op de bekende Tis Hier Geen Hotel-manier: met handige, grappige lijstjes en onze tips voor hoe je pubers kunt opvoeden tot financieel behendige mensen.

Verkrijgbaar op tishiergeenhotel.nl en in de (online)boekhandel voor €13,95
ISBN 9789083095042 - 144 pagina's
Ook als e-book beschikbaar.

